

MASTER PLAN ΧΡΗΣΕΩΝ ΤΗΣ ΖΩΝΗΣ ΤΗΣ ΕΝΕΤΙΚΗΣ ΟΧΥΡΩΣΗΣ ΗΡΑΚΛΕΙΟΥ

Γιάννης Αναστασάκης
Αντιδήμαρχος
Χωροταξικού Σχεδιασμού & Πολεοδομίας

Ο ΠΡΟΪΣΤΑΜΕΝΟΣ:
ΤΑΒΕΡΝΑΡΑΚΗΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ

Πολιτικός Μηχ.

ΣΥΝΤΑΚΤΕΣ:
ΛΕΜΠΙΔΑΚΗ ΚΑΤΕΡΙΝΑ
ΝΙΚΟΛΙΔΑΚΗ ΚΑΛΛΙΑ
ΠΑΠΑΔΟΜΑΡΚΑΚΗ ΕΥΑΓΓΕΛΙΑ
ΡΑΦΟΜΑΝΙΚΗ ΒΑΣΙΛΙΚΗ

Αρχιτέκτων Μηχ.
Αρχαιολόγος
Τοπογράφος Μηχ.
Φοιτ. Αρχιτεκτονικής

ΔΗΜΟΣ ΗΡΑΚΛΕΙΟΥ

ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΤΕΧΝΙΚΩΝ ΕΡΓΩΝ ΚΑΙ ΜΕΛΕΤΩΝ

ΕΛΕΓΧΘΗΚΕ
ο προϊστάμενος

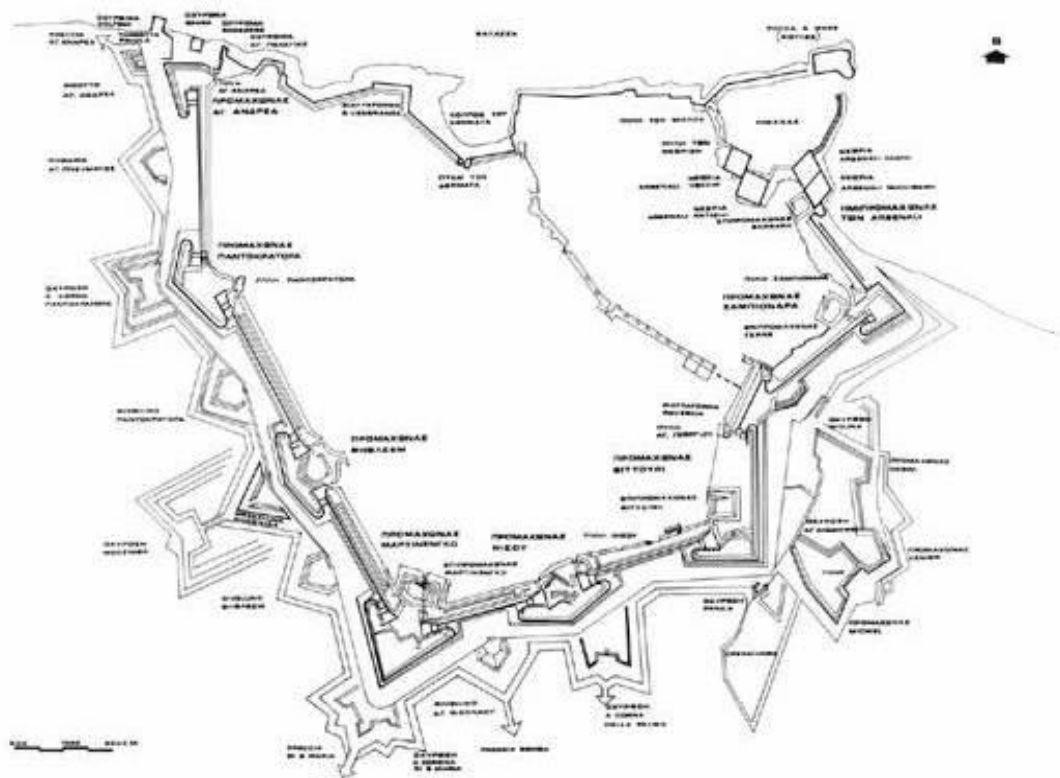
ΘΕΩΡΗΘΗΚΕ
ο διευθυντής

Ταβερναράκης Γεώργιος
Πολιτικός Μηχ.

Μιχελάκης Νικόλαος
Αρχιτέκτων Μηχ.

Master plan χρήσεων της ζώνης της Ενετικής Οχύρωσης Ηρακλείου Κρήτης

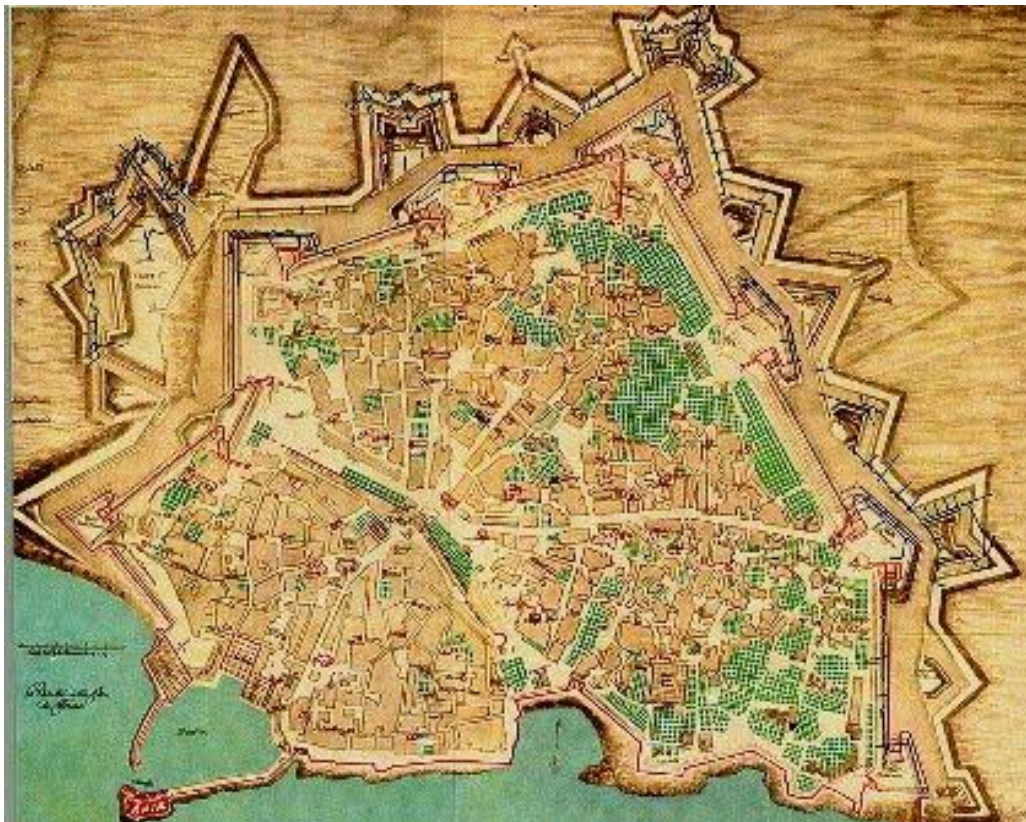
ΓΕΝΙΚΑ	σελ. 5
Η ΕΝΕΤΙΚΗ ΟΧΥΡΩΣΗ ΗΡΑΚΛΕΙΟΥ	σελ. 6
Ο ΡΟΛΟΣ ΤΟΥ ΔΗΜΟΥ	σελ. 11
ΟΙ ΥΠΑΡΧΟΥΣΕΣ ΧΡΗΣΕΙΣ ΣΗΜΕΡΑ	σελ. 23
ΑΕΡΟΦΩΤΟΓΡΑΦΙΕΣ ΟΧΥΡΟΥ ΠΕΡΙΒΟΛΟΥ	σελ. 86
ΠΡΟΤΑΣΗ ΚΑΘΟΡΙΣΜΟΥ ΧΡΗΣΕΩΝ	σελ. 99

Master plan χρήσεων της ζώνης της Ενετικής Οχύρωσης Ηρακλείου Κρήτης

Η ιστορία της πόλης του Ηρακλείου συνδέεται άρρηκτα με αυτή των οχυρώσεων. Τα ενετικά τείχη αποτελούν το κυρίαρχο στοιχείο – μνημείο, το οποίο σηματοδοτεί και οριοθετεί την Παλαιά Πόλη. Η Δημοτική Αρχή και στο πλαίσιο πάντα των αρμοδιοτήτων της, θεωρούσε και θεωρεί χρέος της την ανάληψη κάθε ενέργειας και πρωτοβουλίας με γνώμονα την προστασία και την ανάδειξη ενός τόσο σημαντικού για την πόλη μας μνημείου όπως είναι οι Ενετικές Οχυρώσεις. Ο Δήμος Ηρακλείου δε φείδεται προσπαθειών για την εξεύρεση πόρων, όπως έχει κατ' επανάληψη αποδείξει.

Σχέδιο των οχυρώσεων και της πόλης, του στρατηγού Hans Rudolf Werdmuller, 1666 - 1668

Η ενετική οχύρωση του Ηρακλείου Κρήτης αποτελεί χαρακτηριστικό δείγμα της οχυρωματικής αρχιτεκτονικής του 15^{ου} αιώνα και της εξέλιξης της με χερσαίο, παραθαλάσσιο τμήμα και εξωτερικά οχυρά.

Σκοπός της μελέτης ορισμού χρήσεων στη ζώνη των Ενετικών Τειχών Ηρακλείου είναι:

- η ανάδειξη - αξιοποίηση αυτής με την διαμόρφωση ενός ιστορικού – αρχαιολογικού περιπάτου γνωριμίας με το μνημείο,
- η εξασφάλιση της καλής κατάστασης διατήρησης του μνημείου με την συμβολή των πόρων που θα προέρχονται από χρήσεις που εντάσσονται σ' αυτή,
- η ανάδειξη των επιμέρους στοιχείων (ιστορικών, κατασκευαστικών, αρχιτεκτονικών, μορφολογικών)
- η δημιουργία ενός περιηγητικού - φυσιολατρικού περιπάτου γνωριμίας με την παλαιά πόλη, την οικιστική της ανάπτυξη, με τις θέες προς την θάλασσα και την ενδοχώρα σε διάφορες χρονικές περιόδους της και τέλος
- ως απλή φυσιολατρική ανάγκη (περίπατο, τρέξιμο, φυσική άσκηση).

Η ΕΝΕΤΙΚΗ ΟΧΥΡΩΣΗ ΗΡΑΚΛΕΙΟΥ

Ιστορικό:

Το «Φρούριο της Τάφρου» των Αράβων, του Κάστρου των Βυζαντινών, της Κάντια των Ενετών, του Καντιγιέ της οθωμανικής περιόδου εκφράζει κάθε φορά την ταυτότητα του κατακτητή, την εξέλιξη της πολεμικής τεχνικής και της οχυρωματικής τέχνης, ενώ συγχρόνως καλείται να καλύψει τις ολοένα αυξανόμενες ανάγκες μιας πόλης που επεκτείνεται στο πέρασμα των χρόνων.

Το πρώτο ρυμοτομικό σχέδιο που αφορά στο Ηράκλειο συντάχθηκε κατά την διάρκεια της «Κρητικής Πολιτείας» την περίοδο από το 1898 μέχρι το 1913. Ο γενικός προσανατολισμός του σχεδίου αφορούσε στην διεύρυνση του δημόσιου χώρου. Το ίδιο ακριβώς διάστημα γίνονται και οι πρώτες σκέψεις στο πώς θα πρέπει να αντιμετωπιστούν τα

τείχη. Η επικρατούσα άποψη είναι ότι θα πρέπει να γκρεμιστούν προς εκμετάλλευση του χώρου τους, άποψη που δεν υλοποιείται τελικά λόγω υπέρογκου κόστους εφαρμογής.

Χανιόπορτα με κάρα και αγωγιάτες, δεκαετία 1920 (Εκδ. Ν. Αλικιώτης, συλ. Θεοφάνη Κοκκινάκη)

Γίνονται όμως σταδιακά τέσσερα ρήγματα μεγάλων διαστάσεων για να ικανοποιηθούν οι ανάγκες των τροχήλατων και των αυτοκινήτων. Τα τέσσερα ρήγματα θα γεφυρωθούν με διαφορετικούς και αρχιτεκτονικά ελέγξιμους τρόπους πολλές δεκαετίες αργότερα.

Ο νέος ενετικός οχυρωματικός περίβολος της πρωτεύουσας του «Βασιλείου της Κάντια» αποτελεί το μεγαλύτερο οχυρωματικό έργο και καλύτερα μέχρι σήμερα σωζόμενο σε ολόκληρη τη λεκάνη της Ανατολικής Μεσογείου (όσον αφορά στο μέγεθος αλλά και στο βαθμό διατήρησής του). Είναι ένα μεγαλειώδες έργο, αντάξιο ενός πολιτικού, στρατιωτικού, εμπορικού, διαμετακομιστικού και πολιτιστικού κέντρου της εποχής.

Αλληγορική γυναικεία μορφή που παριστάνει την πόλη του Χάνδακα. Στο αριστερό της χέρι κρατά το γαστήρ του Αγίου Μάρκου, 1625 (Giorgio Corner, Βενετία, Μαρκεσινή Βιβλιοθήκη)

Τα τείχη καταλαμβάνουν μια έκταση περίπου 350 στρεμ. και αποτελούνται από το χερσαίο και το θαλάσσιο τμήμα. Το πρώτο εκτείνεται σε μήκος στην εξωτερική του γραμμή, 4.630 μ. Το μήκος του παραλιακού τμήματος ανέρχεται στα 1.950 μ.

Η κατασκευή των τειχών άρχισε το 2ο ήμισυ του 16ου αιώνα και ολοκληρώθηκε τον 17^ο με χαρακτηριστικά τους τούς καρδιόσχημους προμαχώνες με τους επιπρομαχώνες, τα ευθύγραμμα τμήματα, την τάφρο, τις χαμηλές πλατείες με τις κανονιοθυρίδες τους, τις θολοσκεπείς στρατιωτικές στοές, και τις μνημειώδεις αστικές πύλες.

Πύλη Αγ. Γεωργίου

Πύλη Ιησού

Πύλη Παντοκράτορα

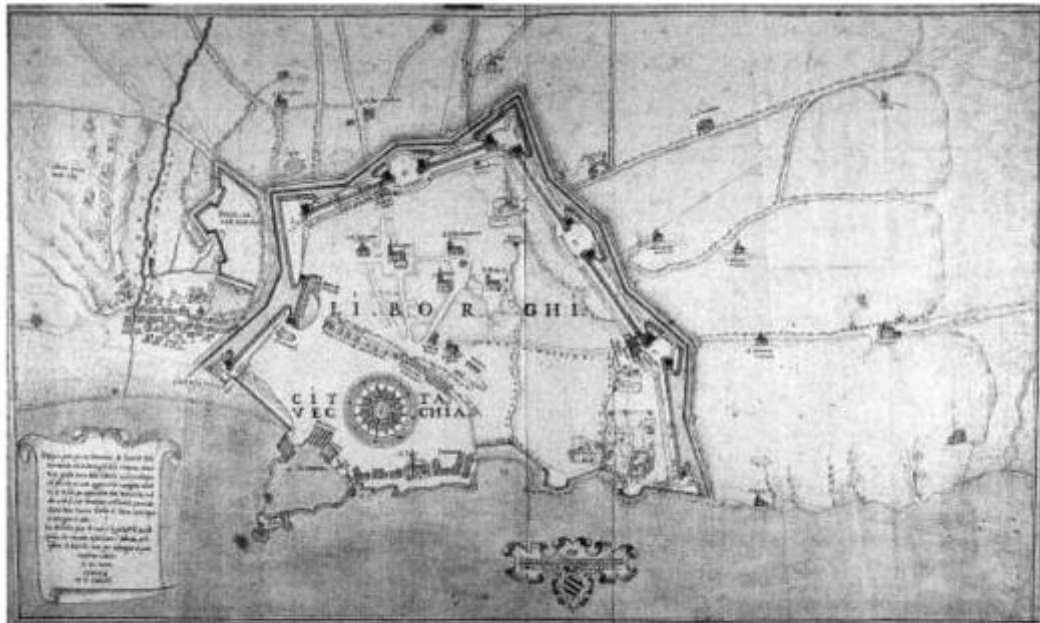
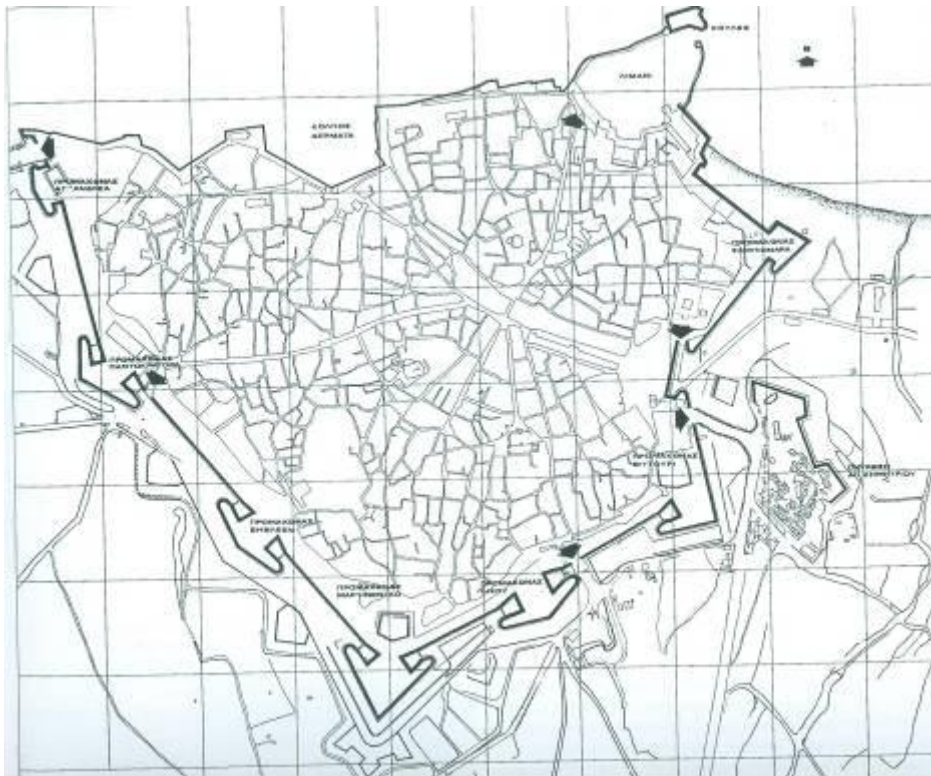

FIGURE 11. Domenico Rossi da Este, Città vecchia di Candia, August 17, 1573. (Biblioteca Marciana, Ms. It. VI, 188 [10039])

Τα διασωζόμενα τμήματα της βασικής κατασκευής των ενετικών οχυρώσεων, μαζί με τα νεώτερα τμήματα που γεφυρώνουν τα ρήγματα, σήμερα παρέχουν τη δυνατότητα για ένα συνεχή περίπατο, σε ένα επίπεδο υψηλότερο από αυτό της πόλης, ο οποίος ξεκινώντας από το ενετικό λιμάνι και τον προμαχώνα της Σαμπιονάρα, στη συνέχεια αφού περάσει από τους προμαχώνες Βιτούρι, Ιησού, Μαρτινέγκο, Βηθλεέμ, Παντοκράτορα, καταλήγει δυτικά στο προμαχώνα του Αγ. Ανδρέα.

Το Ηράκλειο το 1930 σχ. Χρ. Τζομπανάκη, "Το Ηράκλειο Εντός των Τειχών, "Τ.Ε.Ε. Ηράκλειο 2000

Τα ρήγματα δημιουργήθηκαν σε τμήματα του τείχους, για να μπορέσει να εξυπηρετηθεί η κίνηση των αυτοκινήτων, αφού μέχρι τότε η επικοινωνία με τις εκτός τειχών περιοχές γινόταν μόνο μέσω των Μνημειακών Κύριων Πυλών.

Οι Πύλες , πηγή site του Δήμου .Ηρακλείου (Αντώνης Κατζουράκης, Εργαστήριο Πολυμέσων)

Η Τάφρος, η οποία έχει πλάτος 35- 60 μ., δεν είναι παντού εμφανώς διαχωρισμένη, ενώ διασπάται η συνέχειά της λόγω της ύπαρξης των οδικών αξόνων από και προς την παλαιά πόλη. Σήμερα η τάφρος φιλοξενεί διάφορες χρήσεις όπως αναψυχή, παιδικές χαρές, αγροκήπιο, αθλητικές εγκαταστάσεις, στάθμευση κ.α.

Η κήρυξη των Ενετικών Τειχών ως ιστορικό διατηρητέο μνημείο έγινε το 1931, σύμφωνα με το ΠΔ 8-6-1931 που δημοσιεύτηκε στο ΦΕΚ 159/τ.Α/13-6-1931 ενώ το 1965 ο Δήμος Ηρακλείου «.... χαρακτηρίστηκε ως οργανωμένος αρχαιολογικός τόπος λόγω των αξιόλογων αρχαιολογικών ευρημάτων και σπουδαίων ιστορικών μνημείων ...» σύμφωνα με την ΥΑ 6525 / 7-5-1965 που δημοσιεύτηκε στο ΦΕΚ 360/τ.Β/1965. Το 1981 αποκαταστάθηκαν οι εξωτερικοί προμαχώνες σύμφωνα με την υπ' αρ. ΥΠΠΕ/ΑΡΧ/Β1/Φ38/52868/1318/10-9-81 Απόφαση που δημοσιεύτηκε στο ΦΕΚ 568/τ.Β/16-9-1981, όμως το 2012 με την Υ.Α. ΥΠΠΟΤ/ΓΔΑΠΚ/ΑΡΧ/Β1/Φ38/22270/651, η οποία δημοσιεύτηκε στο ΦΕΚ 92/τ.ΑΑΠ/27-3-2012, εγκρίθηκε η κήρυξη και οριοθέτηση ως

αρχαιολογικού χώρου τμήματος της πόλης (το τμήμα εντός των Ενετικών τειχών), τα Ενετικά τείχη με την τάφρο καθώς και τη ζώνη των εξωτερικών προμαχώνων.

Η Candia, Ανάγλυφο το οποίο βρίσκεται στην όψη του Ναού της Santa Maria Zobenigo, Βενετία

Ο ρόλος του Δήμου:

Ι. Ο Δήμος Ηρακλείου, καταβάλλει συνεχείς προσπάθειες με διττό στόχο, την προστασία και διάσωση του συνόλου του οχυρωματικού μεσαιωνικού περιβάλλοντος του Χάνδακα αφενός αλλά και την προβολή του μέσα από συμβατές προς το χαρακτήρα του μνημείου χρήσεις.

Προς αυτήν την κατεύθυνση έχουν ήδη υλοποιηθεί και πρόκειται να δρομολογηθούν προς υλοποίηση:

Α. μια σειρά έργων στατικής αποκατάστασης του Μνημείου όπως:

- στον προμαχώνα Μαρτινέγκο,
- στην Πύλη του Παντοκράτορα,
- στην Πύλη του Ιησού αλλά και
- στο ευθύγραμμο τμήμα από τον ημιπρομαχώνα του Αγ. Φραγκίσκου μέχρι τον προμαχώνα Σαμπιονάρα.
- το παραθαλάσσιο τμήμα της ενετικής οχύρωσης

Ο προμαχώνας Μαρτινέγκο

Πύλη του Παντοκράτορα

Το παραθαλάσσιο τμήμα της ενετικής οχύρωσης

Β. παρεμβάσεις με στόχο την αξιοποίησή του όπως :

- η διαμόρφωση της **Πύλης του Αγ. Γεωργίου σε εκθεσιακό χώρο,**

Πύλη Αγ. Γεωργίου

Πύλη Αγ. Γεωργίου

- η διαμόρφωση της **Πύλης Ιησού σε εκθεσιακό χώρο** για τον Νίκο Καζαντζάκη (αριθ. πρωτ. ΥΠΠΟ/ΓΔΑΠΚ/ΑΡΧ/Γ1/Φ21-13/24004/286/15-3-2007 της Δ/νσης Μουσείων, Εκθέσεων & Εκπαιδευτικών Προγραμμάτων),

Πύλη του Ιησού

Πύλη του Ιησού - Έκθεση Ν. Καζαντζάκη

- το **Μουσείο Μνήμης** στη στοά Μακάσι του Προμαχώνα Μαρτινέγκο (αρ. Πρωτ. απόφασης ΥΠΠΟ/ΓΔΑΠΚ/ΑΡΧ/Β1/Φ38/273/10, 29-12-2006),

στοά Μακάσι - Μουσείο Μνήμης

- η λειτουργία **θερινού δημοτικού κινηματογράφου** στη νότια χαμηλή πλατεία του Προμαχώνα Βηθλεέμ (αριθμός πρωτ. απόφασης 13^{ης} Ε.Β.Α 3613/2004, αρ. πράξης Τοπικού Συμβουλίου Μνημείων Κρήτης 10/24-8-2004),

«θερινός δημοτικός κινηματογράφος»

- η αποκατάσταση της νότιας χαμηλής πλατείας του Προμαχώνα Βηθλεέμ και των στοών πρόσβασης σ' αυτήν

- η αποκατάσταση της νότιας χαμηλής πλατείας του Προμαχώνα Βηθλέεμ και των στοών πρόσβασης σ' αυτήν

- η αποκατάσταση της πύλης Σαμπιονάρα (αριθμός πρωτοκόλλου ΥΠΠΟΤ /ΓΔΑΠΚ / ΑΡΧ /Β1/ Φ38/ 56672/ 2629 απόφαση και υπ'αριθμό πρωτοκόλλου ΥΠΠΟΤ/ ΓΔΑΠΚ/ ΑΡΧ/ Β1/Φ38/ 30195/936, 18-5-2012 απόφαση).

- ενώ παράλληλα λειτουργούν τμήμα της τάφρου, ιδιοκτησίας Δήμου Ηρακλείου ως ανοικτό Θέατρο – **«Κηποθέατρο Νίκου Καζαντζάκη»** (αρ. 6375 Περί παραχωρήσεως εις Νομικά Πρόσωπα ...) Φ.Ε.Κ. 12 /τ.2, αρ. 06/02/1926), και η δυτική χαμηλή πλατεία του προμαχώνα Ιησού – **Μικρό Κηποθέατρο «Μάνου Χατζιδάκι»**.

Κηποθέατρο «Νίκου Καζαντζάκη»

Μικρό Κηποθέατρο «Μάνου Χατζιδάκι»

Κάθε καλοκαίρι γίνονται πλήθος αξιόλογων πολιτιστικών εκδηλώσεων, μεγάλης αποδοχής από τους κατοίκους και επισκέπτες της πόλης μας που σηματοδοτούν με τον καλύτερο δυνατό τρόπο την ανάδειξη και αξιοποίηση του μνημείου.

Γ. Χώροι στάθμευσης:

Αναφορικά με τη χρήση και τη «λειτουργία υπαίθριων χώρων στάθμευσης στην περιοχή της τάφρου των ενετικών τειχών και σε κοινόχρηστους γειτονικούς χώρους» έχει αποφανθεί το Υπουργείο Πολιτισμού με την υπ' αριθμό ΥΠΠΟΑ/ΓΔΑΠΚ/ΔΒΜΑ/ΤΑΧΜΑΕ/256289/139182/9246/3936/26-2-2014 απόφασή του.

Δ. Άυλες Δράσεις:

1. Η ιστορία του μνημείου και της πόλης της ενετοκρατίας απεικονίζεται και αναπαριστάται με τα πλέον σύγχρονα ψηφιακά – ηλεκτρονικά μέσα και γίνονται προσιτά στον πολίτη μέσα από κινητές συσκευές (**smart phones - tablets**).

Στο πλαίσιο του έργου: «**Ηράκλειο, κάθε βήμα ... ένα ταξίδι στην ιστορία - Ηλεκτρονική Περιήγηση στην παλιά πόλη Ηρακλείου**» αναπτύχθηκαν τρεις εφαρμογές. Η καθεμία από αυτές παρέχει τη δυνατότητα στον χρήστη, με τρόπο και μέσο κάθε φορά διαφορετικό, αλλά πάντοτε μέσα από ένα σύγχρονο και ελκυστικό αισθητικά περιβάλλον, να συνθέσει τις ψηφίδες της μακρόχρονης ιστορίας της πόλης του Ηρακλείου, να γνωρίσει το χθες περπατώντας στο σήμερα...

- Ένας σύγχρονος ηλεκτρονικός οδηγός πόλης, όπου ανάλογα με τα ενδιαφέροντα του και το χρόνο που διαθέτει ο χρήστης, μπορεί να περιηγηθεί στα αξιοθέατα της πόλης, τα μνημεία, τα μουσεία, την ενετική οχύρωση, το λιμάνι, τη σύγχρονη πόλη με τις ιδιαίτερες ομορφιές της, με πλούσιο φωτογραφικό υλικό, κείμενα και ακουστική ξενάγηση.
- Η τρισδιάστατη αναπαράσταση της πόλης της Ενετοκρατίας, της Κάντια, στα μέσα του 16 ου αι. και λίγο πριν την κατάληψή της από τους Οθωμανούς, με τα μεγαλοπρεπή κτήρια διοίκησης, τους επιβλητικούς ναούς και τις μονές, τις μνημειακές πύλες, τους στιβαρούς προμαχώνες, τους στρατώνες, τις αναγεννησιακές κρήνες, την παλαιά και νέα οχύρωση με την τάφρο, το λιμάνι με το φρούριο του Κούλε και τα θολοσκεπή συγκροτήματα των νεωρίων, τους πλακόστρωτους δρόμους, τα σπίτια, όλα μαζί συνθέτουν την εικόνα του Regno di Candia.
- Με το εκπαιδευτικό παιχνίδι η γνώση γίνεται παιχνίδι και με μέσο την τρισδιάστατη αναπαράσταση της πόλης, ο μαθητής – παίχτης γνωρίζει από κοντά την πόλη της ενετοκρατίας στο πέρασμα των αιώνων και μαθαίνει με τρόπο φιλικό και από την ιστορία της πόλης του.

2. Διοργανώνονται συστηματικά ξεναγήσεις μαθητών της πρώτης και δεύτερης βαθμίδας εκπαίδευσης έτσι ώστε κάθε μαθητής του Δήμου μας και όχι μόνον, να έχει μια πρώτη **επαφή και γνώση για το Μνημείο και την ιστορία του.**

3. Από το ενεργό δίκτυο εθελοντικών οργανώσεων και κοινωνικών ομάδων διοργανώνονται δράσεις πάνω στο μνημείο και την τάφρο για τον ευπρεπισμό του.

Εργασίες καθαρισμού και συντήρησης από ομάδες εθελοντών

Εργασίες καθαρισμού και συντήρησης από ομάδες εθελοντών

Ως αποτέλεσμα είναι η αλλαγή στην αντίληψη που έχει ο σημερινός κάτοικος και ο επισκέπτης της πόλης μας για το σημαντικό αυτό μνημείο. Μια αντίληψη που πλέον έχει αποκτήσει ένα «βιωματικό χαρακτήρα», γεγονός που αντανακλάται στην καθημερινή επαφή και σχέση του πολίτη με το μνημείο.

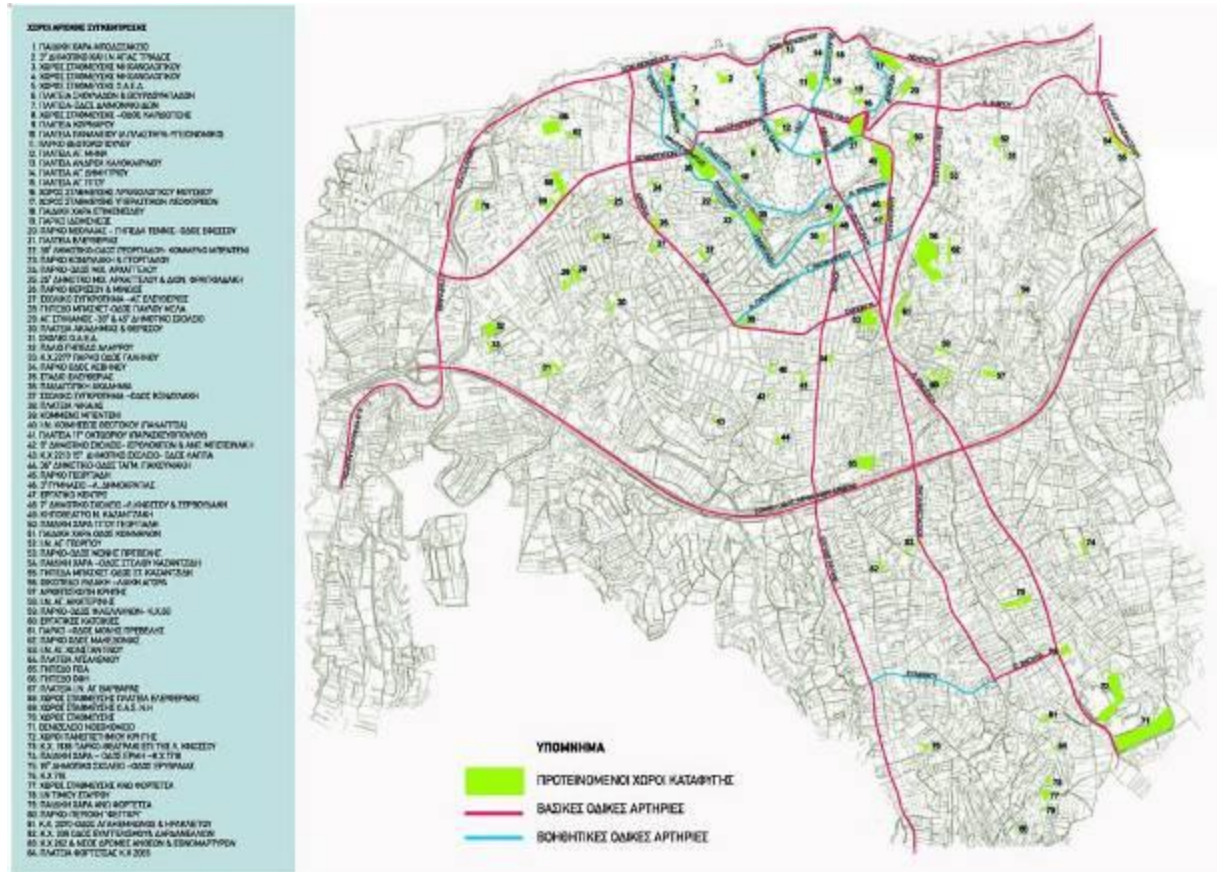

Το 1ο Χειμερινό Πρωτάθλημα MTB, 17 Νοεμβρίου 2013

Πολιτική Προστασία:

Οι χώροι αστικού πρασίνου, τα ανοιχτά θέατρα και οι ανοιχτοί χώροι πολιτιστικών εκδηλώσεων και ψυχαγωγίας της ενετικής οχύρωσης προτείνονται από το Γραφείο Πολιτικής Προστασίας ως χώροι καταφυγής έκτακτης ανάγκης (π.χ. σε περίπτωση σεισμού).

Χάρτης του Γραφείου Πολιτικής Προστασίας

Χώροι καταφυγής θεωρούνται όλοι οι ανοιχτοί χώροι μέσα στην πόλη που αποσκοπούν στην ασφαλή εκτόνωση του πληθυσμού, που εκδηλώνεται σαν πρώτη αντίδραση σ' ένα σεισμικό ή άλλο γεγονός, και γενικότερα στην ελαχιστοποίηση των απωλειών σε ζωές και τραυματισμούς. Η χωροθέτηση των χώρων καταφυγής γίνεται με κριτήριο επαρκούς κάλυψης του συνόλου της επιφάνειας της περιοχής, με τρόπο κατά τον οποίο το σύνολο του πληθυσμού της να έχει γρήγορη πρόσβαση σε ελάχιστο χρονικό διάστημα. Πρέπει όλοι οι κάτοικοι της περιοχής να μπορούν να κατευθυνθούν γρήγορα και με ασφάλεια στους χώρους αυτούς. Με βασικά κριτήρια χωροθέτησης την πρόσβαση, την ακτίνα εξυπηρέτησης (250-350 μέτρα) και την Γεωλογική καταλληλότητα οι χώροι οι οποίοι έχουν επιλεγεί στην περίμετρο των Ενετικών Τειχών είναι :

3. Χώρος στάθμευσης Μηχανολογικού (Προμαχ. Αγ. Ανδρέα)
4. Χώρος στάθμευσης Μηχανολογικού (Προμαχ. Αγ. Ανδρέα)
5. Χώρος στάθμευσης ΟΑΕΔ (Λ. Αρχ. Μακαρίου)
10. Πλατεία Παναγίας (Λ. Πλαστήρα)
17. Χώρος στάθμευσης Υπεραστικών Λεωφορείων (Προμαχ. Σαμπιονάρα)
20. Πάρκο Νεολαίας – Γήπεδα Τένις – οδ. Εφέσσου (Προμαχ. Σαμπιονάρα)
21. Πλατεία Ελευθερίας
22. 30^ο Δημοτικό -οδ. Γεωργιάδου – Κομμένο Μπεντένι (Προμαχ. Βηθλεέμ)
23. Πάρκο Κονδυλάκη & Γεωργιάδου (Κομμένο Μπεντένι -Προμαχ. Βηθλεέμ)
35. Στάδιο Ελευθερίας
39. Κομμένο Μπεντένι (Ευθύγραμμο τμήμα Βηθλεέμ -Μαρτινέγκο)
45. Πάρκο Γεωργιάδη (Προμαχ. Βιττούρη)
49. Κηποθέατρο Ν. Καζαντζάκη (Προμαχ. Ιησού)
50. Παιδική Χαρά Τίτου Γεωργιάδη (Εξωτερικό Οχυρό Αγ. Δημητρίου)
- 129 .Γήπεδα ποδοσφαίρου Εργοτέλη (Προμαχ. Μαρτινέγκο)
- 130 .Γήπεδα μπάσκετ (Προμαχ. Μαρτινέγκο)
- 131 .Γήπεδα τένις (Προμαχ. Μαρτινέγκο)

<http://www.heraklion.gr/citizen/civil-protection>
http://www.heraklion.gr/files/197/581/parartima-8_horoi_sygkentrosis.pdf

II. Παρά το ότι από το 2009 έχουν λήξει η παραχώρηση του Μνημείου και των Νεωρίων στο Δήμο Ηρακλείου (απόφαση αρ.πρ. ΥΠΠΟ/ΓΔΑΠΚ/ΑΡΧ/Β1/Φ38/45768/1949/20-05-2009) και από το **2014** η ισχύς της «Προγραμματικής Σύμβασης μεταξύ ΥΠΠΟ-ΥΠΕΧΩΔΕ-ΤΑΠ και Δήμου Ηρακλείου για την αναστήλωση των ενετικών τειχών του Χάνδακα και την αναβάθμιση της Παλιάς πόλης του Ηρακλείου», **ο Δήμος εν μέσω γενικότερης οικονομικής κρίσης, συνεχίζει να** φροντίζει με όσα μέσα διαθέτει, το Μνημείο, να προγραμματίζει έργα και να επικαιροποιεί μελέτες προκειμένου να ενταχθούν σε χρηματοδοτικά προγράμματα, για να αποκτήσει το Μνημείο – τοπόσημο της πόλης μας τη θέση που του αρμόζει και να διεκδικεί την εγγραφή του στον κατάλογο των Μνημείων **Παγκόσμιας Πολιτιστικής Κληρονομιάς της UNESCO.**

ΟΙ ΥΠΑΡΧΟΥΣΕΣ ΧΡΗΣΕΙΣ ΣΗΜΕΡΑ

ΕΥΘΥΓΡΑΜΜΟ ΤΜΗΜΑ ΠΡΟΜΑΧΩΝΑ ΣΑΜΠΙΟΝΑΡΑ – ΠΥΛΗ ΑΓ. ΓΕΩΡΓΙΟΥ

ο προμαχώνας Σαμπιονάρα

Αφετηρία της διαδρομής αποτελεί ο **προμαχώνας Σαμπιονάρα** στη περιοχή του λιμανιού της πόλης. Ο κοινόχρηστος χώρος της ομώνυμης πύλης διαμορφώθηκε πρόσφατα. Η λειτουργία της Πύλης θα εξυπηρετήσει την είσοδο στην πόλη των επισκεπτών που φτάνουν στο λιμάνι.

Στο επίπεδο τμήμα του προμαχώνα, συναντάει σήμερα ο περιηγητής πρώτα το σχολικό συγκρότημα του 6^{ου} Γυμνασίου πρώην "Εμπορική Σχολή". Η ανοικοδόμηση του κτιρίου ξεκίνησε το 1930, μετά από σχετική παραχώρηση του ακινήτου από το Δήμο στο Σχολικό Ταμείο Εμπορικής Σχολής για την ανέγερση της Δημόσιας Εμπορικής Σχολής (ΦΕΚ 316/Α/1927).

η πύλη Σαμπιονάρα

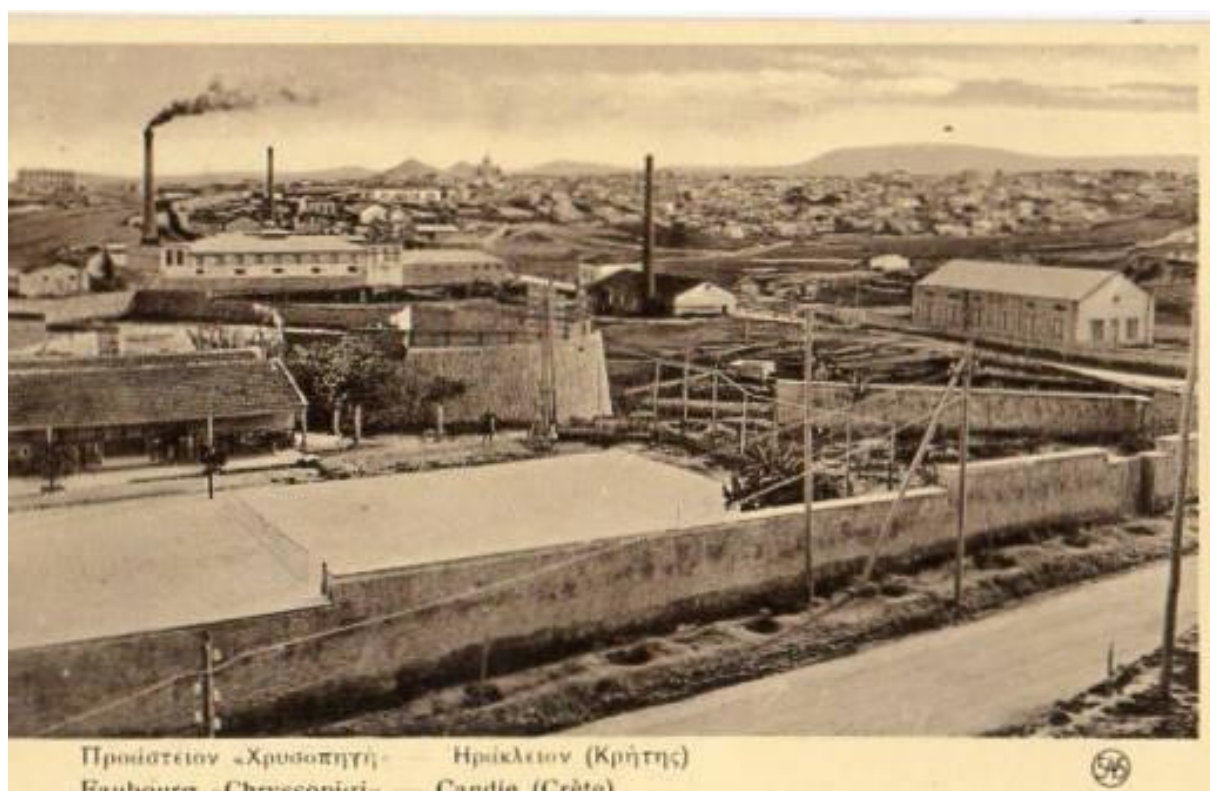
το 6^ο Γυμνάσιο πρώην "Εμπορική Σχολή"

Σύμφωνα με έγγραφο του Διευθυντή της Δημόσιας Εμπορικής σχολής Ηρακλείου (1/12/1960, Ν. Χρυσός), το οποίο τηρείται στο αρχείο του σχολείου, η ανέγερση του σχολείου διακόπηκε το 1933 για οικονομικούς λόγους και συνεχίστηκε μετά το Β΄

παγκόσμιο πόλεμο. Στο ίδιο έγγραφο αναφέρεται ότι το υπουργείο Οικονομικών ακύρωσε τη συμβολαιογραφική πράξη παραχώρησης του ακινήτου από το Δήμο, διότι το ακίνητο ανήκε στο Δημόσιο και στη συνέχεια παραχώρησε ολόκληρο το ανατολικό τμήμα του Προμαχώνα, έκτασης 4500 τμ, στη Σχολή. Οι εργασίες θεμελίωσης ξεκίνησαν το 1930 όμως το 1933 σταμάτησαν. Το σχολείο ξεκίνησε να χτίζεται ξανά το 1958(!) και ολοκληρώθηκε τελικά στη σημερινή μορφή του το 1960. Από το 1980 και μετά στεγάζει το 6ο Γυμνάσιο Ηρακλείου.

Μετά την εφαρμογή του Ν. 1894/1990, η ακίνητη περιουσία του σχολείου μεταβιβάστηκε στο Δήμο με την 425/06 απόφαση νομάρχη δηλ. μεταβιβάστηκε ακίνητο 4531,65 τμ και κτίσμα 2127,18 τμ και μεταγράφηκε στο Υποθηκοφυλακείο Ηρακλείου (τ.4490 με α/α 317679).

Σε επαφή με το χώρο του σχολικού συγκροτήματος βρίσκονται οι αθλητικές εγκαταστάσεις του Ο.Α.Η., σύλλογος ο οποίος ιδρύθηκε το 1928 με σκοπό την καλλιέργεια της αντισφαίρισης (αρχικά λειτούργησε σαν ανεξάρτητο τμήμα της Ένωσης Γυμναστικών Οργανώσεων Ηρακλείου). Σ' αυτόν παραχωρήθηκε προπολεμικά μέρος του χώρου που προοριζόταν για να εγκατασταθεί η ανωτέρω σχολή. Το 1945 συγκροτήθηκε σαν ανεξάρτητο Σωματείο με την επωνυμία ΟΡΓΑΝΩΣΙΣ ΑΝΤΙΣΦΑΙΡΙΣΕΩΣ ΗΡΑΚΛΕΙΟΥ (Ο.Α.Η.) ενώ το 1975 μετονομάστηκε σε «ΗΡΑΚΛΕΙΟ» Όμιλος Αντισφαίρισης και Αθλοπαιδιών. Οι αθλητικές εγκαταστάσεις καταλαμβάνουν το νοτιοανατολικό μέρος του προμαχώνα και τη μοναδική χαμηλή πλατεία, με τα γήπεδα τένις να καλύπτουν μέρος της τάφρου.

Άποψη του προμαχώνα Σαμπιονάρα από τον επιπρομαχώνα Τζάνε. Carte postale, εκδ. Ν.Αλικιώτη

Οι εγκαταστάσεις του Ο.Α.Η.

Δυτικά από τις παραπάνω εγκαταστάσεις βρίσκεται ο **Επιπρομαχώνας Τζάνε** στο επίπεδο του οποίου έχει διαμορφωθεί χώρος αναψυχής και υπάρχει κτίσμα ιδιοκτησίας του Δημοσίου όπου λειτουργούσε παλαιότερα το «ΠΙΚΠΑ».

Ο Επιπρομαχώνας Τζάνε

Σήμερα η θέση του Επιπρομαχώνα Τζάνε

Στον υπόλοιπο ελεύθερο χώρο της τάφρου που βρίσκεται σε επαφή με τη Λεωφ. Ικάρου, έχει διαμορφωθεί «το πάρκο Νεολαίας».

Άποψη του πάρκου Νεολαίας από τον προμαχώνα Σαμπιονάρα

Για την κατασκευή της λεωφόρου Δημοκρατίας και της λεωφόρου Ικάρου, λόγω της μορφολογίας του εδάφους σε αυτήν την πλευρά των τειχών, τμήμα της τάφρου και η χαμηλή πλατεία στο ημιπρομαχώνα του Αγ. Φραγκίσκου (Piattaforma Rovescia) επιχωματώθηκαν.

Το πάρκο Νεολαίας και η Λ. Ικάρου

Η Λ. Ικάρου στο σημείο της επιχωμένης χαμηλής πλατείας

οι «Κυλινδρόμυλοι Καστρινάκη»

Στο τμήμα της τάφρου απέναντι από το Πάρκο Νεολαίας βρίσκεται το διατηρητέο κτήριο των **«Κυλινδρόμυλων Καστρινάκη»** (Υ.Α. ΥΠΠΟ/ΔΙΛΑΠ/Γ/1232/23980/2-4-1997 - ΦΕΚ 427 /Β/27-5-1997) – και σε επαφή με τον περιβάλλοντα χώρο του υπάρχει διαμορφωμένος χώρος στάθμευσης.

Εάν κάποιος κινηθεί στο άνω επίπεδο δηλαδή στο ευθύγραμμο τμήμα Σαμπιονάρα - Piattaforma Ronvescia συναντά την **Επιγραφική Συλλογή** η οποία βρίσκεται σε χώρο ημιστεγασμένο και περιφραγμένο στον ημιπρομαχώνα του Αγ. Φραγκίσκου απέναντι από το Αρχαιολογικό Μουσείο Ηρακλείου.

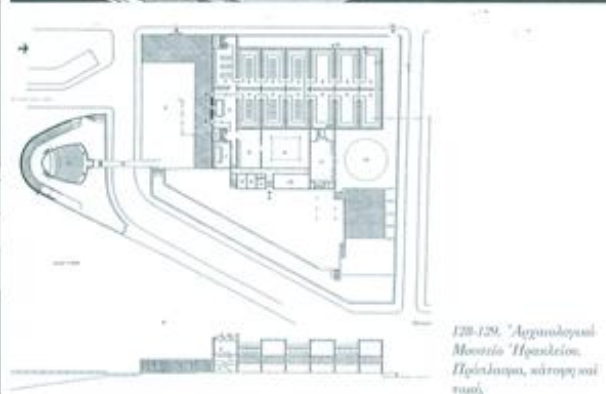
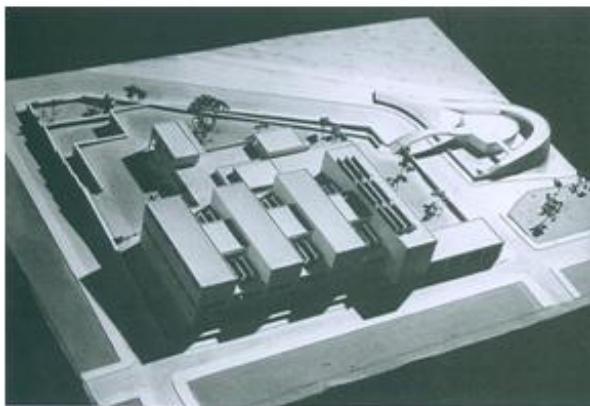
Η Επιγραφική Συλλογή στον ημιπρομαχώνα του Αγ. Φραγκίσκου και το Οχυρό του Αγ. Δημητρίου

Στη μελέτη για το Αρχαιολογικό Μουσείο Ηρακλείου (1933 – 1958) ο Π. Καραντινός πρότεινε, την σύνδεση του ημιπρομαχώνα του Αγ. Φραγκίσκου με το Μουσείο μέσω

Η Επιγραφική Συλλογή στον ημιπρομαχώνα του Αγ. Φραγκίσκου

γέφυρας και την δημιουργία εκεί ενός ημιελλειπτικού κλειστού περίπτερου με υπόγειο, όπου επρόκειτο να φιλοξενηθούν τα μεσαιωνικά ευρήματα. Μια, ωστόσο παραλλαγή της μελέτης, στα μέσα της δεκαετίας του '50, προέβλεπε τη σύνδεση – μέσω μιας γέφυρας πάνω από το δρόμο – με τον ενετικό προμαχώνα, όπου σχεδιάζεται μια ημιελλειπτική πτέρυγα για την επιγραφική συλλογή, συνδεδεμένη με τον όγκο ενός τραπεζοειδούς, κλειστού αυτή τη φορά αμφιθέατρου 250 θέσεων (από την παραλλαγή αυτή θα πραγματοποιηθεί τελικά μόνο το στεγασμένο ημιελλειπτικό τμήμα για την επιγραφική συλλογή, χωρίς το αμφιθέατρο και την εναέρια γέφυρα σύνδεσης με το κτήριο του μουσείου. (Στοιχεία για την Νεώτερη Ελληνική Αρχιτεκτονική «Π. Καραντινός», Α. Γιακουμάτος 2003)

Πρόπλασμα του Αρχαιολογικού Μουσείου Ηρακλείου, αρχιτέκτων Π. Καραντινός, 1933 – 1958

Ο περιηγητής κατά την κάθοδο του, προκειμένου να βρεθεί στην έξοδο της πύλης του Αγ. Γεωργίου συναντά από μεταφορά πρώτα τη **Βρύση του Γεντισάρ Αγά** και δίπλα στην πύλη τη **Βρύση του Χανιαλή**.

Η Βρύση του Γεντισάρ Αγά

Η έξοδος πύλης Αγ. Γεωργίου και η Βρύση του Χανιαλή

Από εκεί μπορεί κανείς να εισέλθει στην **πύλη του Αγίου Γεωργίου** και να βρεθεί στην πλατεία Ελευθερίας. Η πύλη ήταν αφιερωμένη στον ομώνυμο στρατιωτικό Άγιο που απεικονιζόταν στο ανάγλυφο σε μορφή μεταλλίου, ως καβαλάρης, πάνω από το κεντρικό τμήμα της μνημειακής εισόδου. Την ίδια πύλη συναντάμε και με το όνομα Πύλη του Λαζαρέτο (δηλαδή πύλη που οδηγούσε στο λοιμοκαθαρτήριο) ή του Μαρουλά (πύλη που οδηγούσε στο ομώνυμο προάστιο). Ήταν μία από τις τρεις χερσαίες πύλες του ενετικού οχυρωματικού περιβόλου με στρατιωτικό και πολιτικό χαρακτήρα. Μέσα από αυτήν διακινούνταν ο πληθυσμός και τα εμπορεύματα από την πόλη και από την πόλη προς τα ανατολικά προάστια. Σήμερα ο χώρος κατάλληλα εξοπλισμένος χρησιμοποιείται και για εκθέσεις ή άλλα πολιτιστικά δρώμενα.

Η διέλευση γίνεται δια μέσου ενός τμήματος της ενετικής πύλης και ενός νεωτέρου τμήματος το οποίο διανοίχτηκε προκειμένου να είναι σήμερα δυνατή η άνοδος από την τάφρο στην πλατεία. Η μνημειακή έξοδος της πύλης επί της πλατείας καταστράφηκε το 1917.

Η όψη της Πύλης Αγ. Γεωργίου

Η έξοδος προς την τάφρο της πύλης του Αγίου Γεωργίου

Το νεώτερο τμήμα της πύλης του Αγ. Γεωργίου για πρόσβαση στην πλ. Ελευθερίας

ΕΥΘΥΓΡΑΜΜΟ ΤΜΗΜΑ ΠΥΛΗ ΑΓ. ΓΕΩΡΓΙΟΥ – ΠΡΟΜΑΧΩΝΑ ΒΙΤΤΟΥΡΙ

Από την πλατεία Ελευθερίας, το Ενετικό «Πεδίον του Άρεως» και «Τρεις Καμάρες» κατά τους νεωτέρους χρόνους, ο περιπατητής έχει τη δυνατότητα να ακολουθήσει δύο διαφορετικές πορείες. Η μία είναι να ανηφορίσει από τη συνοικία της Βίγλας και να περπατήσει κατά μήκος του τείχους, συναντώντας διάφορα πλατώματα τα οποία βρίσκονται στους προμαχώνες, ενώ η δεύτερη πορεία είναι η διαδρομή μέσα από την τάφρο.

«Το Ηρώον», αρχιτέκτων Δημ. Κυριακός

Ο ανδριάντας του Ελευθερίου Βενιζέλου

Στην πρώτη διαδρομή συναντάει κανείς στο ορεκίονε του προμαχώνα Βιττούρι τον **ανδριάντα του Ελευθερίου Βενιζέλου**, το κτίριο του «**Ηρώου**» και ανατολικά του το

δημοτικό χώρο που είναι χαρακτηρισμένο ως Κ.Χ. και ο οποίος μέχρι πρότινος ήταν χώρος στάθμευσης Ι.Χ.

Το κτίριο του «Ηρώου», σε σχέδια του αρχιτέκτονα και Νομομηχανικού του Δ. Ηρακλείου Δημήτρη Κυριακού θεμελιώθηκε το 1930 σε οικόπεδο που παραχωρήθηκε γι' αυτόν τον σκοπό από το Δήμο στη Νομαρχία Ηρακλείου. Αφορμή υπήρξε ο εορτασμός της Εκατονταετηρίδας από την Εθνική Παλιγγενεσία και την ίδρυση του ελληνικού κράτους, η οποία εορτάστηκε τον ίδιο χρόνο σε ολόκληρη τη χώρα.

Η Επιτροπή ανέγερσης του « Ηρώου»

το « Ηρώ»

Το 1930 η πρώτη διακήρυξη της Τοπικής Επιτροπής Εορτασμού Εκατονταετηρίδος *«Προς άπαντας τους κατοίκους του Νομού Ηρακλείου»*, η οποία προσέβλεπε και στην ευαισθητοποίηση του κόσμου για την συγκέντρωση χρημάτων υπέρ του εορτασμού, υπογράφηκε από εκπροσώπους φορέων και αρχών και προσωπικότητες του Ηρακλείου εκείνης της εποχής.

Στις 19η Ιουνίου 1930 το Δημοτικό Συμβούλιο της πόλης, ενέκρινε «όπως διατεθεί χώρος παρά την Πλατεία Ελευθερίας και εις θέσιν Ντιγλή Περβόλι, προς ανέγερσιν του επί ταις Εορταίς της Εκατονταετηρίδος Ηρώου του Νομού Ηρακλείου».

Η εποπτεία της ανέγερσης του Ηρώου ανατέθηκε σε 4μελή επιτροπή στην οποία συμμετείχαν, εκτός από τον Δημ. Κυριακό, ο Νομάρχης Ηρακλείου Εμμ. Λυδάκης, ο Δήμαρχος Ηρακλείου Ανδρέας Παπαδόπουλος, και ο Διευθυντής του Αρχαιολογικού Μουσείου Ηρακλείου Σπυρίδων Μαρινάτος.

Στις 27 Μαρτίου 1930 ο Δημ. Κυριακός παρουσίασε στην Επιτροπή Εκατονταετηρίδος τα σχέδια του για το μελλοντικό Ηρώο, τα οποία εγκρίθηκαν ομόφωνα από τα μέλη της Επιτροπής. Συμβολικά επιχειρούσε να ενσωματώσει τις ιστορικές μνήμες της Κρήτης, από τους μινωικούς χρόνους μέχρι τις κρητικές επαναστάσεις.

Η ανέγερση του Ηρώου χρηματοδοτήθηκε αποκλειστικά από δημόσιους εράνους στους οποίους συμμετείχαν οι δήμοι και οι κοινότητες, σύλλογοι, σωματεία εργαζομένων και απλοί ιδιώτες. Αποτέλεσε για πολλά χρόνια το κύριο «Ηρώον» της πόλης, για την πραγματοποίηση εκδηλώσεων σχετικών με τους εορτασμούς της Εθνικής Επετείου της 25ης Μαρτίου του 1821. Τα ίδια χρόνια λειτούργησε ως το πρώτο Ιστορικό-Εθνολογικό Μουσείο της Κρήτης, με ενθυμήματα των Κρητικών Επαναστάσεων, όπως όπλα, πολεμικές σημαίες, ιστορικά έγγραφα, αλλά και λείψανα των Κρητών αγωνιστών. Λεηλατήθηκε και εγκαταλείφθηκε οριστικά το Μάιο του 1941.

Ο Προμαχώνας Βιττούρι

Στο επίπεδο του προμαχώνα Βιττούρι βρίσκεται **η συνοικία της Βίγλας** με την πλατεία, στην οποία έχει διαμορφωθεί παιδική χαρά ενώ σε ψηλότερο επίπεδο στον επιπρομαχώνα Βιττούρι το **μικρό άλσος των προσκόπων**.

Η συνοικία Βίγλα στον προμαχώνα Βιτούρι

Το « μικρό άλσος των προσκόπων» στον επιπρομαχώνα Βιτούρι

Η άνω είσοδος της στοάς προς την χαμηλή πλατεία

Κάτω από κτίσμα της πλατείας Βιγλας βρίσκεται η είσοδος της στοάς που οδηγεί στη χαμηλή **πλατεία Βιττούρι** και από αυτήν η στοά εξόδου προς την τάφρο. Η χαμηλή πλατεία και η στοά χρησιμοποιούνται ως χώροι πολιτιστικών εκδηλώσεων.

Η χαμηλή πλατεία Βιττούρι

Η έξοδος στην τάφρο της στοάς της χαμηλής πλατείας Βιττούρι

Ο προμαχώνας Βιττούρι, η τάφρος πριν την επιχωμάτωση και ο προμαχώνας Σαμπιονάρα 1900-1902, G.GEROLA, Monumenti Veneti, τ. I-II, 1905 -32, Βενετία

Από τον προμαχώνα Σαμπιονάρα Ο προμαχώνας Βιττούρι και η τάφρος πριν την επιχωμάτωση G.GEROLA 1900 - 1905

Όσον αφορά στη δεύτερη πορεία, ο περιπατητής μπορεί να περάσει μέσα από το **πάρκο Γεωργιάδη**, στο οποίο λειτουργεί αναψυκτήριο, ενώ επί της Λεωφ. Δημοκρατίας ξεχωρίζει το **"Μνημείο των πεσόντων ηρώων"**.

Το πάρκο Γεωργιάδη

Το "Μνημείο των πεσόντων ηρώων"

Το πάρκο διαμορφώθηκε την δεκαετία του 1960 μετά από απόφαση της Δημοτικής Αρχής για την πλήρωση της τάφρου στο σημείο αυτό με επιχωματώσεις. Εδώ ήταν **ο χώρος εξάσκησης των μελών του «Σκοπευτικού Συλλόγου»**, από το 1908-09, που αυτός ιδρύθηκε, μέχρι την διαμόρφωση του πάρκου. (Μανώλης Δερμιτζάκης, «Από όσα θυμούμαι το παλιό Ηράκλειο», 2008). Είχε προηγηθεί επιχωμάτωση της τάφρου για την διαμόρφωση της Λεωφ. Δημοκρατίας ανατολικά του προμαχώνα Βιττούρι («Το Ηράκλειο Εντός των Τειχών», Τ.Ε.Ε. Ηράκλειο 2000).

*Η επιχωμάτωση της τάφρου για την διαμόρφωση της Λεωφ. Δημοκρατίας.
Carte postale, εκδ. Ν.Αλικιώτη*

Η επιχωμάτωση της τάφρου για την διαμόρφωση της Λεωφ. Δημοκρατίας

Η διαμόρφωση του πάρκου Γεωργιάδη

Οι εργασίες επιχωμάτωσης της τάφρου

Το πάρκο Γεωργιάδη και η Λεωφ. Δημοκρατίας

Στη συνέχεια υπάρχει η δυνατότητα να κατέλθει στην τάφρο η οποία έχει διαμορφωθεί ως χώρος στάθμευσης αυτοκινήτων για τους επισκέπτες της πόλης.

Η τάφος στην αιχμή του προμαχώνα Βιττούρι

Η τάφος, σε περιόδους ειρήνης, χρησιμοποιήθηκε για την καλλιέργεια λαχανικών και σιτηρών, αλλά και για οικιστικούς λόγους, κάτι που συνεχίστηκε έως και τις δύο πρώτες δεκαετίες μετά το Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο.

Η τάφος στο ευθύγραμμο τμήμα Βιττούρι – Ιησού την δεκαετία του '60.

ΕΥΘΥΓΡΑΜΜΟ ΤΜΗΜΑ ΠΡΟΜΑΧΩΝΑ ΒΙΤΤΟΥΡΙ – ΠΡΟΜΑΧΩΝΑ ΙΗΣΟΥ

Από την πύλη Βιττούρι ο περιπατητής ακολουθεί τη διαδρομή πάνω στο ευθύγραμμο τμήμα μεταξύ του **προμαχώνα Βιττούρι** και του **προμαχώνα Ιησού** το οποίο σήμερα δεν είναι διαμορφωμένο. Σε επαφή με την εσωτερη παρειά του τείχους βρίσκονται κτίσματα με πρόσωπο στην οδό Πεδιάδος.

Το ευθύγραμμο τμήμα Βιττούρι – Ιησού, κτίσματα οδού Πεδιάδος

Άποψη της τάφρου στο ευθύγραμμο τμήμα μεταξύ Βιττούρι –Ιησού

Άποψη της τάφρου μεταξύ Βιττούρι –Ιησού

Στο ευθύγραμμο αυτό τμήμα του τείχους και συγκεκριμένα στο σημείο το οποίο διέρχεται η οδός Εβανς είχε δημιουργηθεί το ρήγμα της **«Καινούργιας Πόρτας»** το οποίο

γεφυρώθηκε τη δεκαετία του '70. Με την γεφύρωση, σύμφωνα με μελέτη των αρχιτεκτόνων του ΥΠ.ΠΟ. Π. Κουρουνιώτη και Ιορδ. Δημακόπουλου, δημιουργήθηκαν δυο σειρές καταστημάτων παράλληλα με τους χώρους της **Πύλης Ιησού**.

Το ρήγμα της «Καινούργιας Πόρτας» κατά την διάρκεια εκτέλεσης των έργων γεφύρωσης

Η γεφύρωση του ρήγματος της «Καινούργιας Πόρτας», αρχιτέκτονες ΥΠ.ΠΟ. Π. Κουρουνιώτη, Ιορδ. Δημακόπουλος

Δυτικά του ρήγματος ο χώρος της **Πύλης του Ιησού** έχει διαμορφωθεί ως εκθεσιακός αφιερωμένος στον Νίκο Καζαντζάκη.

Πύλη του Ιησού - εκθεσιακός χώρος

Στο επίπεδο της τάφρου, υπάρχει διαμορφωμένη **παιδική χαρά**, το αναψυκτήριο «**Όαση**», και το **Μεγάλο Κηποθέατρο «Νίκος Καζαντζάκης»**. Σύμφωνα με την Χ.

Τζομπανάκη («Χάνδακας η πόλη και τα Τείχη» -1996, σελ. 527, 538) κατά την διάρκεια της Γερμανικής Κατοχής οι Γερμανοί διαμόρφωσαν (αφού κόπηκαν αρκετά πεύκα) υπαίθριο θέατρο στην τάφρο κάτω από το νότιο πλευρό του Προμαχώνα Ιησού. Στη συνέχεια, μέχρι

το 1963, στον χώρο αυτό έγιναν πολλές υπαίθριες συγκεντρώσεις, κυρίως πολιτικές. Το 1963 έγινε η πρώτη σοβαρή προσπάθεια αξιοποίησης του χώρου ως θερινό θέατρο, το οποίο διατηρήθηκε μέχρι το 1976. Την δεκαετία του 1970 όταν αρχίζει η προσπάθεια καθαρισμού, επισκευής και συμπλήρωσης των τειχών από το Υπουργείο Πολιτισμού, τον Ε.Ο.Τ., και την 13^η Ε.Β.Α. από τον Δ. Ηρακλείου διαμορφώνονται δυο αξιόλογοι θεατρικοί χώροι, το Μεγάλο Κηποθέατρο «Νίκος Καζαντζάκης» στην θέση του ήδη διαμορφωμένου υπαίθριου θεάτρου κατά τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο, και μετά στη νοτιοδυτική χαμηλή πλατεία **το Μικρό Θέατρο «Μάνος Χατζιδάκις»**. Το 1976 δημιουργήθηκε **το θέατρο «Νίκος Καζαντζάκης»** με τη μορφή που έχει σήμερα, ένας σύγχρονος ανοικτός θεατρικός χώρος 1200 περίπου θέσεων με όλους εκείνους τους αναγκαίους (κύριους και βοηθητικούς) χώρους.

το Μεγάλο Κηποθέατρο «Νίκος Καζαντζάκης»

Το Μικρό Θέατρο «Μάνος Χατζιδάκις». Διαμορφώθηκε το 1980 σε σχέδια του Διονύση Φωτόπουλου ύστερα από πρόταση του μεγάλου συνθέτη Μάνου Χατζηδάκι και είναι 400 - 450 θέσεων.

το Μικρό Θέατρο «Μάνος Χατζιδάκις»

Και στα δυο έχουν γίνει πολλές και σημαντικές εκδηλώσεις του «Μουσικού Αυγούστου» και του θεσμού «Ηράκλειο- Καλοκαίρι». Το 2011 ανακαινίστηκε πλήρως και η είσοδος του πλέον είναι από την οδό Πλαστήρα. Στη βορειοανατολική χαμηλή πλατεία του προμαχώνα Ιησού δεν έχουν γίνει εργασίες αποκατάστασης και η στοά σήμερα χρησιμοποιείται ως αποθηκευτικός χώρος από την Εφορεία Αρχαιοτήτων Ηρακλείου.

Στο επίπεδο του προμαχώνα Ιησού υπάρχει ασύλλιο που δημιουργείται από συστάδα πεύκων.

Ασύλλιο στον προμαχώνα Ιησού

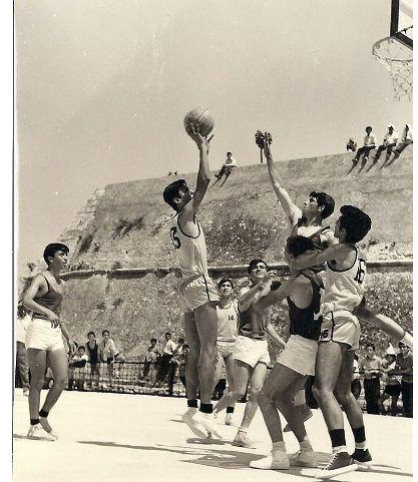
ΕΥΘΥΓΡΑΜΜΟ ΤΜΗΜΑ ΠΡΟΜΑΧΩΝΑ ΙΗΣΟΥ – ΠΡΟΜΑΧΩΝΑ ΜΑΡΤΙΝΕΓΚΟ

Από τον προμαχώνα Ιησού συνεχίζεται η διαδρομή πάνω στο τείχος, μέχρι το επόμενο πλάτωμα, τον **προμαχώνα και τον επιπρομαχώνα Μαρτινέγκο**. Στον προμαχώνα, υπάρχουν οι εγκαταστάσεις του «Εργοτέλη», ιστορικού συλλόγου του Ηρακλείου ο οποίος

ιδρύθηκε το 1929. Η δημιουργία του γηπέδου του συλλόγου στο «Μαρτινέγκο» χρονολογείται από το 1946. Σήμερα στο αρχικό γήπεδο έχουν προστεθεί μικρότερα γήπεδα και βοηθητικές εγκαταστάσεις προκειμένου να εξυπηρετηθεί η «Ακαδημία του Εργοτέλη».

1. ΕΡΓΟΤΕΛΗΣ ΚΑΙ ΟΦΗ ΣΤΟΝ ΠΡΩΤΟ ΤΕΛΙΚΟ ΜΕΤΑΚΑΤΟΧΙΚΗΣ ΠΟΔΟΣΦΑΙΡΙΚΗΣ ΔΙΟΡΓΑΝΩΣΗΣ (ΚΥΠΕΛΟ ΝΙΚΗΣ 1945) ΣΤΟ ΙΣΤΟΡΙΚΟ ΓΗΠΕΔΟ ΤΟΥ ΗΡΑΚΛΕΙΟΥ «ΧΑΝΔΑΣ», ΠΟΥ ΕΠΑΨΕ ΝΑ ΛΕΙΤΟΥΡΓΕΙ ΤΟ ΕΠΟΜΕΝΟ ΕΤΟΣ.

Αγώνας Μπάσκετ στο προμαχώνα Μαρτινέγκο

Ο χώρος του γηπέδου έχει φιλοξενήσει παλαιότερα και για μουσικές εκδηλώσεις όπως το την ιστορική συναυλία του Μίκη Θεοδωράκη το 1966.

Η δυτική χαμηλή πλατεία παραμένει αναξιοποίητη λόγω του ότι έμεινε ημιτελής η διάνοιξη της στοάς που θα την συνέδεε με την πόλη. Υπάρχει μόνο η στοά για επικοινωνία με την τάφρο και μέρος της ημιτελούς στοάς στο επίπεδο της χαμηλής πλατείας.

Ο προμαχώνας και ο επιπρομαχώνας Μαρτινέγκο

Η δυτική χαμηλή πλατεία

Κατεβαίνοντας από τον προμαχώνα ο περιηγητής θα βρεθεί στην είσοδο της **στοάς Μακάσι** στη Λεωφ. Ν. Πλαστήρα η οποία οδηγεί στην ανατολική χαμηλή πλατεία Μαρτινέγκο κι μέσω αυτής, με άλλη στοά, στην τάφρο. Πρόσφατα η χαμηλή πλατεία αυτή μαζί με τους χώρους της πύλης Μακάσι αποκαταστάθηκε και αναδείχθηκε. Στο πρώτο τμήμα της στοάς (μήκους 40μ.) έχει διαμορφωθεί ο «**Χώρος Μνήμης της πόλης του Ηρακλείου**», ενώ το υπόλοιπο τμήμα της στοάς, η χαμηλή πλατεία και η στοά εξόδου προς την τάφρο προορίζονται για να φιλοξενήσουν το Μουσείο Εθνικής Αντίστασης της πόλης.

Η στοά Μακάσι «Χώρος Μνήμης της πόλης του Ηρακλείου»

Η στοά εξόδου οδηγεί στο επίπεδο της τάφρου όπου βρίσκεται ο «**Γεωπονικός Κήπος**» και **παιδική χαρά**.

Στον **επιπρομαχώνα Μαρτινέγκο** σημείο αναφοράς αποτελεί ο **τάφος του Ν. Καζαντζάκη και της συζύγου του Ελένης**. Πρόκειται για το υψηλότερο σημείο της οχύρωσης από το οποίο μπορεί ο περιηγητής να έχει πλήρη εικόνα της πόλης εντός και εκτός των τειχών.

Ο επιπρομαχώνας Μαρτινέγκο

Ο τάφος του Ν. Καζαντζάκη

Για την εξυπηρέτηση των επισκεπτών των παραπάνω χώρων υπάρχει διαμορφωμένος χώρος στάθμευσης βορειοανατολικά του προμαχώνα επί της Λεωφ. Ν. Πλαστήρα. Βορειοδυτικά του προμαχώνα επί της Λεωφ. Ν. Πλαστήρα ο υπάρχων ελεύθερος χώρος - πλατεία Παναγίας Φανερωμένης - χαρακτηρίζεται από την ύπαρξη του **Τεκέ Ουτσέρ** και της **Κρήνης – Δεξαμενής Φανερωμένης** (;) Σε ανώτερο επίπεδο του προμαχώνα υπάρχει μεταλλική γέφυρα η οποία συνδέει τον προμαχώνα με το «**Πολιτιστικό Κέντρο**».

Η πλατεία Παναγίας Φανερωμένης

Η Κρήνη – Δεξαμενή

Ο Τεκές Ουτσέρ- Παναγία Φανερωμένη

Εάν ο περιηγητής από την έξοδο της πύλης Ιησού επιλέξει το επίπεδο της τάφρου θα συναντήσει πρώτα τη διαμορφωμένη **παιδική χαρά** και το **αναψυκτήριο «Όαση»** και αφού κινηθεί στον διάδρομο που βρίσκεται σε επαφή με την εξωτερική παρειά του προμαχώνα, μέσα στο **Μεγάλο Κηποθέατρο «Νίκος Καζαντζάκης»**, θα βρεθεί στο **«Γεωπονικό Κήπο»**.

Η είσοδος της «Όασης»

Το αναψυκτήριο «Όαση»

Μεγάλο Κηποθέατρο «Νίκος Καζαντζάκης»

Σήμερα στα κτίσματα που υπάρχουν στο **«Γεωπονικό Κήπο»** στεγάζεται η **υπηρεσία Πρασίνου του Δήμου Ηρακλείου** ενώ το σημείο αυτό της τάφρου χρησιμοποιείται ως δημοτικό φυτώριο. Στον ίδιο χώρο υπάρχει διαμορφωμένη **παιδική χαρά** και από μεταφορά από την οδό Πεδιάδος η **Κρήνη του Φιντίκ Πασά**.

«Γεωπονικός Κήπος»

«Γεωπονικός Κήπος»

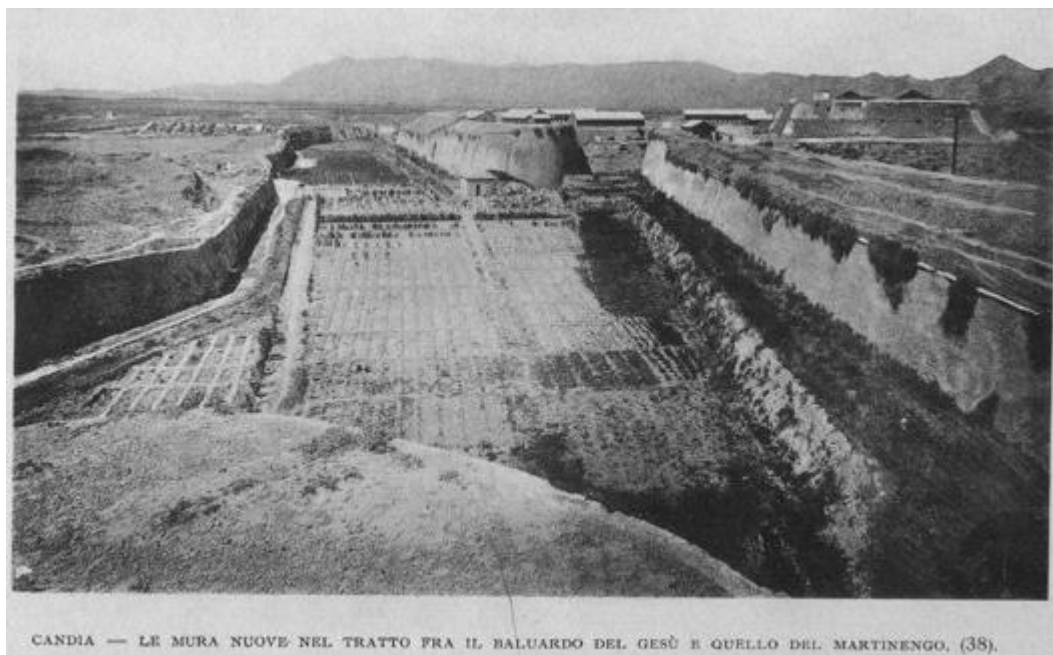
Η παιδική χαρά στο «Γεωπονικό Κήπο»

Κρήνη του Φιντίκ Πασά στο «Γεωπονικό Κήπο»

Η Κρήνη του Φιντίκ Πασά βρίσκεται στο νοτιοανατολικό τμήμα του πάρκου, ακριβώς δίπλα στο φράχτη που ορίζει το φυτώριο της υπηρεσίας πρασίνου του Δήμου Ηρακλείου. Είναι πολύ καλά διατηρημένη και έχει τοποθετηθεί σε διαμορφωμένο χώρο. Η Κρήνη κατασκευάστηκε από τον Ελχάτζ Μεχμέτ Φιντίκ Πασά. Στο επάνω τμήμα της, διατηρείται εγχάρακτη πλάκα.

Επίσης εδώ είναι ορατή κρηπίδα η οποία κατασκευάστηκε προς το τέλος του 16ου μ.Χ. αι. Οι στρατιωτικοί μηχανικοί της εποχής αποφάσισαν ότι ήταν αναγκαία η εκβάθυνση της τάφρου γι' αυτό έπρεπε να ενισχυθούν οι ήδη κατασκευασμένες λίθινες επενδύσεις του εξωτερικού περιβόλου των Τειχών. Έτσι προστέθηκε στη βάση του Τείχους μια ενισχυτική κατασκευή - ένα είδος μεγάλης και πλατειάς κρηπίδας η **falsabruga**. Αυτή περιέβαλε την εξωτερική παρειά της βάσης των λίθινων επενδύσεων, έχοντας στο εσωτερικό της μια θολοσκεπή στοά.

Στο δυτικό μέτωπο του Προμαχώνα Μαρτινέγκο υπάρχει ανάγλυφο με το φτερωτό Λέοντα του Αγίου Μάρκου.

Προμαχώνας Μαρτινέγκο - ανάγλυφο με το φτερωτό Λέοντα

Συνεχίζοντας την περιήγηση στο επίπεδο της τάφρου, μετά το «Γεωπονικό Κήπο», στο δυτικό τμήμα της τάφρου του προμαχώνα Μαρτινέγκο, μπορεί κανείς να βρεθεί στο αναψυκτήριο το οποίο διαμορφώθηκε σε κτήριο που υπήρχε κάτω από τη συστάδα των ευκαλύπτων και λειτουργεί για την εξυπηρέτηση των επισκεπτών. Στη θέση αυτή λειτουργούσε υποτυπώδης ζωολογικός κήπος.

Αναψυκτήριο κάτω από τη συστάδα των ευκαλύπτων

Στην τάφρο παράλληλα με το ευθύγραμμο τμήμα Μαρτινέγκο – Βηθλεέμ έχει διαμορφωθεί χώρος αναψυχής με παιδική χαρά και καθιστικά. Από το σημείο αυτό είναι δυνατή η άνοδος μέσω στοάς στην δυτική χαμηλή πλατεία του Μαρτινέγκο. Αυτή είναι η μοναδική πρόσβαση σ' αυτήν.

Η τάφος στο τμήμα .Μαρτινέγκο – Βηθλεέμ

Η δυτική χαμηλή πλατεία του Μαρτινέγκο.

Η είσοδος της ημιτελούς στοάς της δυτικής χαμηλής πλατείας προμαχώνα Μαρτινέγκο

Ο χώρος αυτός της τάφρου δε χρησιμοποιείται συχνά από τους δημότες με εξαίρεση τους χώρους στους οποίους έχουν κατασκευαστεί οι δύο παιδικές χαρές και το αναψυκτήριο κατά τους θερινούς μήνες. Η έκταση της τάφρου που βρίσκεται εκατέρωθεν του Προμαχώνα Μαρτινέγκο λειτουργεί ουσιαστικά ως χώρος προσπέλασης και μετάβασης από τη μια παιδική χαρά στην άλλη, καθώς και ως χώρος περιπάτου ή άθλησης. Οι παιδότοποι και οι διάφοροι χώροι ανάπαυσης αποτελούν σημαντικά στοιχεία που εξυπηρετούν σε σημαντικό βαθμό τόσο τους περίοικους όσο και τους δημότες της πόλης γενικότερα.

Η τάφος στο τμήμα Μαρτινέγκο – Βηθλεέμ και η είσοδος στη Παλαιά Πόλη στο «Κομμένο Μπεντένι»

ΕΥΘΥΓΡΑΜΜΟ ΤΜΗΜΑ ΠΡΟΜΑΧΩΝΑ ΜΑΡΤΙΝΕΓΚΟ – ΠΡΟΜΑΧΩΝΑ ΒΗΘΛΕΕΜ

Προχωρώντας από τον προμαχώνα Μαρτινέγκο και ακολουθώντας τη διαδρομή πάνω από το τείχος, ο περιπατητής φτάνει στον **προμαχώνα Βηθλεέμ**. Αυτό είναι δυνατό μετά την γεφύρωση του ρήγματος που δημιουργήθηκε την δεκαετία του '50 με το όνομα **«Κομμένο Μπεντένι»**. Η γεφύρωση έγινε σύμφωνα μελέτη που εκπονήθηκε από τον αρχιτέκτονα Π. Καραντινό για λογαριασμό του Ε.Ο.Τ. μεταξύ 1959 και 1961.

Ρήγματα σε τμήματα του τείχους δημιουργήθηκαν για να μπορέσει να εξυπηρετηθεί η κίνηση των αυτοκινήτων, αφού μέχρι τότε η επικοινωνία, της εντός των τειχών πόλης με την ύπαιθρο, γινόταν μόνο μέσω των Μνημειακών Κύριων Πυλών.

Η γεφύρωση του ρήγματος που ονομάζεται «Κομμένο Μπεντένι», αρχιτέκτων Π. Καραντινός

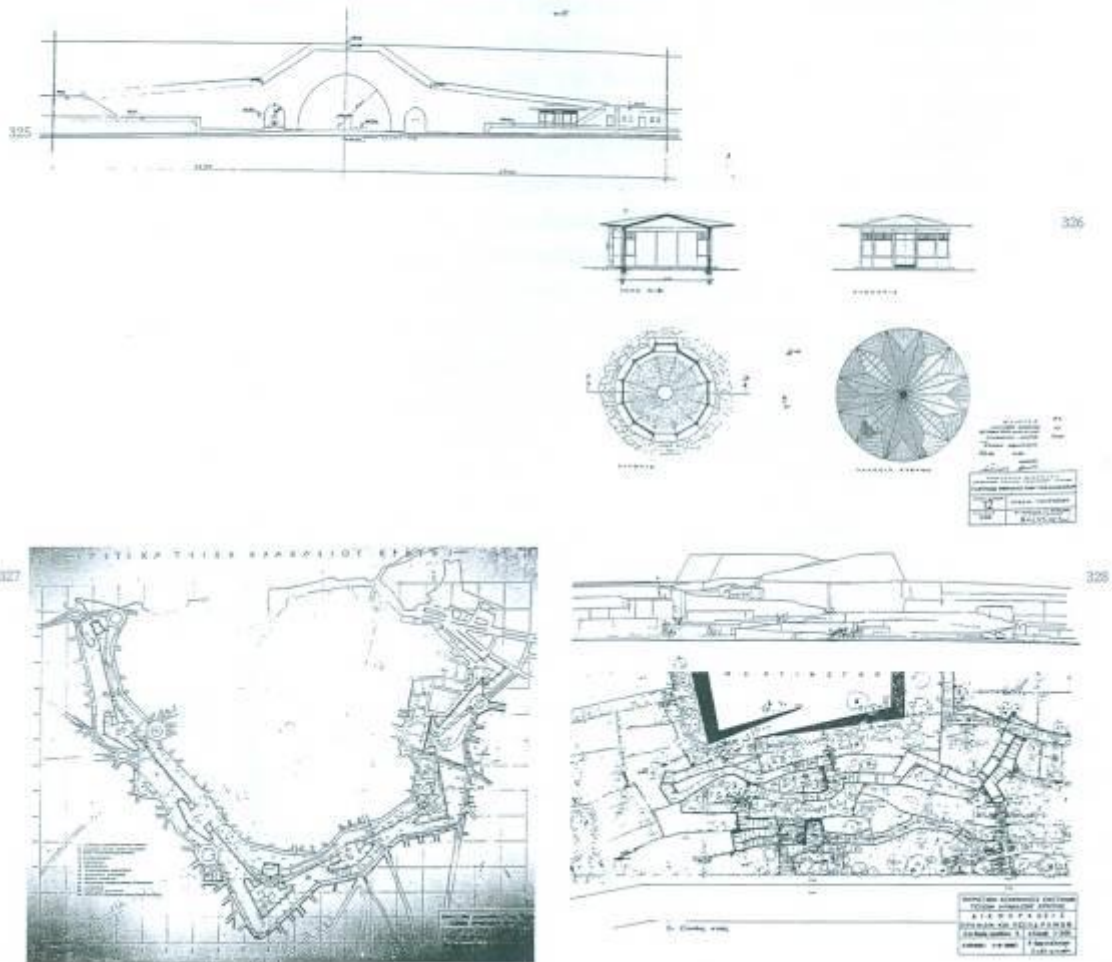
325-328. Μελέτη αναστήλωσης και τουριστικής αξιοποίησης ένετικών τειχών,
 'Ηράκλειο, 1959-1961:

325. Γεφύρωση ρήγματος 'Αγίου 'Ανδρέα (Μαρτινέγκο-Βηθλεέμ).

326. Σχέδια περιπτέρων 'Αγίου 'Ανδρέα.

327. Γενική διάταξη ένετικών τειχών.

328. Διαμόρφωση περιοχής Μαρτινέγκο.

Η γεφύρωση του ρήγματος «κομμένο μπεντένι», μελέτη αρχιτέκτων Π. Καραντινός,
 (Στοιχεία για την Νεώτερη Ελληνική Αρχιτεκτονική «Π. Καραντιός», Α. Γιακουμάτος 2003)

Στον προμαχώνα Βηθλεέμ και συγκεκριμένα στη νοτιοανατολική χαμηλή πλατεία του λειτουργεί από το 2007 «ο **Θερινός Δημοτικός Κινηματογράφος**». Επίσης, ο χώρος του κινηματογράφου φιλοξενεί παράλληλα και άλλες μη κινηματογραφικές εκδηλώσεις.

«ο Θερινός Δημοτικός Κινηματογράφος»

Η βορειοδυτική πλατεία με τη στοά εισόδου από την πόλη στεγάζει διαφορές πολιτιστικές εκδηλώσεις.

Στην τάφρο κάτω από τον προμαχώνα Βηθλεέμ η μεγάλη και πλατειά κρηπίδα στα νοτιοανατολικά του χρησιμοποιήθηκε ως χώρος στάθμευσης από τη ΔΕΠΤΑΗ, ενώ το υπόλοιπο τμήμα της είναι διαμορφωμένο ως χώρος πρασίνου και προς τα βόρεια έχει από το Δήμο Ηρακλείου κατασκευαστεί ανοικτό γήπεδο.

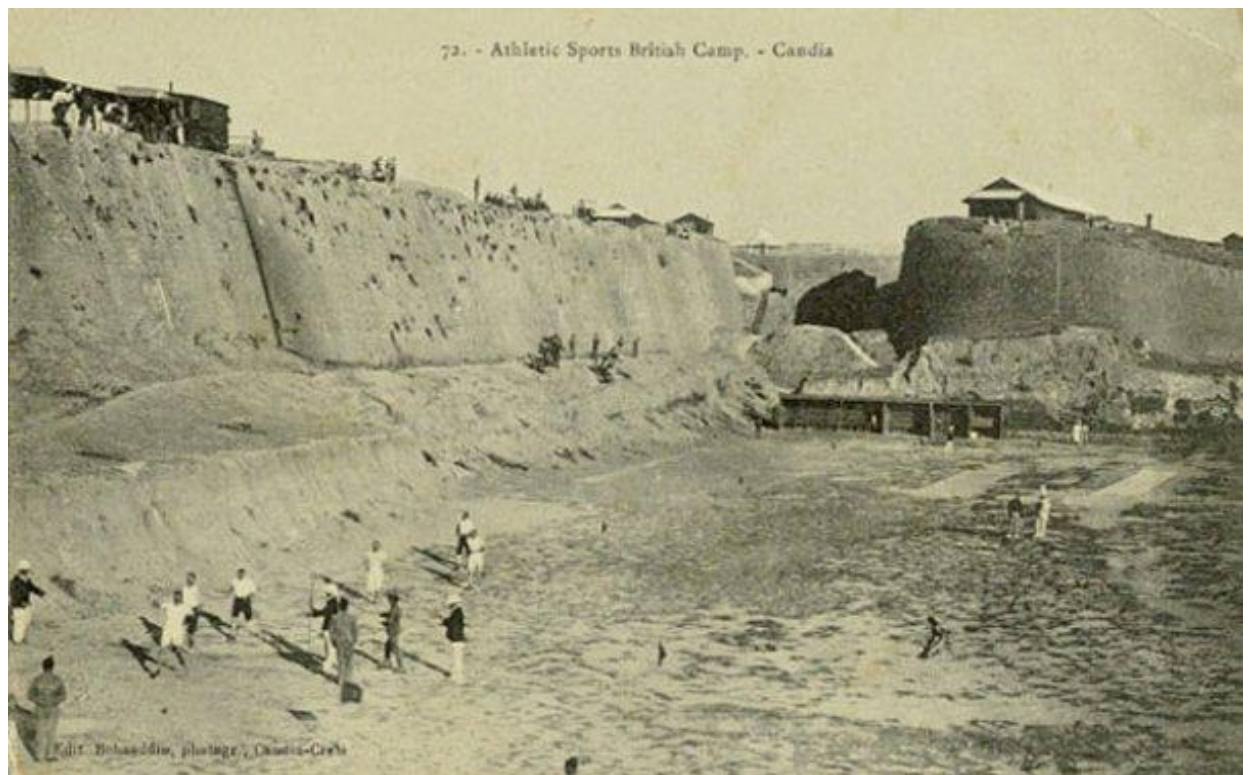

«η βρύση των φοινίκων»

Το χώρο αυτό χαρακτηρίζει η ύπαρξη, στο περιτοίχισμα της τάφρου, **«Κουμπέ»** με το όνομα **η βρύση των Φοινίκων**.

Βόρεια του προμαχώνα Βηθλεέμ, παράλληλα με το ευθύγραμμο τμήμα Βηθλεέμ-Παντοκράτορα, ο χώρος της τάφρου καλύπτεται από τις αθλητικές εγκαταστάσεις του **«Σταδίου της Ελευθερίας»**.

Το 1905-07 ιδρύθηκε **«ο Σύλλογος του Φούτμπολ»** ο πρώτος αθλητικός σύλλογος για το παιχνίδι που το έμαθαν από τους εγγλέζους στρατιώτες του τάγματος της Αγγλικής Φρουράς της πόλης την εποχή της Κρητικής Πολιτείας. (Μανώλης Δερμιτζάκης, «Από όσα θυμούμαι το παλιό Ηράκλειο» 2008).

Άγγλοι στρατιώτες σε Ποδοσφαιρικούς αγώνες στη τάφρο μεταξύ προμαχώνων Βηθλεέμ- Μαρτινέγκο

Τα πρώτα μεταπολεμικά χρόνια η στάθμη της τάφρου υπερυψώθηκε προκειμένου να διαμορφωθεί το στάδιο, παράλληλα με την έκσταση και άλλων αθλητικών εγκαταστάσεων πάνω στο προμαχώνα Μαρτινέγκο.

Για τους κατοίκους της πόλης του Ηρακλείου «Τα χεντέκια» – η τάφρος των τειχών αλλά και γενικότερα η περιοχή αυτή των τειχών – αποτέλεσαν χώρο εκτόνωσης κατά τον ελεύθερο τους χρόνο, για προπόνηση και διοργάνωση εκεί ποδοσφαιρικών αγώνων.

Τα Χεντέκια, όπως είχε ονομαστεί η τάφρος. Ο τερματοφύλακας των Άγγλων εν δράσει, από τον αγώνα ΟΦΗ-Άγγλων (3-0), 27/05/45 (φωτ. Καρράς Γιώργος, συλ. Καρρά Γιώργου)

Ποδοσφαιρικός αγώνας στη τάφρο

Ποδοσφαιρικός αγώνας Εργοτέλη-ΟΦΗ το 1945 στο γήπεδο «ΧΑΝΔΑΞ»

Στιγμιότυπο από παιχνίδι με την ΕΓΟΗ.

Το «**Στάδιο Ελευθερίας**» εγκαταστάθηκε στον χώρο της τάφρου το 1935. Το 1984 με την υπ'αρ. ΥΠΠΕ/ΑΡΧ/Β1/Φ38/52868/1318/11-7-84 Απόφαση εγκρίθηκαν εργασίες επισκευών και συντήρησης με χρηματοδότηση της Γ.Γ.Α.

Τις αθλητικές εγκαταστάσεις του «Σταδίου της Ελευθερίας» χρησιμοποιούν η Γυμναστική Ένωση Ηρακλείου (Γ.Ε.Η.) η οποία ιδρύθηκε το 1968 και διατηρεί τμήματα στίβου, volleyball, Ξιφασκίας και ο Αθλητικός Σύλλογος Άσκηση που προσφέρει μαθήματα τένις, μπάσκετ και στίβου.

Το Στάδιο της Ελευθερίας

Το Στάδιο της Ελευθερίας

ΕΥΘΥΓΡΑΜΜΟ ΤΜΗΜΑ ΠΡΟΜΑΧΩΝΑ ΒΗΘΛΕΕΜ – ΠΡΟΜΑΧΩΝΑ ΠΑΝΤΟΚΡΑΤΟΡΑ

Η πορεία πάνω στο τείχος συνεχίζεται μέχρι τον επόμενο **προμαχώνα Παντοκράτορα**, αφού ο επισκέπτης πρώτα περάσει πάνω από την **πύλη της «Χανιόπορτας»** η οποία γεφύρωσε το εκεί ρήγμα το 1915. Στην Πύλη Παντοκράτορα έγιναν πρόσφατα εργασίες ενίσχυσης και αποκατάστασης.

Η πύλη της «Χανιόπορτας»

Η Πύλη Παντοκράτορα και η νοτιοανατολική χαμηλή πλατεία μετά τις εργασίες αποκατάστασης

Στη νοτιοανατολική χαμηλή πλατεία και στους χώρους της Πύλης του ομώνυμου προμαχώνα έγιναν εργασίες αποκατάστασης και στατικής ενίσχυσης.

Εσωτερικά του προμαχώνα Παντοκράτορα και σε επαφή με τις επιχωματώσεις βρίσκονται τα χαρακτηρισμένα από το ΥΠΕΚΑ ως διατηρητέα κτίρια της Λ. Αρχ. Μακαρίου αρ. 7, 9, 13, 15 καθώς και άλλα δυο τα οποία βρίσκονται στην ίδια λεωφόρο (ΦΕΚ 174/τ.ΑΑΠ/ 27-6-2011) Στη Πολεοδομική μελέτη Αναθεώρησης του ρυμοτομικού σχεδίου της Αγ. Τριάδας τα βιομηχανικά αυτά κτήρια προτείνεται να έχουν «πολιτιστικές χρήσεις» και χώρους συνάθροισης κοινού πλην χώρων διασκέδασης, για το βιομηχανικό κτήριο ιδιοκτησίας του Δ. Ηρακλείου Κοινωφελείς Λειτουργίες.

Το βιομηχανικό κτήριο ιδιοκτησίας του Δ. Ηρακλείου

Τα βιομηχανικά διατηρητέα κτήρια της Λ. Αρχ. Μακαρίου

Εξωτερικά του προμαχώνα η τάφος δεν διαχωρίζεται από το επίπεδο του οδοστρώματος. Στο νοτιοδυτικό μέτωπο του **προμαχώνα Παντοκράτορα** λειτουργεί Σταθμός Υπεραστικών Λεωφορείων και ταξί.

ο Σταθμός Υπεραστικών Λεωφορείων και ταξί

Στο άνω επίπεδο του προμαχώνα υπάρχει μικρό κτίσμα αναψυκτήριου.

Το κτίσμα του αναψυκτήριου

Η βορειοδυτική βοηθητική στοά και η χαμηλή πλατεία του προμαχώνα Παντοκράτορα φιλοξενεί πολιτιστικές εκδηλώσεις. Μέσα από τη στοά εξόδου της χαμηλής πλατείας προς την τάφρο, ο επισκέπτης έχει άμεση πρόσβαση στις ελεύθερες – ανοικτές αθλητικές εγκαταστάσεις που υπάρχουν στην τάφρο.

Επί της Λεωφ. Αρχ. Μακαρίου και στη θέση της στοάς της βοηθητικής πύλης υπάρχει διαμορφωμένος χώρος στάθμευσης για τους επισκέπτες του μνημείου.

Προμαχώνας Παντοκράτορα, η νότια χαμηλή πλατεία

Προμαχώνας Παντοκράτορα, η βόρεια χαμηλή πλατεία

Προμαχώνας Παντοκράτορα, η έξοδος της βόρειας χαμηλής πλατείας προς την τάφρο.

ΕΥΘΥΓΡΑΜΜΟ ΤΜΗΜΑ ΠΡΟΜΑΧΩΝΑ ΠΑΝΤΟΚΡΑΤΟΡΑ – ΠΡΟΜΑΧΩΝΑ ΑΓ. ΑΝΔΡΕΑ

Ο προμαχώνας Παντοκράτορα

Το ευθύγραμμο τμήμα

Από τον προμαχώνα Παντοκράτορα ο επισκέπτης μπορεί να ακολουθήσει την πορεία πάνω στο τείχος και να καταλήξει στο δυτικότερο άκρο της οχύρωσης, τον **προμαχώνα και επιπρομαχώνα του Αγίου Ανδρέα**.

Προμαχώνας Παντοκράτορα, η τάφρος

Ο προμαχώνας και ο επιπρομαχώνας του Αγίου Ανδρέα.

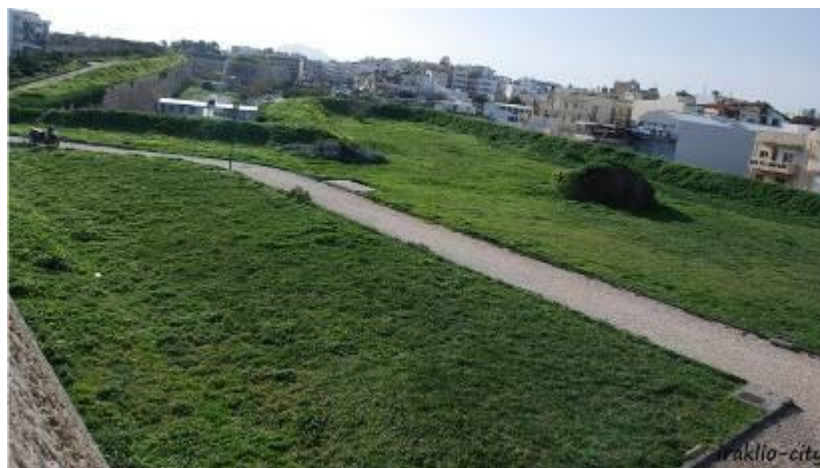

Η τάφος στο ευθύγραμμο τμήμα Παντοκράτορα - Αγίου Ανδρέα

Στην τάφο παράλληλα με το ευθύγραμμο τμήμα υπάρχουν ελεύθερες – ανοικτές αθλητικές εγκαταστάσεις στο τμήμα προς τον προμαχώνα Παντοκράτορα και παιδική χαρά ενώ το τμήμα προς τον προμαχώνα του Αγ. Ανδρέα οι Εγκαταστάσεις της Ακαδημίας Μπάσκετ του Ο.Φ.Η.

Οι Εγκαταστάσεις της Ακαδημίας Μπάσκετ του Ο.Φ.Η.

Η διαμόρφωση του επιπέδου του προμαχώνα του Αγ. Ανδρέα και του ευθύγραμμου τμήματος προς τον προμαχώνα Παντοκράτορα

Ο επιπρομαχώνας του Αγ. Ανδρέα

Βόρεια του προμαχώνα του Αγ. Ανδρέα επί της Λεωφ. Σοφόκλη Βενιζέλου είναι εμφανή τμήματα της ομώνυμης πύλης. Ανάμεσα στο προμαχώνα (δυτικά του επιπρομαχώνα) και το παραθαλάσσιο τείχος προβλέπεται η κατασκευή νέας πεζογέφυρας. Με την κατασκευή της επιτυγχάνεται η σύνδεση της χερσαίας ζώνης των τειχών με την παραθαλάσσια.

Η πεζογέφυρα σύνδεσης της χερσαίας ζώνης των τειχών με την παραθαλάσσια

Το έργο αποτελεί τμήμα του ευρύτερου σχεδιασμού που στόχους έχει:

- τη δημιουργία κάθετων αξόνων σύνδεσης του αστικού ιστού με τη θάλασσα
- την αξιοποίηση σημαντικών κτιρίων κατά μήκος του Παραλιακού Μετώπου με την λειτουργική τους σύνδεση
- την αξιοποίηση του μεγάλου ανοικτού μετώπου του χώρου προς τη θάλασσα.

Στο νότιο τμήμα του προμαχώνα του Αγ. Ανδρέα μέσω μίας ράμπας, ο επισκέπτης έχει τη δυνατότητα να κατέβει από τον προμαχώνα στη Λεωφ. Αρχ. Μακαρίου. Στη θέση αυτή έχει τοποθετηθεί **αναμνηστική στήλη για τους πεσόντες στα γεγονότα της Κύπρου το 1974.**

Ράμπα με την οποία ο επισκέπτης έχει τη δυνατότητα να κατέβει από τον προμαχώνα του Αγ. Ανδρέα στη Λεωφ. Αρχ. Μακαρίου

Η θέση της αναμνηστικής στήλης για τους πεσόντες στα γεγονότα της Κύπρου το 1974 επί της Λεωφ. Αρχ. Μακαρίου

Εκεί επί της Λεωφ. Αρχ. Μακαρίου βρίσκεται ένας ακόμα χώρος στάθμευσης για τους επισκέπτες του μνημείου και βόρεια του το **κτήριο της Κ.Σ.Ο.Σ.**, το οποίο αποτελεί δείγμα κτηρίου βιομηχανικής Αρχιτεκτονικής, καθώς και η **Ανώνυμη Κρήνη της Κιζίλ Τάμπιας**. Σύμφωνα με το Γ.Π.Σ. (ΦΕΚ 696/τ.Δ/8-7-2003) και το αρθ. 9 του ΠΔ/23-2-87 (ΦΕΚ 166/τ.Δ/6-3-1987) στο Ο.Τ. 736 το αρχικό κέλυφος του βιομηχανικού κτηρίου έχει χρήση αστικού πρασίνου, ενώ ο υπόλοιπος χώρος που διαμορφώνεται μετά την κατεδάφιση των νεώτερων προσθηκών αυτού, εντάσσεται στη χρήση ΚΧ (Κοινόχρηστοι Χώροι).

Το κτήριο της Κ.Σ.Ο.Σ.

Το κτήριο της Κ.Σ.Ο.Σ.

Κρήνη Ανώνυμη Κιζίλ Τάμπιας

Εξωτερικά οχυρά

Εξωτερικό οχυρό Αγ. Πνεύματος (Rivellino di S. Spirito)

Στο χώρο δυτικά της τάφρου στο μέσον του ευθύγραμμου τμήματος μεταξύ του προμαχώνα Παντοκράτορα και Αγ. Ανδρέα διακρίνεται το **εξωτερικό οχυρό του Αγ. Πνεύματος (Rivellino di S. Spirito)**. Σήμερα διακρίνεται ως οικιστικό σύνολο το οποίο δημιουργήθηκε, όπως και σε άλλα εξωτερικά οχυρά και άλλα σημεία της οχύρωσης, μετά την Μικρασιατική καταστροφή. Χαρακτηρίζεται κυρίως από μικρά λαϊκά ανώνυμα κτίσματα που ακολουθούν τον τριγωνικό σχηματισμό του εξωτερικού οχυρού το οποίο περικλείεται από τις οδούς Εφόδου, Πανάρου και Αρσινόης. Στο κεντρικό ύψωμα διακρίνονται ίχνη της διαμόρφωσης των οχυρωματικών έργων.

Από το ανώτερο επίπεδο του ευθύγραμμου τμήματος Παντοκράτορα – Αγ. Ανδρέα, στο οποίο είναι δυνατή η άνοδος από την Λ. Αρχ. Μακαρίου, είναι δυνατή η θέαση της σχέσης του εξωτερικού οχυρού με τους προμαχώνες και την θάλασσα.

Εξωτερικό οχυρό του Αγ. Δημητρίου

Ανατολικά του περιβόλου βρίσκεται το **εξωτερικό οχυρό του Αγ. Δημητρίου**, σήμερα ονομάζεται συνοικία της Ανάληψης.

Εξωτερικό οχυρό του Αγ. Δημητρίου

Ο εξωτερικός προμαχώνας του Αγίου Δημητρίου, σε χάρτη του Giorgio Cornei, 1525 (Giorgio Cornei, Venezia, Μαρκεσίνι, Βιβλιοθήκη).

Στο βόρειο τμήμα του συναντάει σήμερα ο περιηγητής το σχολικό συγκρότημα του "ΚΑΠΕΤΑΝΑΚΕΙΟΥ".

Ο προμαχώνας Σαμπιονάρα, το οχυρό του Αγ. Δημητρίου και το "ΚΑΠΕΤΑΝΑΚΕΙΟ" (Το Ηράκλειο Εντός των Τειχών, Τ.Ε.Ε. Ηράκλειο 2000)

Ο αγιασμός για την ανοικοδόμηση του "ΚΑΠΕΤΑΝΑΚΕΙΟΥ" τελέσθηκε το 1928. Σύμφωνα με τα σχέδια που τροποποίησε και οριστικοποίησε ο Ιωσήφ Χατζηδάκης, το οικοδόμημα θα κτιζόταν σε επιφάνεια οικοπέδου 900 τμ με όγκο 10.000 κ.μ. Το κτήριο προοριζόταν για πτωχοκομείο και ορφανοτροφείο με επαγγελματικές και βιοτεχνικές σχολές για την πλήρη εκπαίδευση των ορφανών.

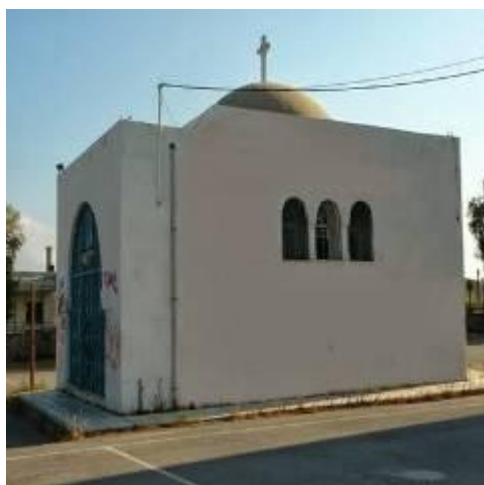
Το 1941 χρησιμοποιήθηκε ως στρατόπεδο από τους γερμανούς και χώρος εγκλεισμού των αιχμαλώτων.

Το εξωτερικό οχυρό του Αγ. Δημητρίου, η συνοικία της Ανάληψης.

Μετά την κατοχή, το "ΚΑΠΕΤΑΝΑΚΕΙΟ" χρησιμοποιήθηκε για το στρατωνισμό στρατιωτικών μονάδων πεζικού, ως φρουραρχείο και ως στρατολογικό γραφείο. Το 1948, παραχωρήθηκε στο Υπουργείο Παιδείας. Το έτος 1952 όταν ιδρύθηκε η σχολή υπομηχανικών του Ε.Μ.Π.

στεγάστηκε στο Καπετανάκειο μέχρι το κλείσιμο της το 1958. Μετά το σεισμό του 1959, μεταστεγάστηκε μέχρι το 1960 και λειτούργησε σ' αυτό το Γυμνάσιο Θηλέων, επειδή το κτίριο του Καπετανάκειου κρίθηκε ασφαλέστερο από το κτίριο που στεγαζόταν.

Ο ναός του Αγ. Ιωάννη του Προδρόμου

Το "ΚΑΠΕΤΑΝΑΚΕΙΟ"

Ο αείμνηστος Αντ. Καπετανάκης στη διαθήκη του όριζε να ανεγερθεί και ναός στο ίδρυμα επ' ονόματι του Αγ. Ιωάννη του Προδρόμου. Η ανέγερση του ναού άρχισε το 1936. Ο θάνατος της Βικτωρίας Καπετανάκη το 1938 άφησε το ναό ημιτελή ο οποίος μετά από πολλές περιπέτειες ολοκληρώθηκε και αποδόθηκε σε λατρεία. Όμως ποτέ δεν εκπληρώθηκε, ο όρος του δωρητή ο οποίος ήθελε να τοποθετηθούν εντός του ναού, τα οστά τα δικά του και της συζύγου του. Όταν ο στρατός εγκατέλειψε το συγκρότημα διατήρησε μόνο την κυριότητα του ναού. Από το 1951 ο ναός ανήκει στην ενορία της Αναλήψεως του Σωτήρος.

Η Ανώνυμη Κρήνη

Στην κεντρική πλατεία της περιοχής βρίσκεται **Ανώνυμη Κρήνη- Χαζινές** κατασκευασμένη με πωρόλιθο η οποία δεν φέρει καμία επιγραφή και αποτελεί χαρακτηριστικό δείγμα οθωμανικής αρχιτεκτονικής. Τροφοδοτούσε με νερό όλα τα νοικοκυριά της Ακ Τάμπιας, όπως λεγόταν στις πρώτες δεκαετίες του 20^{ου} αιώνα η συνοικία της Αναλήψεως.

Στο ανατολικό τμήμα του εξωτερικού οχυρού του Αγ. Δημητρίου υπάρχει διαμορφωμένος χώρος πρασίνου και μέσα σ' αυτόν παιδική χαρά.

Εξωτερικό οχυρό του Αγ. Δημητρίου, χώρος πρασίνου και παιδική χαρά

Εξωτερικό οχυρό του Αγ. Δημητρίου, χώρος πρασίνου και παιδική χαρά

Το παραθαλάσσιο

Η παράκτια οχύρωση δεν είχε την πληρότητα της χερσαίας επειδή οι Βενετοί πίστευαν ακράδαντα, ότι ο ισχυρός τους στόλος εξασφάλιζε την πλήρη προστασία της πόλης από την πλευρά της θάλασσας.

Το θαλάσσιο τείχος όπως φαίνεται από το Φρούριο του Κούλε, 1900 - 1905 (Τζ. Τζερόλα, Ηράκλειο, Βικελαία Δημοτική Βιβλιοθήκη)

Το παραθαλάσσιο τείχος , άποψη από τον Αγ. Ανδρεα

Περιοχή προμαχώνα Αγίου Ανδρέα

Το κτήριο της ΚΣΟΣ

Κτήρια χαρακτηρισμένα επί της Λεωφ. Σ. Βενιζέλου

Στην περιοχή αυτή βρίσκονται το κτήριο της ΚΣΟΣ και το χαρακτηρισμένο ως διατηρητέο από το ΥΠΕΚΑ κτήριο στη συμβολή των οδών Δαμβέργηδων με την Λ. Σοφ. Βενιζέλου, σύμφωνα με απόφαση που δημοσιεύτηκε στο ΦΕΚ 174/ΑΑΠ/27-6-2011. Επίσης το κτήριο

του παλαιού Βιομηχανικού Συγκροτήματος Παραγωγής Άρτου επί της Λ. Σοφ. Βενιζέλου, το οποίο είναι χαρακτηρισμένο ως μνημείο σύμφωνα με την ΥΑ ΥΠΠΟ/ΔΝΣΑΚ /84740/2397/1-11-2006 που δημοσιεύτηκε στο ΦΕΚ 128/ΑΑΠ/21-11-2006

Περιοχή Ηλεκτρικής

Κτήριο Ηλεκτρικής - Μουσείο Φυσικής Ιστορίας

Εδώ βρίσκεται το «Κτήριο της Ηλεκτρικής». Κτίσθηκε το 1918 από την γαλλική κατασκευαστική εταιρεία MAC ALPIN για να εξυπηρετήσει τις ανάγκες παραγωγής και τροφοδοσίας ηλεκτρικού ρεύματος της Κρήτης. Χαρακτηρίστηκε ως ιστορικό διατηρητέο (ΦΕΚ 642/Β/26-8-1994). Σήμερα μέρος του Μουσείου Φυσικής Ιστορίας στεγάζεται σ' αυτό. Το Μ.Φ.Ι.Κ. Ιδρύθηκε το 1980 στο πλαίσιο της Σχολής Θετικών Επιστημών του Πανεπιστημίου Κρήτης, σύμφωνα με το οποίο περιλαμβάνει πέντε Τμήματα: Ζωολογικό, Βοτανικό, Ανθρωπολογικό, Παλαιοντολογικό-Γεωλογικό και Ορυκτολογικό.

Πολυχώρος «Παλιάς Λαχαναγοράς»

Ο νέος Πολυχώρος της «Παλιάς Λαχαναγοράς» βρίσκεται επί της παραλιακής Λεωφόρου Σοφοκλή Βενιζέλου απέναντι από το Μουσείου Φυσικής Ιστορίας). Ο χώρος, συνολικής

έκτασης 4.400τ.μ., εκτός από την Αίθουσα Πολλαπλών Χρήσεων - Εκδηλώσεων (200 ατόμων περίπου) στεγάζει υπηρεσίες του Δήμου Ηρακλείου. Επίσης στο χώρο αυτό λειτουργεί Υπόγειος Σταθμός Αυτοκινήτων δύο (2) ορόφων και χωρητικότητας 131 θέσεων ενώ στην οροφή του έχει δημιουργηθεί κοινόχρηστος χώρος.

κόλπος Δέρματα – Λιμενικό Περίπτερο – Περιοχή πρώην Ξενία

ο κόλπος Δέρματα

Στη θέση του κόλπου Δέρματα βρίσκεται η ομώνυμη **“Πύλη Δέρματα”** η οποία κατασκευάστηκε για να ενώσει την πόλη με το μικρό αμμώδη όρμο του Δερματά. Σε μικρή απόσταση από αυτή η βρίσκεται η **“Κρήνη PRIULI”**.

Η “Πύλη Δέρματα”

“Κρήνη PRIULI”.

Στο παράκτιο τμήμα επίσης βρίσκεται το **«Λιμενικό Περίπτερο»** ιδιοκτησίας Οργανισμού Λιμένος Ηρακλείου Α.Ε. το οποίο είναι χαρακτηρισμό ως μνημείο διότι αποτελεί κατασκευή που ενσωματώνει ενδιαφέροντα στοιχεία της μοντέρνας αρχιτεκτονικής και έχει συνδεθεί με την κοινωνική ζωή της πόλης του Ηρακλείου (ΦΕΚ 1058/Β/4-8-2006).

το «Λιμενικό Περίπτερο»

ΙΣΤΟΡΙΚΟ ΜΟΥΣΕΙΟ - Μπεντενάκι – περιοχή Αγίου Πέτρου

Το ΙΣΤΟΡΙΚΟ ΜΟΥΣΕΙΟ

Εδώ το διατηρητέο νεοκλασικό κτίριο γνωστό ως οικία του Ανδρέα Λυσιμάχου Καλοκαιρινού που αποτελεί την παλαιότερη πτέρυγα του Ιστορικού Μουσείου Κρήτης. Κατασκευάστηκε το 1903 σε σχέδια του αρχιτέκτονα Κωνσταντίνου Τσαντηράκη. Στην ίδια ακριβώς θέση υπήρχε από το 1870 οικία της οικογένειας Καλοκαιρινού, έργο του αρχιτέκτονα Λύσανδρου Καυταντζόγλου, η οποία πυρπολήθηκε κατά τα γεγονότα της 25ης Αυγούστου 1898. Κατά τη δεκαετία του 1970 επεκτάθηκε με την ανέγερση νέας πτέρυγας. Σήμερα η συνολική στεγασμένη εκθεσιακή επιφάνεια του Μουσείου είναι 1.500 τ.μ. κατανεμημένη σε 25 χώρους, που καλύπτουν ιστορία δεκαεπτά αιώνων. Χαρακτηρίστηκε ως ιστορικό διατηρητέο μνημείο και ως έργο τέχνης μαζί με τον αύλειο προς νότον χώρο του, όπως ορίζεται από τον αρχικό (νεοκλασικό) αυλότοιχο διότι είναι εξαιρετο δείγμα νεοκλασικής αρχιτεκτονικής όπως αυτή εφαρμόστηκε σ' ένα σημαντικό επαρχιακό κέντρο και είναι συνδεδεμένο με την ιστορία της πόλης και τις μνήμες των κατοίκων της. ΥΑ ΥΠΠΟ/ΔΙΛΑΠ/Γ/928/15500/22-5-1987 (ΦΕΚ 313/Β/22-6-1987)

Μακέτα της πόλης του Ηρακλείου στο ΙΣΤΟΡΙΚΟ ΜΟΥΣΕΙΟ

Ο ναός του Αγίου Πέτρου και το μοναστηριακό συγκρότημα και ο Ναός Αγίας Αικατερίνης στο «Μπεντενάκι»

Ο ναός του Αγίου Πέτρου

Στη μέση περίπου του θαλάσσιου τείχους γνωστού ως Μπεντενάκι, σώζεται ερειπωμένη η Μοναστηριακή βασιλική του τάγματος των Δομινικανών (Domenicani Predicatori). Ιδρύθηκε από τα πρώτα χρόνια της Βενετοκρατίας. Η μια από τις πιο σπουδαίες λατινικές εκκλησίες του Χάντακα, η μεγαλύτερη σε έκταση μεταξύ των άλλων του Αγίου Φραγκίσκου των Φραγκισκανών μοναχών και του Σωτήρος (San Salvatore) των Αυγουστινιανών (Agostiniani Eremitani). Το κωδωνοστάσιο ήταν στη νοτιοδυτική γωνία του ναού, όπου οικοδομήθηκε την Τουρκοκρατία ο μιναρές όταν μετατράπηκε ο ναός σε τζαμί αφιερωμένος στο σουλτάνο Ιμπραχίμ.

ο Ναός Αγίας Αικατερίνης

Σημαντικό κτηριακό σύμπλεγμα με διπλό χαρακτήρα, αμυντικό και λατρευτικό αποκαλύφθηκε πρόσφατα. Πρόκειται για τμήμα πύργου, καθώς και τμήματα διαφόρων εγκαταστάσεων, όπως θολοσκεπής χώρος-στοά, φρέατα, δεξαμενές, βοτσαλωτά και πλακόστρωτα δάπεδα. Στην παραπάνω οχύρωση προσκολλήθηκε σε μεταγενέστερη φάση κόγχη ιερού και μετατράπηκε σε ναό. Σε όλη την έκταση του δαπέδου σώζονται τάφοι, καθώς και δύο επιμελημένα αρκοσόλια στον τοίχο της βόρειας κεραίας της ενετικής περιόδου. Οι τάφοι συνεχίζονται και εκτός του δυτικού ορίου του συγκροτήματος. Ο ναός ήταν άγνωστος. Σε χάρτη του Domenico Rossi da Este του έτους 1567 μνημονεύεται ανατολικά του Αγίου Πέτρου και προς το παράκτιο τείχος η Santa Catarina ruinata, ενώ σε χάρτη του ίδιου του 1570 δεν σημειώνεται πλέον τίποτα στη θέση αυτή.

Το κτίριο της Καστέλλας συμπίπτει με τις εγκαταστάσεις της Μονής του Αγίου Πέτρου των Δομηνικανών. Σύμφωνα με την ΥΑ ΥΠΠΟ/ΔΙΛΑΠ/Γ/296/9185/23-2-1990 (ΦΕΚ 141/Β/7-3-1990) χαρακτηρίστηκαν οι κύριες όψεις (Βόρεια και Ανατολική) καθώς και τμήμα της Βορειοανατολικής πλευράς του κτηρίου ως έργο τέχνης και ως ιστορικό διατηρητέο μνημείο διότι πρόκειται για κτίσμα ειδικής χρήσης του οποίου οι αρχιτεκτονικές και μορφολογικές λύσεις το καθιστούν ένα από τα πιο αξιόλογα δείγματα του όψιμου νεοκλασικισμού στο Ηράκλειο. Επίσης το κτίριο είναι πολύτιμο για τη μελέτη της εξέλιξης της ιστορίας της Αρχιτεκτονικής στην Κρήτη και έχει συνδεθεί με την ιστορία του τόπου και τις μνήμες των κατοίκων της πόλης.

Το κτήριο Καληωράκη και η Καστέλλα

Το κτίριο επί της Λεωφ. Σοφοκλή Βενιζέλου και Θεοτοκοπούλου, **ιδιοκτησίας Καληωράκη**, αποτελεί αξιόλογο δείγμα νεοκλασικής αρχιτεκτονικής. Είναι χαρακτηρισμένο ως μνημείο σύμφωνα με την ΥΑ ΥΠΠΕ/ΔΙΛΑΠ/Γ/24937/1118/16-7-1979 που δημοσιεύτηκε στο ΦΕΚ 750/Β/6-9-1979.

Δυτικά Νεώρια – Ενετικό Λιμάνι – Κούλε

Το Ενετικό Λιμάνι

Το Κούλε

τα Δυτικά Νεώρια

Δεξαμενή ΖΑΝΕ - Ανατολικό Νεώριο – Αποθήκη Άλατος

Ανατολικό Νεώριο – το οικιστικό σύνολο Λαβύρινθος

Η Αποθήκη Άλατος

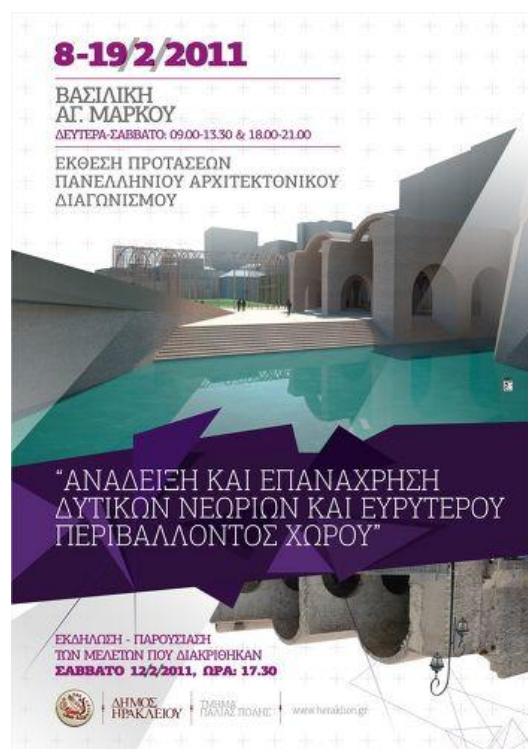
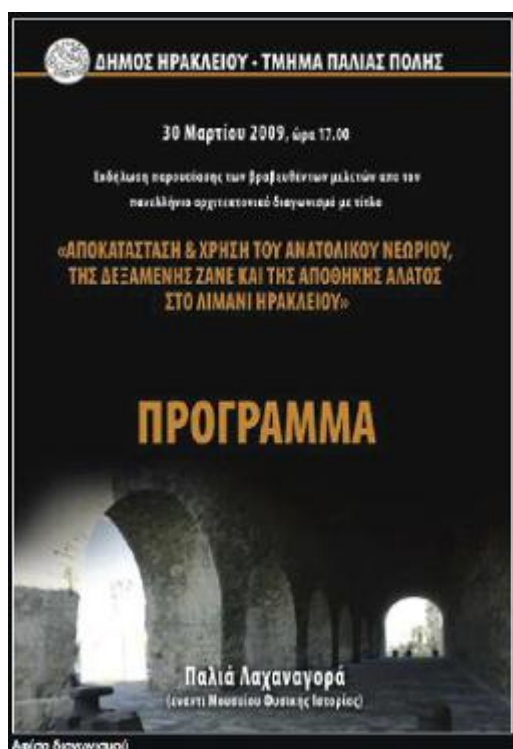
Λαβύρινθος είναι κηρυγμένο οικιστικό σύνολο σύμφωνα με την Υ.Α. ΥΠΠΟ/ΑΡΧ/Β1/Φ38/19654/ 393 / 30-04-1993 που δημοσιεύτηκε στο ΦΕΚ 356/τ.β/ 17-05-1993 και οριοθετήθηκε σύμφωνα με την Υ.Α. ΥΠΠΟ/ΑΡΧ /Β1/Φ38/35301/ 710/ 08-07-1993 που δημοσιεύτηκε στο ΦΕΚ 554/τ.β/ 27-07-1993.

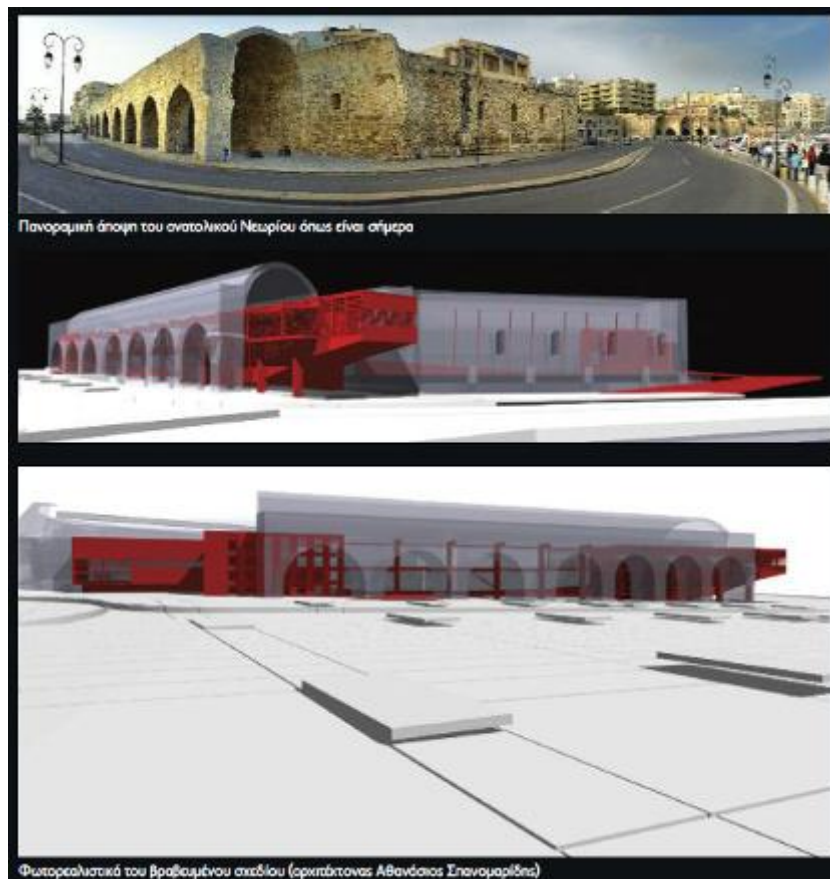
Η αποκατάσταση και η αξιοποίηση των Νεωρίων, σημαντικών μνημείων της Ενετοκρατίας που συνδέονται με το ενετικό λιμάνι και το ρόλο που αυτό διαδραμάτισε, αποτέλεσαν προτεραιότητες του Δήμου Ηρακλείου.

Στα πλαίσια αυτά προκηρύχθηκαν δυο **Πανελλήνιοι Αρχιτεκτονικοί Διαγωνισμοί** με θέμα:

1. **«ΜΕΛΕΤΗ ΑΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΗΣ ΚΑΙ ΧΡΗΣΗΣ ΤΟΥ ΑΝΑΤΟΛΙΚΟΥ ΝΕΩΡΙΟΥ, ΤΗΣ ΔΕΞΑΜΕΝΗΣ ΖΑΝΕ ΚΑΙ ΤΗΣ ΑΠΟΘΗΚΗΣ ΑΛΑΤΟΣ ΣΤΟ ΛΙΜΑΝΙ ΗΡΑΚΛΕΙΟΥ»** και
2. **«Ανάδειξη και Επανάχρηση Δυτικών Νεωρίων και ευρύτερου περιβάλλοντος χώρου».**

Βασικός στόχος των μελετών είναι η ανάδειξη του συνόλου των νεωρίων και του περιβάλλοντος χώρου και η χρήση τους για δράσεις πολιτισμού όπως προβολές, θέατρο, ομιλίες, παρουσιάσεις, εκθέσεις κ.α.

Η Βραβευμένη Μελέτη ΑΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΗΣ ΚΑΙ ΧΡΗΣΗΣ ΤΟΥ ΑΝΑΤΟΛΙΚΟΥ ΝΕΩΡΙΟΥ, ΤΗΣ ΔΕΞΑΜΕΝΗΣ ΖΑΝΕ ΚΑΙ ΤΗΣ ΑΠΟΘΗΚΗΣ ΑΛΑΤΟΣ

Η Βραβευμένη Μελέτη ΑΝΑΔΕΙΞΗΣ ΚΑΙ ΕΠΑΝΑΧΡΗΣΗΣ ΤΩΝ ΔΥΤΙΚΩΝ ΝΕΩΡΙΩΝ ΚΑΙ ΕΥΡΥΤΕΡΟΥ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ ΧΩΡΟΥ

Η Βραβευμένη Μελέτη ΑΝΑΔΕΙΞΗΣ ΚΑΙ ΕΠΑΝΑΧΡΗΣΗΣ ΤΩΝ ΔΥΤΙΚΩΝ ΝΕΩΡΙΩΝ ΚΑΙ ΕΥΡΥΤΕΡΟΥ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ ΧΩΡΟΥ

ΚΧ απέναντι από το Μέγαρο Φυτάκη.

Το «**Μέγαρο Φυτάκη**» βρίσκεται δυτικά του προμαχώνα Σαμπιονάρα. Κτισμένο στα 1926-30 είναι το πρώτο πολυώροφο κτήριο με διαμερίσματα κατοικιών στην πόλη και με αξιόλογα νεοκλασσικά στοιχεία στις όψεις. Αποτελεί αντιπροσωπευτικό παράδειγμα πολυκατοικίας της περιόδου του μεσοπολέμου και σημείο αναφοράς για την πολεοδομική εξέλιξη του Ηρακλείου. Έχει χαρακτηριστεί ως έργο τέχνης και ως ιστορικό διατηρητέο σύμφωνα με την ΥΑ ΥΠΠΟ/ΔΙΛΑΠ/Γ/3389/57228/3-1-1986 που δημοσιεύτηκε στο ΦΕΚ 47/Β/19-2-1986.

Σε **Κ.Χ.** δυτικά του πιο πάνω κτηρίου, εμβαδού περίπου 800 τμ, βρίσκεται παλιό λυόμενο κτίσμα το οποίο με την προσθήκη και δευτέρου νεώτερου κτίσματος στεγάζει το 10^ο Νηπιαγωγείο Ηρακλείου.

Απόψη του Κ.Χ.

Το «Μέγαρο Φυτάκη» και ο Κ.Χ. δυτικά του

Απόψεις του Κ.Χ.

Βόρεια προμαχώνα Σαμπιονάρα

Θεατρικός Σταθμός

Στον παραλιακό δρόμο του λιμανιού υπήρχαν δύο μεγάλες αποθήκες του Λιμενικού Ταμείου Ηρακλείου. Η ανατολική από αυτές δόθηκε στον Δήμο Ηρακλείου για τη δημιουργία ενός μικρού θεατρικού σταθμού.

Η πετρόκτιστη αυτή αποθήκη είναι εμβαδού 680τ.μ. περίπου. Η μελέτη για τη διαμόρφωσή της ξεκίνησε το 1986 με σειρά εργασιών για την συντήρηση και για την μετατροπή του σε χώρο κατάλληλο να στεγάσει τις ανάγκες ενός θεατρικού σταθμού με σεβασμό στη αρχική μορφή του κτηρίου. Μετά το πέρας των εργασιών το 1989, εκτός των θεατρικών παραστάσεων έχει πραγματοποιηθεί και πλήθος άλλων πολιτιστικών εκδηλώσεων, όπως συναυλίες, ομιλίες, συνεδριάσεις κ.λ.π.

Κοινόχρηστοι Χώροι για την εξυπηρέτηση του κοινού στην περίμετρο της ενετικής οχύρωσης

Θέσεις στάθμευσης

Για την εξυπηρέτηση των επισκεπτών των ενετικών τειχών, διαμορφώθηκαν τέσσερις χώροι στάθμευσης στη στάθμη της εσωτερικής περιμετρικής λεωφόρου της πόλης (Λεωφ. Πλαστήρα , Αρχ. Μακαρίου), σε σημεία απ' όπου αρχίζουν οι διαβάσεις ανόδου προς το ισόπεδο των τειχών (Χ. Τζομπανάκη στο βιβλίο της «Χάνδακας η πόλη και τα Τείχη» -1996, σελ. 545).

Κοινόχρηστα W.C.

Κοινόχρηστα W.C. σε ολόκληρη την περίμετρο της ενετικής οχύρωσης υπάρχουν:

- Στην είσοδο του πάρκου Γεωργιάδη από την πλατεία Ελευθερίας.
- Την Πύλη Ιησού (στη θέση γεφύρωσης του ρήγματος ανάμεσα στα καταστήματα).
- Στην είσοδο της «Όασης»
- Στο Μεγάλο Κηποθέατρο «Νίκος Καζαντζάκης»
- Στη θέση γεφύρωσης του ρήγματος στο «Κομμένο Μπεντένι»
- Εξωτερικά του Προμαχώνα Παντοκράτορα
- Στο παραθαλάσσιο τμήμα, στην πλατεία 18 Άγγλων

ΑΕΡΟΦΩΤΟΓΡΑΦΙΕΣ ΟΧΥΡΟΥ ΠΕΡΙΒΟΛΟΥ

ΠΡΟΜΑΧΩΝΑΣ ΣΑΜΠΙΟΝΑΡΑ

Πιattaforma Rovescia - ΗΜΙΠΡΟΜΑΧΩΝΑΣ ΑΓ. ΦΡΑΓΚΙΣΚΟΥ - ΠΡΟΜΑΧΩΝΑΣ ΣΑΜΠΙΟΝΑΡΑ

ΠΡΟΜΑΧΩΝΑΣ ΒΙΤΤΟΥΡΙ

ΠΡΟΜΑΧΩΝΑΣ ΒΙΤΟΥΡΙ

ΠΡΟΜΑΧΩΝΑΣ ΙΗΣΟΥ

ΠΡΟΜΑΧΩΝΑΣ ΜΑΡΤΙΝΕΓΚΟ

ΠΡΟΜΑΧΩΝΑΣ ΒΗΘΛΕΕΜ

ΠΡΟΜΑΧΩΝΑΣ ΠΑΝΤΟΚΡΑΤΟΡΑ

ΠΡΟΜΑΧΩΝΑΣ ΠΑΝΤΟΚΡΑΤΟΡΑ

ΠΡΟΜΑΧΩΝΑΣ ΑΓ. ΑΝΔΡΕΑ

ΕΞΩΤΕΡΙΚΟ ΟΧΥΡΟ ΑΓΙΟΥ ΠΝΕΥΜΑΤΟΣ

ΠΡΟΜΑΧΩΝΑΣ ΑΓ. ΑΝΔΡΕΑ

ΚΟΛΠΟΣ ΔΕΡΜΑΤΑ - ΜΟΥΣΕΙΟ ΦΥΣΙΚΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ

ΝΑΟΣ ΑΓΙΟΥ ΠΕΤΡΟΥ - ΚΟΛΠΟΣ ΔΕΡΜΑΤΑ

ΜΟΝΗ ΤΗΣ ΑΓ. ΑΙΚΑΤΕΡΙΝΗΣ - ΝΑΟΣ ΑΓΙΟΥ ΠΕΤΡΟΥ

ΕΝΕΤΙΚΟ ΛΙΜΑΝΙ - ΦΡΟΥΡΙΟ ΚΟΥΛΕ - ΝΕΩΡΙΑ

ΛΑΒΥΡΙΝΘΟΣ - ΝΕΩΡΙΑ - ΕΝΕΤΙΚΟ ΛΙΜΑΝΙ - ΦΡΟΥΡΙΟ ΚΟΥΛΕ

ΠΡΟΜΑΧΩΝΑΣ ΣΑΜΠΙΟΝΑΡΑ - ΝΕΩΡΙΑ - ΛΑΒΥΡΙΝΘΟΣ

Εξωτερικό οχυρό του Αγ. Δημητρίου

Εξωτερικό οχυρό του Αγ. Δημητρίου άποψη από νότια

Εξωτερικό οχυρό του Αγ. Δημητρίου άποψη από ανατολικά

Εξωτερικό οχυρό του Αγ. Δημητρίου άποψη από ανατολικά

Εξωτερικό οχυρό του Αγ. Δημητρίου άποψη από βόρεια

Εξωτερικό οχυρό του Αγ. Δημητρίου άποψη από δυτικά

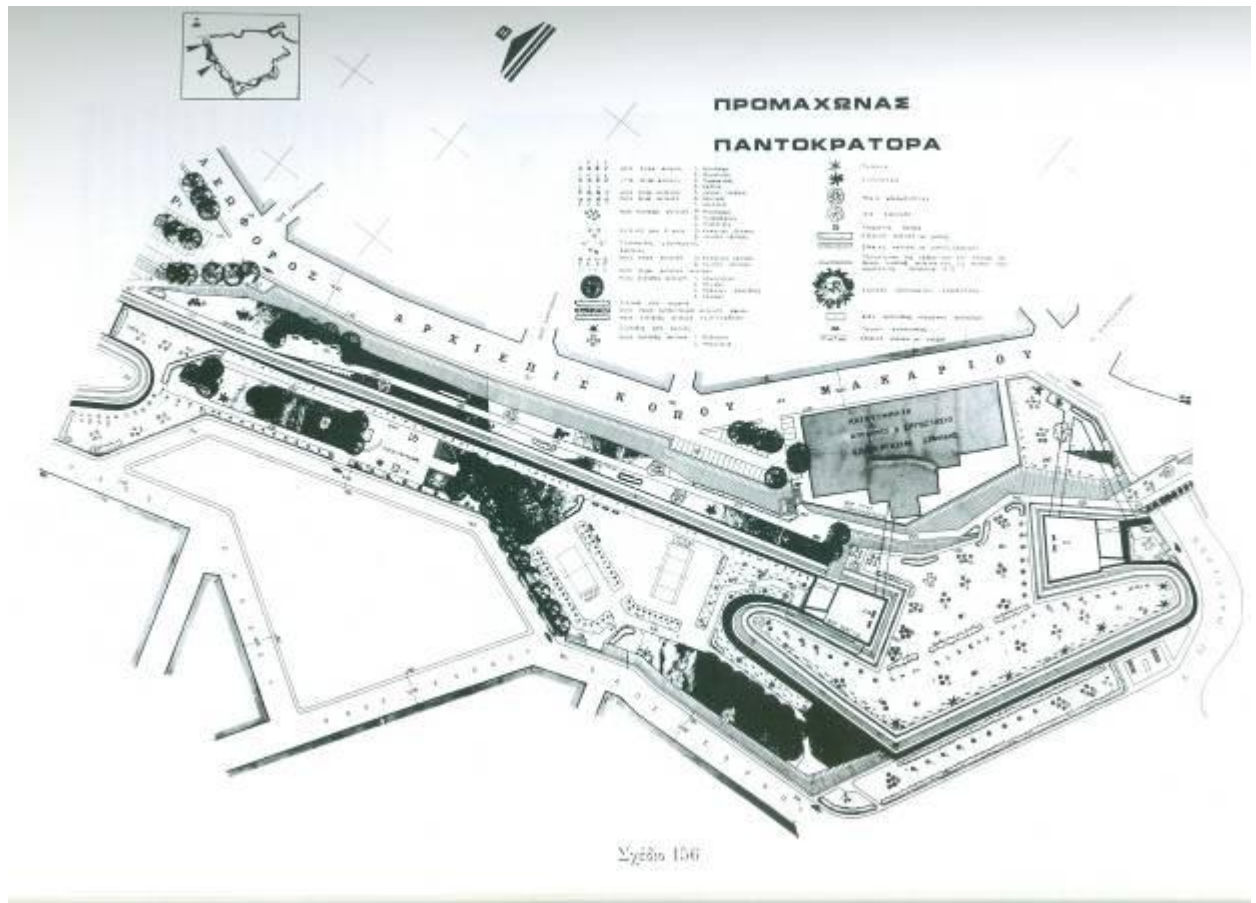
ΠΡΟΤΑΣΗ ΚΑΘΟΡΙΣΜΟΥ ΧΡΗΣΕΩΝ

Μέχρι σήμερα τα έργα που εκτελεστήκαν στον οχυρωματικό περίβολο των Ενετικών Τειχών έγιναν με βάση την Μελέτη με τίτλο «Αξιοποίηση των Ενετικών Τειχών Ηρακλείου» που εκπονήθηκε από την αρχιτέκτονα μηχανικό και αρχαιολόγο Χρυσούλα Τζομπανάκη. Αφορούσε την επιστημονική έρευνα για την αποκατάσταση του μνημείου στο σύνολο του και αφ' ετέρου, στην αξιοποίηση των χώρων του ώστε να αποδοθούν για χρήση στους κατοίκους και τους επισκέπτες της πόλης.

Όπως αναφέρει η κ. Χ. Τζομπανάκη στο βιβλίο της με τίτλο «Χάνδακας η πόλη και τα Τείχη» -1996, σελ. 546, «....εάν πραγματοποιηθεί αυτό το πρόγραμμα, τα ενετικά τείχη θα λειτουργήσουν εκ νέου ως **οχύρωση για τη σύγχρονη πόλη και τους κατοίκους της**, προστατεύοντας τους από τους σημερινούς – και πιο ύπουλους – εχθρούς, το θόρυβο, τη ρύπανση, την αποξένωση και παρέχοντας τους, συγχρόνως, χώρους γαλήνης, επικοινωνίας και πολιτισμού» .

Η μελέτη προέβλεπε την πλήρη αποκατάσταση του μνημείου και τη διαμόρφωση της περιμέτρου των Ενετικών Τειχών σε πνεύμονα πράσινου με χώρους περιπάτου και αναψυχής. Ένας από τους στόχους ήταν να δημιουργηθούν πολλαπλές «εστίες ενδιαφέροντος» στους επισκέπτες των τειχών. Σε κάθε επίσκεψη ή περίπατο να υπάρχει η δυνατότητα αυτή να συνδυάζεται με διάφορα πολιτιστικά δρώμενα, τα οποία να μπορούν να οργανώνονται, με τη μορφή μόνιμων ή περιοδικών εκδηλώσεων, μέσα στις πύλες, στις χαμηλές πλατείες ή και σε κάποια επιλεγμένα σημεία των προμαχώνων ή της τάφρου.

Σχέδιο από την Μελέτη «Αξιοποίηση των Ενετικών Τειχών Ηρακλείου», Χρυσούλα Τζομπανάκη αρχιτέκτων μηχανικός - αρχαιολόγος.

Επιπλέον σύμφωνα με τη μελέτη οι μεγάλες εκτάσεις της ενετικής οχύρωσης, στεγασμένες ή υπαίθριες, προβλεπόταν να φιλοξενήσουν την οργάνωση πολλαπλών πολιτιστικών λειτουργιών ενώ αποκλειόταν κάθε χρήση που θα μπορούσε να επιφέρει άμεση ή έμμεση βλάβη στο μνημείο. Αποκλείονταν, επίσης, χρήσεις που θα δημιουργούσαν μεγάλες φορτίσεις ηχητικές, οπτικές ή αισθητικές (ποδοσφαιρικά γήπεδα, μεγάλες αθλητικές εγκαταστάσεις, εκτεταμένοι χώροι στάθμευσης κ.τ.λ.). Το σύνολο των επιχωματώσεων του οχυρού περιβάλλου καλύπτονταν με χαμηλό πράσινο. Συστάδες θάμνων και δένδρων, που δεν έχουν υψηλό κορμό, θα εξασφάλιζαν σκιά κυρίως στα σημεία όπου διαμορφώνονταν

υπαίθρια καθιστικά. Το ισόπεδο των τειχών, από τον Προμαχώνα Βιττούρι έως τον Προμαχώνα Αγίου Ανδρέα, διατρέχει ένας πεζόδρομος, ο οποίος κατά διαστήματα, διευρύνεται ώστε να δημιουργούνται χώροι στάσης με καθιστικά για ανάπαυση των περιπατητών. Δευτερεύοντες πεζόδρομοι, με πλάτος μικρότερο από εκείνο του κεντρικού, δίνουν στους επισκέπτες τη δυνατότητα να πλησιάζουν κάθε σημείο της οχύρωσης.

Ο επιπρομαχώνας- ο προμαχώνας Μαρτινένγκο και η Λεωφ. Πλαστήρα

Η άνοδος από το εσωτερικό της πόλης στο επίπεδο των τειχών γίνεται από πεζοδρόμους που διαμορφώνονται στις θέσεις των παλαιών διαβάσεων, ενώ στον προμαχώνα Μαρτινένγκο, είναι δυνατή η άνοδος και η κάθοδος με δρόμο βατό στα αυτοκίνητα.

Για την εξυπηρέτηση των επισκεπτών των ενετικών τειχών, διαμορφώθηκαν τέσσερις χώροι στάθμευσης στη στάθμη της εσωτερικής περιμετρικής λεωφόρου της πόλης (Λεωφ. Πλαστήρα, Αρχ. Μακαρίου) και σε σημεία απ' όπου αρχίζουν οι διαβάσεις ανόδου προς το ισόπεδο των τειχών (Χ. Τζομπανάκη στο βιβλίο της «Χάνδακας η πόλη και τα Τείχη» -1996, σελ. 545).

Η τάφρος σήμερα έχει χάσει την ενότητά της. Οι νέοι δρόμοι που διέρχονται μέσα από τα ρήγματα τα οποία ανοίχθηκαν στα ευθύγραμμα τμήματα του τείχους, κατασκευάστηκαν επάνω σε επιχωματώσεις που έκοψαν εγκάρσια την τάφρο σε έξι σημεία, απομονώνοντας, με τον τρόπο αυτό, το κάθε επί μέρους τμήμα.

Το «Κομμένο Μπεντένι» στο ευθύγραμμο τμήμα Μαρτιάτικο – Βηθλεέμ

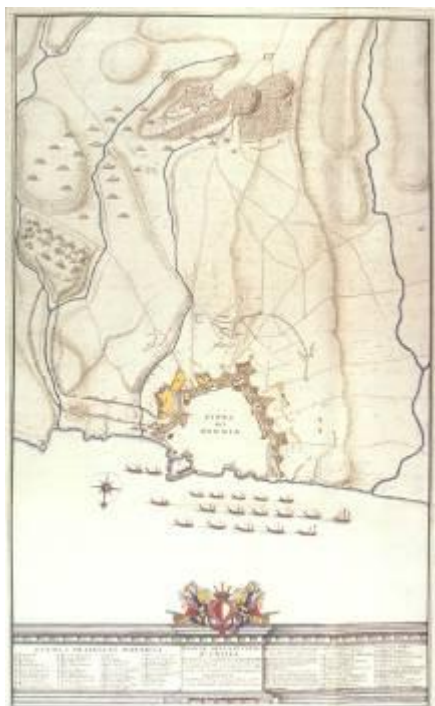
Η αποκατάσταση της ενότητας της τάφρου ήταν επιθυμητή, έτσι με τη μελέτη, σε κάθε επί μέρους τμήμα, φυτεύτηκε χλοοτάπητας, θαμνώδη φυτά και δένδρα μεμονωμένα και σε μικρές συστάδες, κυρίως σε σχέση με χώρους καθιστικών για σκιά. Πεζόδρομοι, παιδικές χαρές, παιδότοποι, μικρά αναψυκτήρια και σε ορισμένες θέσεις, αθλητικές εγκαταστάσεις (χώροι τένις, βόλεϊ-μπόλ, κ.α) προβλεπόταν να κατασκευαστούν σε όλη την περίμετρο της τάφρου.

Την πρόταση σήμερα χαρακτηρίζουν οι ίδιες αρχές προσαρμοσμένες στις σύγχρονες ανάγκες της πόλης με αξιοποίηση των δυνατοτήτων που προσφέρει η τεχνολογία πιο συγκεκριμένα:

Η χωροθέτηση των χρήσεων στη ζώνη της Ενετικής Οχύρωσης Ηρακλείου να συμβάλλει:

- στη **δημιουργία ιστορικού, αρχαιολογικού, περιηγητικού, φυσιολατρικού, αθλητικού αλλά και πολιτιστικού περιπάτου** στην περίμετρο των τειχών

έτσι ώστε κατά τη διάρκεια μιας πλήρους περιήγησης σε ολόκληρο τον οχυρωματικό περίβολο ο επισκέπτης να έχει πραγματοποιήσει ένα **εκπαιδευτικό ταξίδι αρχικά στον τομέα της ιστορίας της οχυρωματικής αρχιτεκτονικής** και στη συνέχεια **στα οχυρωματικά έργα που συνδέονται με την ιστορία της πόλης**, δηλαδή τη γνωριμία με τα οχυρωματικά έργα που βρίσκονται στον ιστορικό πυρήνα της πόλης του Ηρακλείου αλλά και άλλα οχυρωματικά έργα που σχετίζονται με αυτήν όπως το οχυρό του **Παλιόκαστρου** και της **Φορτέτσας**.

Η οχύρωση της πόλης του Χάνδακα και το φρούριο της Φορτέτσας, σχ. G.Calergi 1660, Bibliot. Nazionale Marciana

Το οχυρό Kale-I Cedit ή Φορτέτσα ή Νέα Κάντια, Bibliot. Nazionale Marciana, σχ. 1660

Ο κόλπος του Ηρακλείου

*Ο προμαχώνας του Αγ. Ανδρέα και
η σχέση του με το Παλαιόκαστρο*

Το Παλαιόκαστρο

- στη δημιουργία ικανών χώρων στάσης – θέασης – ενημέρωσης σχετικά με το μνημείο και την πόλη – αναψυχής και φύλαξης. Για την εξυπηρέτηση αυτών των λειτουργιών είναι απαραίτητη η τοποθέτηση τυποποιημένης ελαφριάς κατασκευής, υψηλής αισθητικής, με μορφολογία η οποία θα εντάσσεται διακριτικά στο περιβάλλον του μνημείου και θα φέρει την σφραγίδα της εποχής κατασκευής της.
- στην ενημέρωση και ευαισθητοποίηση του πολίτη με ψηφιακές εφαρμογές που θα του επιτρέπουν να προσανατολιστεί καλύτερα στο **μνημειακό τοπίο της πόλης**, σε διάφορα σημεία θέασης επί του ενετικού περιβόλου, όπως στον προμαχώνα Μαρτινέγκο και στον προμαχώνα Παντοκράτορα. Στα σημεία αυτά ο περιπατητής μπορεί να «ξεφυλλίσει βιβλία», να παρατηρήσει εικόνες της καθημερινής ζωή της πόλης, καθώς αυτή θα ζωντανεύει στο πέρασμα του χρόνου μέσα από διαδραστικές εφαρμογές, δίνοντάς του τη δυνατότητα να αναστοχαστεί πάνω στη σχέση του χώρου και όσων διέμεναν στην πόλη σε διάφορες περιόδους της πολύχρονης ιστορίας της, με τη βοήθεια εικόνων, φωτογραφιών και επιλεγμένων κειμένων από τους περιηγητές.

Απόψεις της πόλης εντός των τειχών από τον οχυρωματικό περίβολο

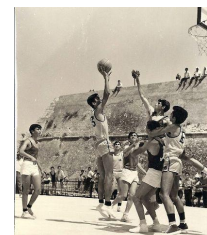

Απόψεις εκτός των τειχών από τον οχυρωματικό περίβολο

- στη διατήρηση των χώρων αθλητισμού, για την άθληση των κατοίκων και για προπόνηση των ακαδημιών, όπως πάνω από εκατό χρόνια οι χώροι αυτοί εξυπηρετούσαν την πόλη και είναι συνδεδεμένοι άρρηκτα με τις μνήμες των κατοίκων.

Ποδοσφαιρικοί αγώνες στη τάφρο

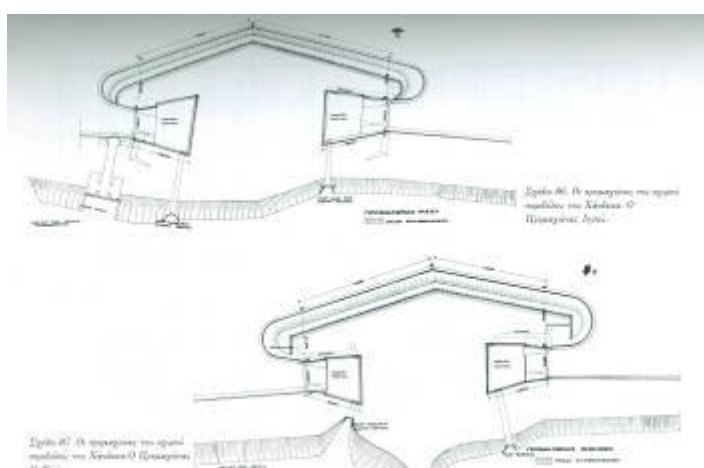

Αγώνας Μπάσκετ στο προμαχώνα Μαρτινέγκο

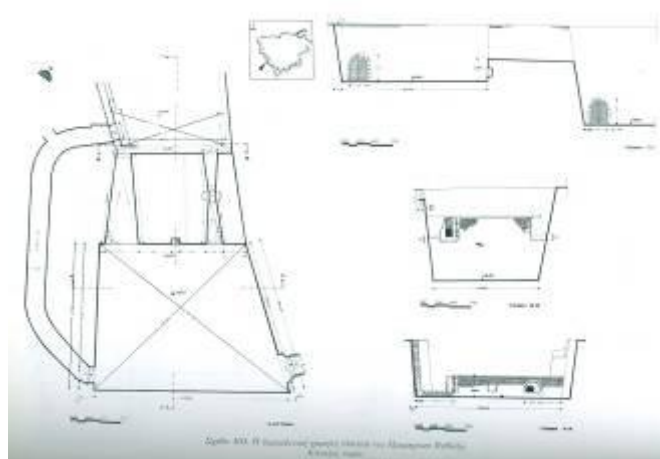

Ποδοσφαιρικοί αγώνες στην τάφρο

- στην ανάδειξη και **λειτουργική αξιοποίηση των χαμηλών πλατειών** που μέχρι σήμερα δεν έχουν αναδειχθεί (χαμηλή πλατεία προμαχώνα Βιτούρι, ανατολική χαμηλή πλατεία προμαχώνα Ιησού, βόρεια χαμηλή πλατεία προμαχώνα Παντοκράτορα) και μέσω αυτών και των αντίστοιχων στοών του οχυρωματικού συστήματος - των τειχών και της τάφρου - τη **σύνδεση των εντός και εκτός τειχών περιοχών.**

Σχέδια κάτοψεων Προμ.Ιησού, Προμ.Βηθλεέμ, Χρ. Τζομπανάκη αρχιτέκτων μηχανικός - αρχαιολόγος.

Σχέδια ΒΔ Χαμηλής Πλατείας Προμ. Βηθλεέμ, Χρ. Τζομπανάκη αρχιτέκτων μηχανικός - αρχαιολόγος.

- στην ανάδειξη των οικόσημων και άλλων ανάγλυφων τα οποία βρίσκονται σε διάφορα σημεία του οχυρωματικού περιβόλου και ένταξή τους σε μια θεματική περιηγητική διαδρομή.

Ανάγλυφο μεταξύ του προμαχώνα Παντοκράτορα και του προμαχώνα Βηθλεέμ

Ανάγλυφο πάνω από την έξοδο της πύλης με το μονόγραμμα του Ιησού, από όπου πήρε το όνομα η πύλη

Προμαχώνας Ιησού: Οικόσημα τεσσάρων ενετών αξιωματικών και στο κέντρο το οικόσημο του δόγη (1567)

Παρόμοια οικόσημα τεσσάρων ενετών αξιωματικών και στο κέντρο το οικόσημο του δόγη Girolamo Priuli παρά την Πύλη Αγ, Γεωργίου (1565)

Φτερωτός λέοντας στον προμαχώνα Παντοκράτορα

Ανάγλυφο για την ολοκλήρωση του προμαχώνα του Giovanni Vitturi

1568 φτερωτό λιοντάρι κοντά στον προμαχώνα Μαρτινέγκο

Ανάγλυφο μεταξύ προμαχώνα Ιησού και Μαρτινέγκο

- στη φιλοξενία πολιτιστικών χρήσεων σε χώρους που ακόμη δεν έχουν αξιοποιηθεί (ενδεικτικά αναφέρουμε τη δημιουργία μόνιμης έκθεσης – Μουσείου σχετικά με την ιστορία της πόλης και της οχύρωσης όλων των περιόδων στην πύλη Παντοκράτορα, δημιουργία υπαίθριας γλυπτοθήκης σε τμήμα της τάφρου του προμαχώνα Βηθλεέμ κ.ά.)
- στην αξιοποίηση και εμπλουτισμό του πρασίνου των τειχών και της τάφρου και τη δημιουργία νέων χώρων πρασίνου, πάρκων κ.α. (πιο συγκριμένα με την **αποκατάσταση του «Γεωπονικού Κήπου»** και την απομάκρυνση του φυτωρίου του Δήμου, τη δημιουργία Πάρκου περιβαλλοντικής εκπαίδευσης και πάρκου πανίδας Κρήτης στο χώρο του πρώην **«Ζωολογικού Κήπου»**, την οργάνωση έκθεσης χλωρίδας με ενδημικά φυτά της Κρήτης για εκπαίδευση / προβολή σε επισκέπτες / και πώληση – διάδοσή τους).
- στην **ανάδειξη – αξιοποίηση των «μικρών πευκοδασών»** που βρίσκονται στους προμαχώνες Ιησού και Βιττούρι ως χώρων στάσης και ανάπαυσης.
- στην **αναμόρφωση του «πάρκου Γεωργιάδη»** σε πάρκο καλλιτεχνικής κηποτεχνίας παράλληλα με την οργάνωση ετήσιας έκθεσης κηποτεχνίας με συμμετοχή κυρίως των δημοτών.
- **στην αξιοποίηση των υπόγειων υδάτων της Τάφρου** (στο Γεωπονικό Κήπο, στο Πάρκο Νεολαίας, τάφρο Βηθλεέμ) για αρδευτική χρήση.

- στον ευπρεπισμό της φύτευσης στο σύνολο του μνημείου με τη σύνταξη ειδικής μελέτης που αφορά στις **φυτοτεχνικές παρεμβάσεις**. Γενικώς στον περίβολο των τειχών και στο πρυνές προς το εσωτερικό της πόλης υπάρχει χαμηλή βλάστηση, είτε από χλοοτάπητα είτε από χαμερπείς φυτεύσεις. Ιδιαίτερη βαρύτητα πρέπει να δοθεί στο πράσινο που υπάρχει πάνω στο τείχος υπό μορφή έρπουσας ή κρεμαστής βλάστησης, για το οποίο απαιτείται η συντήρησή του (περιποιήσεις – αραιώσεις κλπ.).

Το εσωτερικό του ευθύγραμμου τμήματος Μαρτιάτικο – Ιησού, Λ. Πλαστήρα

Στόχος είναι η βλάστηση να συμβάλει θετικά στην αισθητική ανάδειξη του τείχους με τον **«τονισμό του όγκου και επιβλητικότητας του»**, καθώς και του ευρύτερου χώρου τόσο με τα χαρακτηριστικά τους (φύλλωμα, κλάδοι, άνθη) όσο και με το μέγεθος, τη μάζα και τη θέση που θα εγκατασταθεί.

Η τάφος στο «Κομμένο Μπεντένι» στο ευθύγραμμο τμήμα Μαρτιάτικο – Βηθλεέμ

Ειδικότερα η δημιουργία δενδροστοιχιών εσωτερικά και εξωτερικά του οχυρωματικού περιβόλου, να γίνει με τέτοιο τρόπο ώστε στην εσωτερική πλευρά, προς την μεριά του τείχους, οι φυτεύσεις να είναι χαμηλές για να εξασφαλίζεται ανεμπόδιση θέα προς αυτό. Εξωτερικά της τάφρου θα πρέπει ο περιπατητής να έχει τη **δυνατότητα θέασης όσο το δυνατό μεγαλύτερου τμήματος του μνημείου**, δηλαδή **«τουλάχιστον δυο προμαχώνων και ενός ευθύγραμμου τμήματος»** που μπορεί να γίνει με κλάδεμα των υπάρχοντων φυτών ή και με απομάκρυνση κάποιων από αυτά.

Φυτεύσεις σε διάφορα σημεία του οχυρωματικού περιβάλλου οι οποίες αποτελούν εμπόδιο στη θέαση του μνημείου

- στη δημιουργία περιπάτου και ποδηλατόδρομου εξωτερικά της τάφρου με ανεμπόδιση θέα και εξασφάλιση της συνέχειας κατά το μέγιστο δυνατό, για την καλύτερη αντίληψη της ενότητας ενός τόσο μεγάλου και αξιόλογου έργου, όπως είναι ο οχυρωματικός περίβολος που περιβάλλει την πόλη.

- στη μετακίνηση Περιπτέρων, πινακίδων (οδικών, διαφημιστικών κ.λ.π.) και κάδων απορριμμάτων τα οποία αποτελούν οπτικά εμπόδια στην αναγνώριση της ενότητας της εικόνας του μνημείου, υποβαθμίζοντάς το αισθητικά.

- σε δράσεις για την αγωγή, συνειδητοποίηση και εκπαίδευση των κατοίκων και κύρια της νεολαίας σε ζητήματα όπως: περιβαλλοντική συμπεριφορά, αντίληψη της ιστορικής συνέχειας, κ.α.

- τέλος :

Η άποψη της απομάκρυνσης όλων των χρήσεων για τη «μουσειοποίηση» του οχυρωματικού περιβόλου είναι κάτι που δεν συμβάλλει στην ένταξη του μνημείου στη ζωή της πόλης αλλά αντίθετα στην απομόνωσή του. Η χωροθέτηση χρήσεων είναι επομένως αναγκαία αφού συμβάλλει καθοριστικά όχι μονάχα στην ανάδειξη του μνημείου αλλά και στη διαφύλαξή του από ασύμβατες χρήσεις και βανδαλισμούς. Για τις χρήσεις που θα φιλοξενηθούν, όπου απαιτείται να τοποθετηθούν νέες κατασκευές ή παραμένουν οι υπάρχουσες στην περίμετρο του οχυρωματικού περιβόλου, αυτές θα πρέπει να εντάσσονται διακριτικά στο περιβάλλον του μνημείου και να έχουν χαρακτηριστικά τα οποία θα παραπέμπουν στο χρόνο κατασκευής τους, σύμφωνα με τις διεθνείς συνθήκες και χάρτες για τις επεμβάσεις στα μνημεία και το περιβάλλον τους.

Για την καλή κατάσταση διατήρησης του μνημειακού συνόλου είναι απαραίτητο να θεσμοθετηθεί ένας Φορέας διαχείρισης του Μνημείου με συντονιστή τον Δήμο Ηρακλείου ώστε να αντιμετωπίζονται άμεσα και αποτελεσματικά όλα τα θέματα που αφορούν στο Μνημείο (εργασίες συντήρησης από ειδικό εργατοτεχνικό προσωπικό, καθαριότητα, φύλαξη, έλεγχος χρήσεων κ.ά.) ώστε αφενός να εξασφαλίζεται η ασφάλεια των επισκεπτών και αφετέρου η διατήρηση του μνημείου κατά τον καλύτερο τρόπο για τις επόμενες γενιές. Οι πόροι για την εξασφάλιση της συντήρησης του μνημείου μπορούν να προέλθουν από τις χρήσεις από τις οποίες προκύπτουν έσοδα.

Σε άλλες χώρες

Σε άλλες χώρες όπως Ιταλία, Κύπρος, Ισπανία, κ.λ.π. ο οχυρωματικός περίβολος αποτελεί τον πιο εκτεταμένο χώρο πρασίνου έξω από το ιστορικό κέντρο για τον οποίο ο περιπατητής – περιηγητής περιμετρικά του μνημείου έχει την δυνατότητα θέασης όσο το δυνατό μεγαλύτερου τμήματος του μνημείου δηλαδή «τουλάχιστον δυο προμαχώνων και ενός ευθύγραμμου τμήματος».

Κύπρος - Λευκωσία

Ιταλία - Palmanova

Ιταλία – Grosseto

Ιταλία – Ferrara

Italia - Lucca

Italia - Lucca

Italia - Lucca

Italia - Lucca

Ionavía - Ciudad Rodrigo (Salamanca).

ΕΥΘΥΓΡΑΜΜΟ ΤΜΗΜΑ ΠΡΟΜΑΧΩΝΑ ΣΑΜΠΙΟΝΑΡΑ – ΠΥΛΗ ΑΓ. ΓΕΩΡΓΙΟΥ

Με αφετηρία διαδρομής των **προμαχώνων Σαμπιονάρα**, ο περιπατητής βρίσκεται στον πρόσφατα διαμορφωμένο κοινόχρηστο χώρο πάνω από την ομώνυμη **πύλη η οποία συνδέει μέσω της στοάς, το λιμάνι της πόλης με την πλατεία Ελευθερίας και το Αρχαιολογικό Μουσείο.**

πύλη Σαμπιονάρα

Ανατολικά της εξόδου, στο επίπεδο άνω τμήμα του προμαχώνα, το σχολικό συγκρότημα του 6^{ου} Γυμνασίου πρώην **“Εμπορική Σχολή”** προτείνεται να διατηρηθεί. Είναι άρρηκτα συνδεδεμένο με τις μνήμες των κατοίκων και την ιστορία της πόλης.

Σε επαφή με το χώρο του σχολικού συγκροτήματος βρίσκονται **οι αθλητικές εγκαταστάσεις του Ομίλου Αντισφαίρισης Ηρακλείου (Ο.Α.Η.)**, ιστορικού συλλόγου που ιδρύθηκε το 1928, και του οποίου οι αθλητικές εγκαταστάσεις καταλαμβάνουν το νοτιοανατολικό μέρος του προμαχώνα και τη μοναδική χαμηλή πλατεία, με τα γήπεδα τένις να καλύπτουν μέρος της τάφρου. Προτείνεται η κατεδάφιση ορισμένων βοηθητικών κατασκευών που δε συνάδουν με το χώρο, ενώ διατηρούνται τα τέσσερα γήπεδα τένις μέσα στην τάφρο επί της λεωφόρου Ικάρου. Τα δύο από αυτά, τα οποία βρίσκονται κατά μήκος του ευθύγραμμου τμήματος του τείχους, μεταφέρονται σε απόσταση περίπου 5 μέτρων από αυτό έτσι ώστε να διαμορφωθεί ένας ελεύθερος χώρος διέλευσης παράλληλα με τον πόδα του τείχους.

οι αθλητικές εγκαταστάσεις του Ο.Α.Η.

Οι αθλητικές εγκαταστάσεις του Ο.Α.Η. στο προμαχώνα Σαμπιονάρα

Δυτικά από τις παραπάνω εγκαταστάσεις βρίσκεται ο **Επιπρομαχώνας Τζάνε** στο σημερινό επίπεδο του οποίου υπάρχει κτίσμα ιδιοκτησίας του Δημοσίου (λειτουργούσε το ΠΙΚΠΑ) και χώρος αναψυχής – παιδική χαρά. Προτείνεται η αξιοποίηση του κτηρίου σε συνδυασμό και με τον κοινόχρηστο χώρο.

Ο Επιπρομαχώνας Τζάνε

Στον υπόλοιπο ελεύθερο χώρο της τάφρου που βρίσκεται επί της λεωφόρου Ικάρου, προτείνεται η συντήρηση του **«πάρκου Νεολαίας»**, η υπογειοποίηση των εγκαταστάσεων του υπάρχοντος μηχανοστασίου και η λειτουργία σ' αυτό ενός αναψυκτηρίου για την εξυπηρέτηση των επισκεπτών του πάρκου, την φύλαξη και συντήρηση του χώρου.

«η Λ. Ικάρου»

«το πάρκο Νεολαίας»

Στο τμήμα της τάφρου έναντι του «Πάρκου Νεολαίας» όπου βρίσκεται το διατηρητέο κτήριο των **«Κυλινδρόμυλων Καστρινάκη»** προτείνεται σ' αυτό να στεγαστεί το **«Κέντρο Μινωικού Πολιτισμού» (Κ.Μ.Π.)**, ενώ διατηρείται ο ήδη διαμορφωμένος **χώρος στάθμευσης για τουριστικά λεωφορεία και Ι.Χ.** με σκοπό **την εξυπηρέτηση του επισκεπτών Αρχαιολογικού Μουσείου και του Κ.Μ.Π.**

«Οι Κυλινδρόμυλοι Καστρινάκη», προτείνεται να στεγάσει το «Κέντρο Μινωικού Πολιτισμού»

Εάν κάποιος κινηθεί στο άνω επίπεδο, δηλαδή στο ευθύγραμμο τμήμα Σαμπιονάρα - Piattaforma Rovescia, η **Επιγραφική Συλλογή** η οποία βρίσκεται στον ημιπρομαχώνα του Αγ. Φραγκίσκου απέναντι από το Αρχαιολογικό Μουσείο Ηρακλείου θα πρέπει να αναδεχθεί.

«Η Επιγραφική Συλλογή στον ημιπρομαχώνα του Αγ. Φραγκίσκου»

Δυτικά των **«Κυλινδρόμυλων Καστρινάκη»** μέσω της **πύλης του Αγίου Γεωργίου** ο περιπατητής μπορεί να βρεθεί στην **πλατεία Ελευθερίας**.

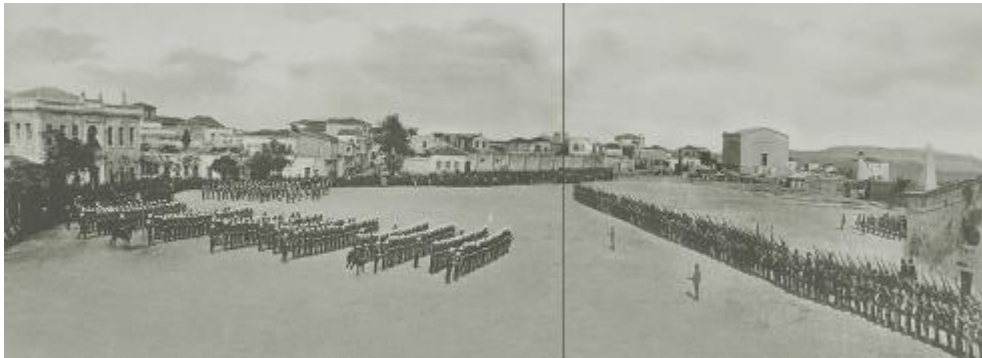

Η πύλη του Αγίου Γεωργίου

Μέσα στο νεώτερο τμήμα της πύλης προτείνεται **Μόνιμη Έκθεση – Παρουσίαση της βενετσιάνικης μνημειακής Πύλης του Αγ. Γεωργίου** όπου ο επισκέπτης θα έχει την ευκαιρία να γνωρίσει την ακριβή θέση της στην πλατεία, να περιηγηθεί σε παλαιότερες χρονικές περιόδους πριν την κατεδάφιση της το 1917, αλλά και την σχέση της με την ζωή της πόλης. Η κυκλική αίθουσα στη χαμηλότερη στάθμη της πύλης παραμένει ως χώρος καλλιτεχνικής δημιουργίας.

Η όψη προς την πόλη της πύλης του Αγ. Γεωργίου και το ανάγλυφο με τον Αγ. Γεώργιο

Η μνημειακή όψη προς την πόλη της πύλης Πύλη του Αγ. Γεωργίου

ΕΥΘΥΓΡΑΜΜΟ ΤΜΗΜΑ ΠΥΛΗ ΑΓ. ΓΕΩΡΓΙΟΥ – ΠΡΟΜΑΧΩΝΑ ΒΙΤΟΥΡΙ

Στην πλατεία Ελευθερίας το **κτήριο του Ηρώου** που θεμελιώθηκε το 1930 και ενσωματώνει ιστορικές μνήμες, (από τους μινωικούς χρόνους μέχρι τις κρητικές επαναστάσεις και τους νεωτέρους χρόνους) και λειτούργησε ως το πρώτο Ιστορικό-

Εθνολογικό Μουσείο της Κρήτης, προτείνεται να αναδεχθεί, ως στοιχείο άρρηκτα συνδεδεμένο με την ιστορία της πόλης αλλά και του νησιού.

το Ηρώο

Ανατολικά του Ηρώου **ο δημοτικός χώρος** που υπάρχει, και μέχρι πρότινος λειτουργούσε ως στάθμευση Ι.Χ., προτείνεται να διαμορφωθεί ως υπαίθριος χώρος προώθησης τοπικών προϊόντων και ειδών χειροτεχνίας.

Ανηφορίζοντας προς το άνω επίπεδο του προμαχώνα Βιττούρι όπου βρίσκεται **η συνοικία της Βίγλας** προτείνεται η διατήρηση και ανάπτυξη της.

Η συνοικία Βίγλα

Ο χώρος της πύλης, της χαμηλής **πλατείας Βιττούρι** και της στοάς εξόδου προς την τάφρο προτείνεται ως χώρος πολιτιστικών εκδηλώσεων ενώ απαραίτητη θεωρείται η απαλλοτρίωση και κατεδάφιση του κτίσματος που βρίσκεται πάνω από την πύλη.

Η άνω είσοδος της πύλης προς την χαμηλή πλατεία

Η είσοδος της πύλης προς την χαμηλή πλατεία

Ο χώρος του **επιπρομαχώνα Βιττούρι**, όπου βρίσκεται το **μικρό άλσος των προσκόπων**, προτείνεται να διατηρηθεί ως Άλσος με ελεύθερη διάβαση από τους επισκέπτες του μνημείου.

«το μικρό άλσος των προσκόπων» στον επιπρομαχώνα Βιττούρι

Όσον αφορά στο **πάρκο Γεωργιάδη** παραμένει η χρήση του αναψυκτηρίου μέσα σ' αυτό και προτείνεται η δημιουργία ενός δεύτερου για την εξυπηρέτηση του μεγάλου αριθμού ατόμων που το επισκέπτονται.

το πάρκο Γεωργιάδη

Για τη διέλευση από το πάρκο στην τάφρο, **όπου προτείνεται να διατηρηθεί ως χώρος στάθμευσης αυτοκινήτων για τους επισκέπτες του μνημείου**, θεωρούμε ότι απαιτείται νέα διαμόρφωση για την πιο ομαλή μετάβαση σ' αυτήν με την ανάδειξη συγχρόνως του **οικόσημου Βιττούρι** το οποίο βρίσκεται στην αιχμή του ομώνυμου προμαχώνα.

ΕΥΘΥΓΡΑΜΜΟ ΤΜΗΜΑ ΠΡΟΜΑΧΩΝΑ ΒΙΤΤΟΥΡΙ – ΠΡΟΜΑΧΩΝΑ ΙΗΣΟΥ

Από τη Βίγλα για το πάνω στο ευθύγραμμο τμήμα, μεταξύ του προμαχώνα Βιττούρι και της Ιησού, εκπονείται σήμερα μελέτη διαμόρφωσής του ως χώρος περιπάτου και αναψυχής.

Στο τμήμα πάνω από τη γεφύρωση του ρήγματος ανατολικά της Πύλης Ιησού, προτείνεται η οργάνωση ενός **εκθεσιακού χώρου με θέμα την οχυρωματική αρχιτεκτονική** με τη χρήση ΤΠΕ σε συνδυασμό με την ανάδειξη και χρήση για τον ίδιο σκοπό και της βορειοανατολικής χαμηλής πλατείας του ομώνυμου προμαχώνα.

Το τμήμα πάνω από τη γεφύρωση του ρήγματος ανατολικά της Πύλης Ιησού

Η βορειοανατολική χαμηλή πλατεία του προμαχώνα Ιησού

Στο επίπεδο του δρόμου επί της οδού Έβανς, στη γεφύρωση του ρήγματος της «Καινούργιας Πόρτας», δίπλα στο διαμορφωμένο **εκθεσιακό χώρο για τον Νίκο**

Καζαντζάκη στην **Πύλη Ιησού**, προτείνονται χρήσεις καταστημάτων που αρμόζουν στο χαρακτήρα του μνημείου.

Στο αλσύλλιο επί του προμαχώνα Ιησού τοποθετείται κiosk για τη φύλαξη – συντήρηση του χώρου και για αναψυχή για την ενημέρωση - εξυπηρέτηση των επισκεπτών.

Αλσύλλιο στο προμαχώνα Ιησού

Στη νοτιοδυτική χαμηλή πλατεία, παραμένει το **Μικρό Κηποθέατρο «Μάνος Χατζιδάκις»** ως χώρος πολιτιστικών εκδηλώσεων.

το Μικρό Κηποθέατρο «Μάνος Χατζιδάκις»

Στο επίπεδο της τάφρου, διατηρούνται η **παιδική χαρά «Όαση»**, το **αναψυκτήριο** και το **Μεγάλο Κηποθέατρο «Νίκος Καζαντζάκης»** επίσης ως χώρος πολιτιστικών εκδηλώσεων.

Η είσοδος στη παιδική χαρά «Όαση», το αναψυκτήριο και το Μεγάλο Κηποθέατρο

το αναψυκτήριο «Όαση»

ΕΥΘΥΓΡΑΜΜΟ ΤΜΗΜΑ ΠΡΟΜΑΧΩΝΑ ΙΗΣΟΥ – ΠΡΟΜΑΧΩΝΑ ΜΑΡΤΙΝΕΓΚΟ

Από τον προμαχώνα Ιησού μέχρι το επόμενο πλάτωμα, όπου βρίσκεται **ο προμαχώνας και ο επιπρομαχώνας Μαρτινέγκο** η διαδρομή πάνω στο τείχος είναι χαραγμένη, απαιτείται διαμόρφωση διαδρόμου περιπάτου και ποδηλατοδρόμου. Στον προμαχώνα, προτείνεται η διατήρηση των γηπέδων, μετά από αναδιάταξή τους, με την προοπτική ο χώρος να χρησιμοποιείται περιστασιακά και για πολιτιστικές εκδηλώσεις. Προβλέπεται επίσης η απομάκρυνση των πυλώνων φωτισμού και των πρόχειρων βοηθητικών κατασκευών. Με ειδική μελέτη θα προσδιοριστούν για όλους τους προβλεπόμενους από το σχέδιο, αθλητικούς χώρους, οι ελάχιστοι απαιτούμενοι χώροι που θα σχεδιαστούν λαμβάνοντας υπόψη το περιβάλλον και την ιστορικότητα του χώρου.

ο προμαχώνας και ο επιπρομαχώνας Μαρτινέγκο σε παλαιότερες φωτογραφίες

Στον **επιπρομαχώνα** αναδεικνύεται ο τάφος του Ν. Καζαντζάκη και της συζύγου του Ελένης.

Ο επιπρομαχώνας Μαρτινέγκο

Ο τάφος του Ν. Καζαντζάκη

Για την εξυπηρέτηση των επισκεπτών των χώρων αυτών προτείνεται η διατήρηση του **χώρου στάθμευσης επί της Λεωφ. Πλαστήρα για την εξυπηρέτηση των επισκεπτών του μνημείου** με προσθήκη αναβατορίου για ΑΜΕΑ.

Κατεβαίνοντας από τον **προμαχώνα Μαρτινέγκο** στη Λεωφ. Ν. Πλαστήρα στη **στοά Μακάσι** το πρώτο τμήμα της (μήκους 40μ.) έχει διαμορφωθεί ο «**Χώρος Μνήμης της πόλης του Ηρακλείου**», ενώ το υπόλοιπο τμήμα της στοάς, η χαμηλή πλατεία και η στοά εξόδου προς την τάφρο, συγκεκριμένα στο «Γεωπονικό Κήπο» και την παιδική χαρά, προορίζονται για να φιλοξενήσουν το **Μουσείο Εθνικής Αντίστασης της πόλης**.

Η στοά Μακάσι «Χώρος Μνήμης της πόλης του Ηρακλείου»

Στην τάφρο νοτιοδυτικά του προμαχώνα Ιησού στο **«Γεωπονικό Κήπο»** προτείνεται η απομάκρυνση της υπηρεσίας Πρασίνου του Δήμου Ηρακλείου και η αποκατάστασή του όπως αρχικά λειτουργούσε. Επίσης προτείνουμε την ανάδειξη της **Κρήνης του Φιντίκ Πασά**.

Κρήνη του Φιντίκ Πασά

«Γεωπονικός Κήπος»

Στην παιδική χαρά, το υπάρχον κτίσμα διαμορφώνεται σε κιόσκι φύλαξης – συντήρησης του χώρου – αναψυχής και εξυπηρέτησης των επισκεπτών.

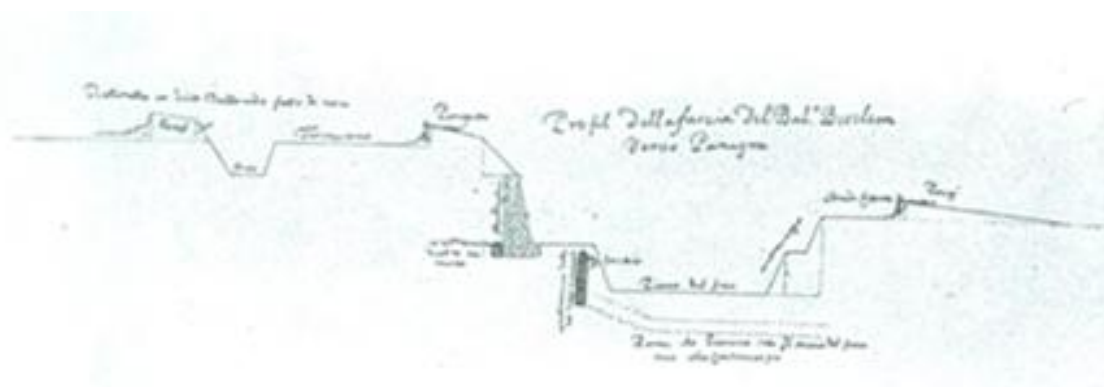

ΕΥΘΥΓΡΑΜΜΟ ΤΜΗΜΑ ΠΡΟΜΑΧΩΝΑ ΜΑΡΤΙΝΕΓΚΟ – ΠΡΟΜΑΧΩΝΑ ΒΗΘΛΕΕΜ

Στο τμήμα, πάνω στο τείχος, από τον προμαχώνα Μαρτινέγκο έως τον προμαχώνα Βηθλεέμ η διαδρομή είναι χαραγμένη, απαιτείται όμως διαμόρφωση διαδρόμου περιπάτου και ποδηλατοδρόμου. Στον **προμαχώνα Βηθλεέμ** προτείνεται ένα επιπλέον κιόσκι φύλαξης - συντήρησης του χώρου -αναψυχής και εξυπηρέτησης των επισκεπτών. Το άνω επίπεδο του προμαχώνα διαμορφώνεται στην αρχική μορφή που είχε, έτσι ώστε ο επισκέπτης να αντιλαμβάνεται τη μορφή και λειτουργία του προμαχώνα.

Ο προμαχώνας Βηθλεέμ

Τομή στον προμαχώνα Βηθλεέμ, (Ιωάννα Στεριώσου, Τα Βενετικά Τείχη του Χάνδακα, Β.Β. Δ.Η., Ηράκλειο 1998)

Αντίστοιχα, στο επίπεδο της τάφρου, μετά το Γεωπονικό Κήπο, εκεί που υπήρχε παλαιότερα το κτηνιατρείο προτείνεται να λειτουργεί το ήδη διαμορφωμένο **αναψυκτήριο κάτω από τη συστάδα των ευκαλύπτων**.

Στο χώρο της τάφρου παράλληλα με το ευθύγραμμο τμήμα προμαχώνα Μαρτινέγκο - προμαχώνα Βηθλεέμ προτείνεται να διαμορφωθεί ως **εκπαιδευτικό πάρκο πολιορκίας**. Ο χώρος της δυτικής χαμηλής πλατείας του Μαρτινέγκο η οποία δε διαθέτει πρόσβαση από την πόλη αλλά μόνο από την τάφρο προτείνεται να χρησιμοποιηθεί συμπληρωματικά με το χώρο της αντίστοιχης τάφρου ως **χώρος άσκησης αθλημάτων** που άπτονται στην εποχή κατασκευής του μνημείου (ενδεικτικά ξιφασκία – τοξοβολία).

**Σύμφωνα με μεταφράσεις των εγγράφων του τουρκικού αρχείου Ηρακλείου, στην περιοχή του Μασταμπά πήγαιναν με εντολή του Σουλτάνου οι τοξότες και έκαναν ασκήσεις, προκειμένου να βρίσκονται σε πολεμική ετοιμότητα.είχε χορηγηθεί μια έκταση γης, κειμένη πέριξ του φρουρίου του Χάνδακος δια Πλατείαν Τοξοτών, Νεκροταφείον αγωνιστών και βοσκήν των ζώων.*

Η δυτική χαμηλή πλατεία του Μαρτινέγκο.

Η είσοδος της ημιτελούς στοάς της δυτικής χαμηλής πλατείας προμαχώνα Μαρτινέγκο

Κάτω από τον προμαχώνα Βηθλεέμ στη θέση της μεγάλης πλατιάς κρηπίδας προτείνεται η διαμόρφωσή της ως **υπαίθρια γλυπτοθήκη**. Στην τάφρο κάτω από τον προμαχώνα Βηθλεέμ προτείνεται να διαμορφωθεί ως χώρος αναψυχής και αθλητισμού με ανοικτό το γήπεδο προς τα βόρεια που έχει κατασκευαστεί από το Δήμο Ηρακλείου, με την εγκατάσταση οργάνων γυμναστικής. Προτείνεται η ανάδειξη και αξιοποίηση του **«κουμπέ»**.

Ο προμαχώνας Βηθλεέμ

ο «κουμπές»

Στη νοτιοανατολική χαμηλή πλατεία του προμαχώνα Βηθλεέμ διατηρείται ο **Θερινός Δημοτικός Κινηματογράφος** που μπορεί να φιλοξενεί και **πολιτιστικές εκδηλώσεις** σε συνδυασμό με την στοά εξόδου προς την τάφρο και τον χώρο που καταλήγει αυτή στην κρηπίδα.

Η βορειοδυτική πλατεία με τη στοά εισόδου από την πόλη προτείνεται να στεγάσει νέα έκθεση αφιερωμένη στον Δομίνικο Θεοτοκόπουλο με τίτλο «Από την Κρήτη στο Τολέδο» (συνεργασία Ελλάδος –Ισπανίας).

ο Θερινός Δημοτικός Κινηματογράφος

Για το «Στάδιο Ελευθερίας» (εγκαταστάθηκε στο χώρο της τάφρου το 1935), όπου υπάρχουν διαμορφωμένος χώρος στίβου και άλλες αθλητικές εγκαταστάσεις, προτείνεται η αναβάθμιση και αναδιάταξη - αξιολόγηση των κατασκευών του. Οι απαραίτητες κατασκευές και εγκαταστάσεις θα πρέπει να εντάσσονται διακριτικά στο περιβάλλον του μνημείου και να έχουν χαρακτηριστικά τα οποία θα παραπέμπουν στο χρόνο κατασκευής τους, σύμφωνα με τις διεθνείς συνθήκες και χάρτες για τις επεμβάσεις στα μνημεία και το περιβάλλον τους.

Επίσης προτείνεται ο χώρος να συνεχίσει να φιλοξενεί **πολιτιστικές εκδηλώσεις** όπως σήμερα.

Ποδοσφαιρικός αγώνας Εργοτέλη-ΟΦΗ το 1945 στο γήπεδο «ΧΑΝΔΑΞ»

«Στάδιο Ελευθερίας»

Στάδιο Ελευθερίας, Πολιτιστική - Φιλανθρωπική Εκδήλωση, Καλοκαίρι 2015

ΕΥΘΥΓΡΑΜΜΟ ΤΜΗΜΑ ΠΡΟΜΑΧΩΝΑ ΒΗΘΛΕΕΜ – ΠΡΟΜΑΧΩΝΑ ΠΑΝΤΟΚΡΑΤΟΡΑ

Η πορεία πάνω στο τείχος συνεχίζεται μέχρι τον επόμενο προμαχώνα αυτόν του **Παντοκράτορα**, αφού ο επισκέπτης πρώτα περάσει πάνω από την **πύλη της «Χανιώπορτας»**.

Στο επίπεδο του προμαχώνα διατηρείται το υφιστάμενο αναψυκτήριο.

«Χανιώπορτα»

Προμαχώνας Παντοκράτορα - Υφιστάμενο αναψυκτήριο

Στην Πύλη Παντοκράτορα, όπου έγιναν πρόσφατα εργασίες ενίσχυσης και αποκατάστασης, στο σύνολό της μαζί με την νοτιοανατολική χαμηλή πλατεία του ομώνυμου προμαχώνα προτείνεται η **δημιουργία εκθεσιακού χώρου σχετικά με την ιστορία της πόλης**, ενώ η βορειοδυτική βοηθητική πύλη και πλατεία προορίζεται για τη διοργάνωση πολιτιστικών εκδηλώσεων.

Πύλη Παντοκράτορα

Επί της Λεωφ. Αρχ. Μακαρίου και σε επαφή με τη βοηθητική πύλη προτείνεται η διατήρηση του χώρου στάθμευσης για τους επισκέπτες του μνημείου, με πρόβλεψη αναβατορίου για ΑΜΕΑ. Μέσα από τη στοά εξόδου της χαμηλής πλατείας προς την τάφρο, ο επισκέπτης έχει άμεση πρόσβαση στους ελεύθερες – ανοικτές αθλητικές εγκαταστάσεις.

η βόρεια χαμηλή πλατεία

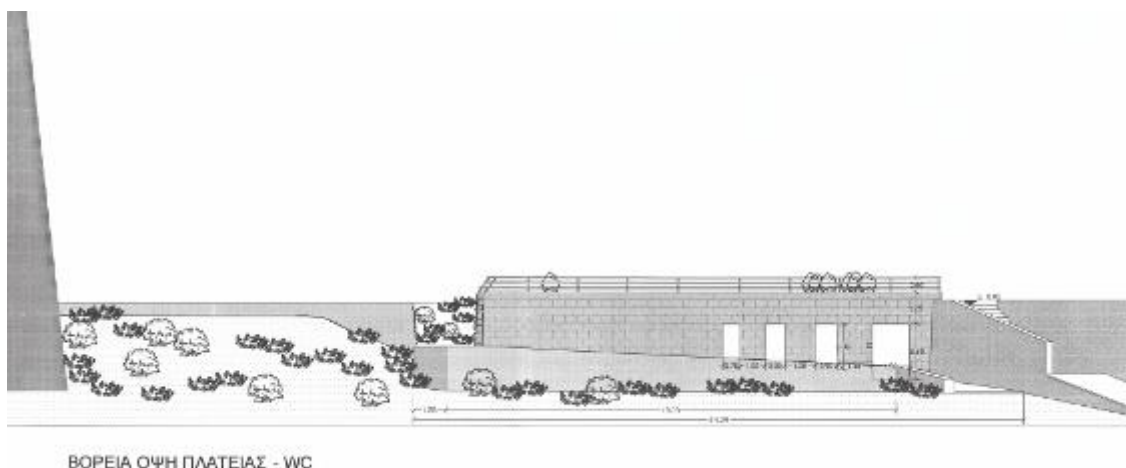
Εξωτερικά του προμαχώνα η τάφρος δεν διαχωρίζεται από το επίπεδο του οδοστρώματος. Στο νοτιοδυτικό μέτωπο του **προμαχώνα Παντοκράτορα**, εκεί που λειτουργεί ο Σταθμός Υπεραστικών Λεωφορείων και ταξί, ο Δήμος Ηρακλείου έχει εκπονήσει μελέτη διαμόρφωσης του χώρου σε πράσινο και σε συνέχεια με τις διαμορφώσεις που έχουν πραγματοποιηθεί παλαιότερα στο χώρο της τάφρου από τον προμαχώνα Παντοκράτορα μέχρι τον προμαχώνα του Αγ. Ανδρέα.

ο Σταθμός Υπεραστικών Λεωφορείων και ταξί

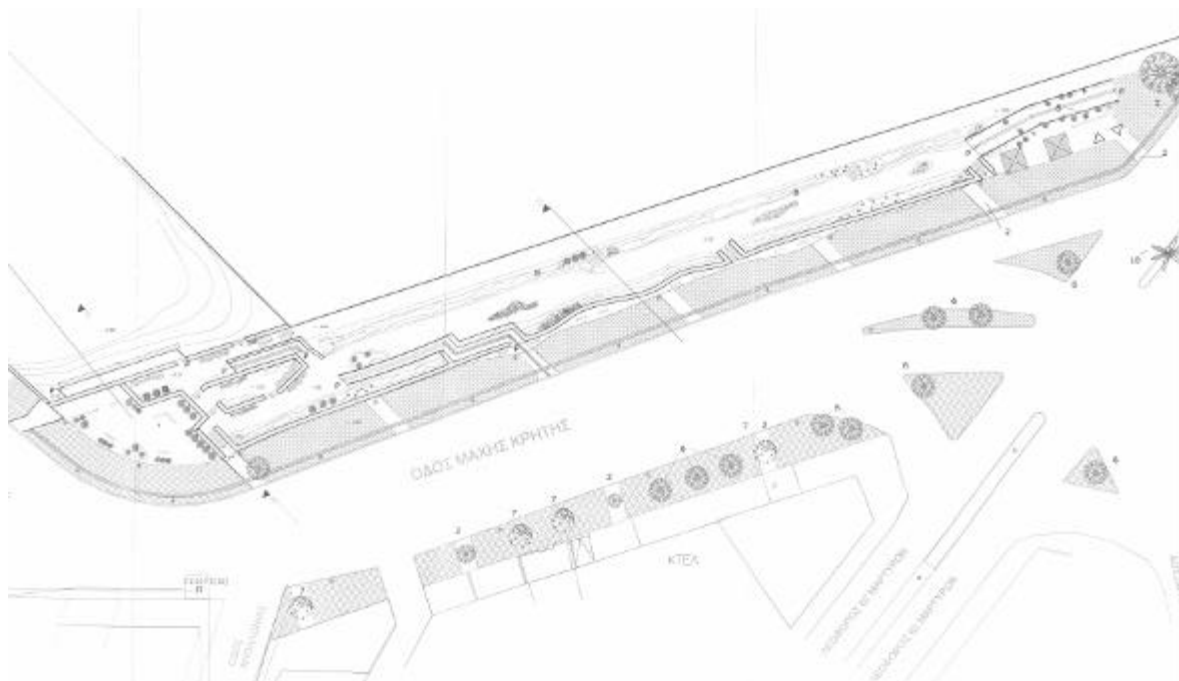

Ελεύθερες – ανοικτές αθλητικές εγκαταστάσεις

ΒΟΡΕΙΑ ΟΨΗ ΠΛΑΤΕΙΑΣ - WC

Μελέτη «Διαμόρφωσης του Κ/Χ. στην ευρύτερη περιοχή της Πλ. Κόρακα, Κ.Κουρουπάκη Αρχιτέκτων

Μελέτη «Διαμόρφωσης του Κ/Χ. στην ευρύτερη περιοχή της Πλ. Κόρακα, Κ.Κουρουπάκη Αρχιτέκτων

ΕΥΘΥΓΡΑΜΜΟ ΤΜΗΜΑ ΠΡΟΜΑΧΩΝΑ ΠΑΝΤΟΚΡΑΤΟΡΑ – ΠΡΟΜΑΧΩΝΑ ΑΓ. ΑΝΔΡΕΑ

Προμαχώνας Παντοκράτορα - Διατηρητέα κτίρια της Λ. Αρχ. Μακαρίου αρ. 7, 9, 13, 15

Εσωτερικά του προμαχώνα Παντοκράτορα και σε επαφή με τις επιχωματώσεις βρίσκονται τα χαρακτηρισμένα από το ΥΠΕΚΑ ως **διατηρητέα κτήρια της Λ. Αρχ. Μακαρίου αρ. 7, 9, 13, 15** καθώς και άλλα δυο τα οποία βρίσκονται στην ίδια λεωφόρο (ΦΕΚ 174/τ.ΑΑΠ/ 27-6-2011). Στην Πολεοδομική μελέτη Αναθεώρησης του ρυμοτομικού σχεδίου της Αγ.

Τριάδας τα βιομηχανικά αυτά κτήρια προτείνεται να έχουν **«πολιτιστικές χρήσεις»** και χρήσεις συνάθροισης κοινού πλην χώρων διασκέδασης, για δε το βιομηχανικό κτήριο ιδιοκτησίας του Δ. Ηρακλείου προτείνεται να έχει Κοινωφελείς Λειτουργίες. Με την ανάπλαση της Λ. Αρχ. Μακαρίου το κτηριακό αυτό σύνολο θα αναβαθμιστεί.

Προμαχ. Παντοκράτορα - Διατηρητέα κτίρια της Λ. Αρχ. Μακαρίου

Στην τάφρο στο τμήμα προς τον προμαχώνα Παντοκράτορα και παράλληλα με το ευθύγραμμο τμήμα υπάρχουν ελεύθερες – ανοικτές αθλητικές εγκαταστάσεις και παιδική χαρά η οποία προτείνεται να αναβαθμιστεί και να πιστοποιηθεί ως προς την ασφαλή λειτουργία της.

Στο τμήμα της τάφρου προς τον προμαχώνα του Αγ. Ανδρέα βρίσκονται οι εγκαταστάσεις της Ακαδημίας καλαθοσφαίρισης Ο.Φ.Η.. Είναι αναγκαία η αναδιάταξη και η αισθητική αναβάθμιση των εγκαταστάσεων, ώστε να εξασφαλίζεται η ελεύθερη ζώνη σε επαφή με το τείχος, όπως στο υπόλοιπο τμήμα.

Από τον προμαχώνα Παντοκράτορα ο επισκέπτης μπορεί να ακολουθήσει την πορεία πάνω στο τείχος και να καταλήξει στο δυτικότερο άκρο της οχύρωσης, τον **προμαχώνα και επιπρομαχώνα του Αγίου Ανδρέα**.

Δυτικά της τάφρου μεταξύ του προμαχώνα Παντοκράτορα και Αγ. Ανδρέα διακρίνεται το τμήμα του **εξωτερικού οχυρού (Rivellino di S. Spirito)** το οποίο προτείνεται να αναδειχθεί.

Το εξωτερικό οχυρωματικό έργο του Αγ. Πνεύματος (Rivellino di S. Spirito)

Στον επιπρομαχώνα προτείνεται η τοποθέτηση ενός κιόσκι φύλαξης - συντήρησης του χώρου - αναψυχής και εξυπηρέτησης των επισκεπτών και επιπλέον μιας **νέας πεζογέφυρας** έτσι ώστε να επιτευχθεί η σύνδεση της χερσαίας ζώνης των τειχών με την παραθαλάσσια ζώνη.

Η Νέα πεζογέφυρα

Μέσω μίας ράμπας, ο επισκέπτης έχει τη δυνατότητα να κατέβει από τον προμαχώνα στη Λεωφ. Αρχ. Μακαρίου.

Η θέση της ράμπας κατάβασης από τον προμαχώνα στη Λεωφ. Αρχ. Μακαρίου.

Η θέση της ράμπας κατάβασης από τον προμαχώνα στη Λεωφ. Αρχ. Μακαρίου.

Εκεί βρίσκεται ένας ακόμα χώρος στάθμευσης για τους επισκέπτες του μνημείου και δίπλα σε αυτόν το αρχικό **κτίσμα της Κ.Σ.Ο.Σ.** το οποίο προτείνεται να διαμορφωθεί ως **εκθεσιακός χώρος για την προβολή των σημαντικών γεγονότων που συνδέονται με την ιστορία της πόλης.**

Η Λεωφ. Αρχ. Μακαρίου

Το κτήριο της Κ.Σ.Ο.Σ.

Η περιοχή της Εφόδου - εξωτερικά οχυρωματικά έργα (μεταξύ του προμαχώνα Αγ. Πνεύματος και Παντοκράτορα)

Πρόκειται για οικιστικό σύνολο πάνω στο **εξωτερικό οχυρωματικό έργο του Αγ. Πνεύματος** δυτικά της τάφρου, μεταξύ των προμαχώνων Παντοκράτορα και Αγ. Ανδρέα. Το σύνολο αποτελείται κυρίως από μικρά λαϊκά ανώνυμα κτίσματα που δημιουργούν ένα τρίγωνο που περικλείεται από τις οδούς Εφόδου, Πανάρου και Αρσινόης. Στο κεντρικό ύψωμα διακρίνονται ίχνη της διαμόρφωσης των εξωτερικών οχυρωματικών έργων. Προτείνεται να διατηρηθεί το σύνολο με ανάδειξη του ίχνους των εξωτερικών οχυρωματικών διαμορφώσεων.

Από το σημείο θέασης στον προμαχώνα Παντοκράτορα, η αποκατάσταση – διατήρηση του στοιχείου αυτού της οχύρωσης, κατά την περιήγηση συμβάλλει στην παρουσίαση ολοκληρωμένα της εικόνας του τμήματος μεταξύ δυο προμαχώνων με την ελεύθερη οπτικής φυγής προς τη θάλασσα.

Ο εξωτερικός προμαχώνας Αγ. Δημητρίου.

Ο εξωτερικός προμαχώνας Αγ. Δημητρίου. Προτείνεται να αναδειχθεί ότι αποτελεί τμήμα του οχυρωματικού περιβάλλοντος με σημαντικό ρόλο στη λειτουργία αυτού.

Ο εξωτερικός προμαχώνας Αγ. Δημητρίου

Ο Δήμος Ηρακλείου εκτελεί εργασίες Ανάπλασης και Αναμόρφωσης στη συνοικία με δίκτυο πεζοδρόμων, νέο φωτισμό οδών, πλακοστρώσεις, χώρους πρασίνου και συμπλήρωση του δημοτικού δικτύου ομβρίων.

Οι εργασίες αναλυτικά περιλαμβάνουν:

- Διαμόρφωση της κεντρικής πλατείας.
- Δημιουργία ενός δικτύου πεζοδρόμων γύρω από την πλατεία με στόχο τη συνολική αναβάθμιση όλης της γειτονιάς με παράλληλη ανάδειξη των ιστορικών μνημείων.
- Ο ναός της Ανάληψης του Κυρίου στο κέντρο της πλατείας ως σημείο αναφοράς, με τις πλάγιες εισόδους του να έχουν άμεση πρόσβαση σε αυτή, ενώ η κύρια δυτική είσοδος παραμένει σε επαφή με πεζόδρομο ήπιας κυκλοφορίας οχημάτων για την εξυπηρέτηση των κυκλοφοριακών αναγκών του ναού.
- Κατασκευή πεζοδρομίων και δικτύου όμβριων υδάτων, αύξηση του πρασίνου με φυτεύσεις δέντρων, νέα φωτιστικά, τοποθέτηση αστικού εξοπλισμού (παγκάκια, κάδοι απορριμμάτων κ.ά.).

Εξωτερικό οχυρό του Αγ. Δημητρίου, χώρος πρασίνου και παιδική χαρά

Το παραθαλάσσιο τμήμα

Από την πλευρά της θάλασσας σώζεται σε μεγάλο τμήμα το **παράκτιο τείχος**, μέρος του οποίου έχει εντοπιστεί και κάτω από την παραλιακή λεωφόρο. Για την προστασία του μνημείου από τα ακραία καιρικά φαινόμενα, ο Δήμος έχει υπογράψει Προγραμματική Σύμβαση με το Ίδρυμα Τεχνολογίας και Έρευνας με αντικείμενο: «*ΤΗ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΤΩΝ ΕΠΙΠΤΩΣΕΩΝ ΤΩΝ ΑΚΡΑΙΩΝ ΚΑΙΡΙΚΩΝ ΦΑΙΝΟΜΕΝΩΝ ΚΑΙ ΤΗΣ ΚΛΙΜΑΤΙΚΗΣ ΑΛΛΑΓΗΣ ΣΤΑ ΕΝΕΤΙΚΑ ΤΕΙΧΗ ΚΑΙ ΣΤΟ ΔΥΤΙΚΟ ΠΑΡΑΛΙΑΚΟ ΜΕΤΩΠΟ ΤΟΥ ΔΗΜΟΥ ΗΡΑΚΛΕΙΟΥ*». Με το ερευνητικό αυτό έργο θα γίνει διερεύνηση των αιτιών που προκαλούν τα φαινόμενα διάβρωσης και θα γίνουν προτάσεις για τεχνικές παρεμβάσεις/ λύσεις, συνολικά και εστιασμένα, για την προστασία του δυτικού παραλιακού μετώπου της πόλης και των ενετικών τειχών από τις επιπτώσεις των θαλάσσιων φυσικών φαινομένων και της κλιματικής αλλαγής. Πέραν του ερευνητικού αυτού έργου, ο Δήμος Ηρακλείου έχει ήδη εκπονήσει σχετική μελέτη για τη στατική και αρχιτεκτονική αποκατάσταση του παράκτιου τείχους.

Ειδικότερα για την ευρύτερη **περιοχή του κόλπου Δερματά** εκατέρωθεν του Μουσείου Φυσικής Ιστορίας που διατηρείται, προτείνεται η εφαρμογή της μελέτης «Διαμόρφωση της περιοχής της Ηλεκτρικής/ Συνοικία Αγίας Τριάδας (Περιοχή Euroran 4)». Το «**Λιμενικό Περίπτερο**» που βρίσκεται επί του παράκτιου τείχους προτείνεται να επαναλειτουργήσει ως χώρος αναψυχής.

Προχωρώντας ανατολικότερα στο χώρο του **ενετικού λιμανιού** και των λιμενικών εγκαταστάσεων (νεώρια, δεξαμενή ZANE, αποθήκη άλατος) προτείνεται η αξιοποίηση των χώρων με βάση τους δύο αρχιτεκτονικούς διαγωνισμούς που προκηρύχθηκαν από το Δήμο Ηρακλείου. Βασικός στόχος των μελετών είναι η ανάδειξη του συνόλου των νεωρίων και του περιβάλλοντος χώρου και η χρήση τους για δράσεις πολιτισμού όπως προβολές, θέατρο, ομιλίες, παρουσιάσεις, εκθέσεις κ.α. Ανατολικά της δεξαμενής ZANE (ημιπρομαχώνας νεωρίων) ο **Κ.Χ.** εμβαδού περίπου 800 τμ, με το παλαιό λυόμενο κτίσμα, σε μια συστάδα πεύκων, προτείνεται να λειτουργήσει ως χώρος αναψυχής, θέασης με αναψυκτήριο.

Στον παραλιακό δρόμο του λιμανιού διατηρείται η πετρόκτιστη αποθήκη εμβαδού 680τ.μ. ως Θεατρικός Σταθμός.

«...Μια πόλη πολυώνυμη: Ηράκλεια, Χαντάκ, Χάνδαξ, Κάντικα, Καντίντα, Κάντια, Κάστρο, Ηράκλειο. Μια πόλη όπου ο μύθος γίνεται πραγματικότητα, κάτω από τα ερείπια των κραταιών κτισμάτων: τα τείχη και η τάφος, που τίποτα πια δεν προστατεύουν, οι ναοί που υπηρέτησαν διαδοχικά πολλές και διαφορετικές θρησκείες και δόγματα. Μια πόλη που τρέφει το μύθο και τρέφεται από αυτόν...» Χριστόφορος Λιοντάκης, Μια πόλη στη λογοτεχνία ΗΡΑΚΛΕΙΟ, σελ. 13, 2001 εκδόσεις ΜΕΤΑΙΧΜΙΟ

